๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

องฺคุตฺตรนิกาโย

อฏฺฐกนิปาตปาฬิ

๑. ปฐมปณฺณาสกํ

๑. เมตฺตาวคฺโค

๑. เมตฺตาสุตฺตํ

๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม๚ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติ๚ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ๚ ภควา เอตทโวจ –

[อ. นิ. ๑๑.๑๕] ‘‘เมตฺตาย, ภิกฺขเว, เจโตวิมุตฺติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตาย ยานีกตาย วตฺถุกตาย อนุฏฺฐิตาย ปริจิตาย สุสมารทฺธาย อฏฺฐานิสํสา ปาฏิกงฺขา๚ กตเม อฏฺฐ? สุขํ สุปติ, สุขํ ปฏิพุชฺฌติ, น ปาปกํ สุปินํ ปสฺสติ, มนุสฺสานํ ปิโย โหติ, อมนุสฺสานํ ปิโย โหติ, เทวตา รกฺขนฺติ, นาสฺส อคฺคิ วา วิสํ วา สตฺถํ วา กมติ, อุตฺตริํ อปฺปฏิวิชฺฌนฺโต พฺรหฺมโลกูปโค โหติ๚ เมตฺตาย, ภิกฺขเว, เจโตวิมุตฺติยา อาเสวิตาย ภาวิตาย พหุลีกตาย ยานีกตาย วตฺถุกตาย อนุฏฺฐิตาย ปริจิตาย สุสมารทฺธาย อิเม อฏฺฐานิสํสา ปาฏิกงฺขา’’ติ๚

‘‘โย จ เมตฺตํ ภาวยติ, อปฺปมาณํ ปฏิสฺสโต [ปติสฺสโต (สี.)];
ตนู สํโยชนา โหนฺติ, ปสฺสโต อุปธิกฺขยํ๚

‘‘เอกมฺปิ เจ ปาณมทุฏฺฐจิตฺโต,
เมตฺตายติ กุสลี เตน โหติ;
สพฺเพ จ ปาเณ มนสานุกมฺปี,
ปหูตมริโย ปกโรติ ปุญฺญํ๚

‘‘เย สตฺตสณฺฑํ ปถวิํ วิเชตฺวา,
ราชิสโย ยชมานา อนุปริยคา;
อสฺสเมธํ ปุริสเมธํ,
สมฺมาปาสํ วาชเปยฺยํ นิรคฺคฬํ๚

‘‘เมตฺตสฺส จิตฺตสฺส สุภาวิตสฺส,
กลมฺปิ เต นานุภวนฺติ โสฬสิํ;
จนฺทปฺปภา ตารคณาว สพฺเพ,
ยถา น อคฺฆนฺติ กลมฺปิ โสฬสิํ [อยํ ปาโฐ พหูสุ น ทิสฺสติ]๚

‘‘โย น หนฺติ น ฆาเตติ, น ชินาติ น ชาปเย;

เมตฺตํโส สพฺพภูตานํ, เวรํ ตสฺส น เกนจี''ติฯ ปฐมํ;

๒. ปญฺญาสุตฺตํ

๒. ''อฏฺฐิเม , ภิกฺขเว, เหตู อฏฺฐ ปจฺจยา อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตนฺติฯ กตเม อฏฺฐ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺถารํ อุปนิสฺสาย วิหรติ อญฺญตรํ วา ครุฏฺฐานิยํ สพฺรหฺมจาริํ, ยตฺถสฺส ติพฺพํ หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ เปมญฺจ คารโว จฯ อยํ , ภิกฺขเว, ปฐโม เหตุ ปฐโม ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตติฯ

''โส ตํ สตฺถารํ อุปนิสฺสาย วิหรโนฺต อญฺญตรํ วา ครุฏฺฐานิยํ สพฺรหฺมจาริํ, ยตฺถสฺส ติพฺพํ หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ เปมํ คารโว จ, เต กาเลน กาลํ อุปสงฺกมิตฺวา ปริปุจฺฉติ ปริปญฺหติ – 'อิทํ, ภเนฺต, กถํ; อิมสฺส โก อโตฺถ'ติ? ตสฺส เต อายสฺมโนฺต อวิวฏญฺเจว วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ อุตฺตานี กโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ ธเมฺมสุ กงฺขํ ปฏิวิโนเทนฺติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย เหตุ ทุติโย ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตติฯ

''โส ตํ ธมฺมํ สุตฺวา ทฺวเยน วูปกาเสน สมฺปาเทติ – กายวูปกาเสน จ จิตฺตวูปกาเสน จฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย เหตุ ตติโย ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตติฯ

''สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปโนฺน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ เหตุ จตุโตฺถ ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตติฯ

''พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโยฯ เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ [สตฺถา สพฺยญฺชนา (ก. สี.)] เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา [ธตา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปญฺจโม เหตุ ปญฺจโม ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตติฯ

''อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ อยํ, ภิกฺขเว, ฉโฏฺฐ เหตุ ฉโฏฺฐ ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตติฯ

''สงฺฆคโต โข ปน อนานากถิโก โหติ อติรจฺฉานกถิโกฯ สามํ วา ธมฺมํ ภาสติ ปรํ วา อเชฺฌสติ อริยํ วา ตุณฺหีภาวํ นาติมญฺญติฯ อยํ, ภิกฺขเว, สตฺตโม เหตุ สตฺตโม ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตติฯ

‘‘ปญฺจสุ โข ปน อุปาทานกฺขนฺเธสุ อุทยพฺพยานุปสฺสี วิหรติ – ‘อิติ รูปํ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม; อิติ เวทนา, อิติ เวทนาย สมุทโย, อิติ เวทนาย อตฺถงฺคโม; อิติ สญฺญา…เป.… อิติ สงฺขารา…เป.… อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโม’ติฯ อยํ, ภิกฺขเว, อฏฺฐโม เหตุ อฏฺฐโม ปจฺจโย อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตติฯ

‘‘ตเมนํ สพฺรหฺมจารี เอวํ สมฺภาเวนฺติ – ‘อยํ โข อายสฺมา สตฺถารํ อุปนิสฺสาย วิหรติ อญฺญตรํ วา ครุฏฺฐานิยํ สพฺรหฺมจาริํ, ยตฺถสฺส ติพฺพํ หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ เปมญฺจ คารโว จฯ อทฺธา อยมายสฺมา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตี’ติ! อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตฺตาย ครุตฺตาย [ปิยตาย ครุตาย (สฺยา.)] ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘‘ตํ โข ปนายมายสฺมา สตฺถารํ อุปนิสฺสาย วิหรนฺโต อญฺญตรํ วา ครุฏฺฐานิยํ สพฺรหฺมจาริํ, ยตฺถสฺส ติพฺพํ หิโรตฺตปฺปํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ เปมญฺจ คารโว จ, เต กาเลน กาลํ อุปสงฺกมิตฺวา ปริปุจฺฉติ ปริปญฺหติ – อิทํ, ภนฺเต, กถํ; อิมสฺส โก อตฺโถติ? ตสฺส เต อายสฺมนฺโต อวิวฏญฺเจว วิวรนฺติ, อนุตฺตานีกตญฺจ อุตฺตานี กโรนฺติ, อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ ธมฺเมสุ กงฺขํ ปฏิวิโนเทนฺติฯ อทฺธา อยมายสฺมา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตี’ติ! อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตฺตาย ครุตฺตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘‘ตํ โข ปนายมายสฺมา ธมฺมํ สุตฺวา ทฺวเยน วูปกาเสน สมฺปาเทติ – กายวูปกาเสน จ จิตฺตวูปกาเสน จฯ อทฺธา อยมายสฺมา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตี’ติ! อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตฺตาย ครุตฺตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘‘สีลวา โข ปนายมายสฺมา ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ อทฺธา อยมายสฺมา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตี’ติ! อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตฺตาย ครุตฺตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘‘พหุสฺสุโต โข ปนายมายสฺมา สุตธโร สุตสนฺนิจโยฯ เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ อทฺธา อยมายสฺมา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตี’ติ! อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตฺตาย ครุตฺตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘‘อารทฺธวีริโย โข ปนายมายสฺมา วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ อทฺธา อยมายสฺมา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตี’ติ! อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตฺตาย ครุตฺตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘‘สงฺฆคโต โข ปนายมายสฺมา อนานากถิโก โหติ อติรจฺฉานกถิโกฯ สามํ วา ธมฺมํ ภาสติ ปรํ วา อเชฺฌสติ อริยํ วา ตุณฺหีภาวํ นาติมญฺญติฯ อทฺธา อยมายสฺมา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตี’ติ! อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตฺตาย ครุตฺตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘‘ปญฺจสุ โข ปนายมายสฺมา อุปาทานกฺขนฺเธสุ อุทยพฺพยานุปสฺสี วิหรติ – อิติ รูปํ, อิติ รูปสฺส สมุทโย, อิติ รูปสฺส อตฺถงฺคโม; อิติ เวทนา…เป.… อิติ สญฺญา…เป.… อิติ สงฺขา

รา…เป…. อิติ วิญฺญาณํ, อิติ วิญฺญาณสฺส สมุทโย, อิติ วิญฺญาณสฺส อตฺถงฺคโมติฯ อทฺธา อยมายสฺมา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตี’ติ! อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตฺตาย ครุตฺตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ เหตู อฏฺฐ ปจฺจยา อาทิพฺรหฺมจริยิกาย ปญฺญาย อปฺปฏิลทฺธาย ปฏิลาภาย, ปฏิลทฺธาย ภิโยฺยภาวาย เวปุลฺลาย ภาวนาย ปาริปูริยา สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมอปฺปิยสุตฺตํ

๓. ‘‘อฏฺฐหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ อปฺปิโย จ โหติ อมนาโป จ อครุ จ อภาวนีโย จฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปิยปสํสี จ โหติ, ปิยครหี จ, ลาภกาโม จ, สกฺการกาโม จ, อหิริโก จ, อโนตฺตปฺปี จ, ปาปิจฺโฉ จ, มิจฺฉาทิฏฺฐิ จฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ อปฺปิโย จ โหติ อมนาโป จ อครุ จ อภาวนีโย จฯ

‘‘อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น อปฺปิยปสํสี จ โหติ, น ปิยครหี จ, น ลาภกาโม จ, น สกฺการกาโม จ, หิรีมา จ โหติ, โอตฺตปฺปี จ, อปฺปิจฺโฉ จ, สมฺมาทิฏฺฐิ จฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยอปฺปิยสุตฺตํ

๔. ‘‘อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ อปฺปิโย จ โหติ อมนาโป จ อครุ จ อภาวนีโย จฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ลาภกาโม จ โหติ, สกฺการกาโม จ, อนวญฺญตฺติกาโม จ, อกาลญฺญู จ, อมตฺตญฺญู จ, อสุจิ จ, พหุภาณี จ, อโกฺกสกปริภาสโก จ สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ อปฺปิโย จ โหติ อมนาโป จ อครุ จ อภาวนีโย จฯ

‘‘อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ลาภกาโม จ โหติ, น สกฺการกาโม จ, น อนวญฺญตฺติกาโม จ, กาลญฺญู จ, มตฺตญฺญู จ, สุจิ จ, น พหุภาณี จ, อนโกฺกสกปริภาสโก จ สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จ โหติ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมโลกธมฺมสุตฺตํ

๕. ‘‘อฏฺฐิเม , ภิกฺขเว, โลกธมฺมา โลกํ อนุปริวตฺตนฺติ, โลโก จ อฏฺฐ โลกธเมฺม อนุปริวตฺตติฯ กตเม อฏฺฐ? ลาโภ จ, อลาโภ จ, ยโส จ, อยโส จ, นินฺทา จ, ปสํสา จ, สุขญฺจ, ทุกฺขญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ โลกธมฺมา โลกํ อนุปริวตฺตนฺติ, โลโก จ อิเม อฏฺฐ โลกธเมฺม อนุปริวตฺตตี’’ติฯ

‘‘ลาโภ อลาโภ จ ยสายโส จ,
นินฺทา ปสํสา จ สุขํ ทุขญฺจ;

เอเต อนิจฺจา มนุเชสุ ธมฺมา,
อสสฺสตา วิปริณามธมฺมาฯ

“เอเต จ ญตฺวา สติมา สุเมโธ,
อเวกฺขติ วิปริณามธมฺเม;
อิฏฺฐสฺส ธมฺมา น มเถนฺติ จิตฺตํ,
อนิฏฺฐโต โน ปฏิฆาตเมติฯ

“ตสฺสานุโรธา อถ วา วิโรธา,
วิธูปิตา อตฺถงฺคตา น สนฺติ;
ปทญฺจ ญตฺวา วิรชํ อโสกํ,
สมฺมปฺปชานาติ ภวสฺส ปารคู”ติฯ ปญฺจมํ;

๖. ทุติยโลกธมฺมสุตฺตํ

๖. “อฏฺฐิเม, ภิกฺขเว, โลกธมฺมา โลกํ อนุปริวตฺตนฺติ, โลโก จ อฏฺฐ โลกธมฺเม อนุปริวตฺตติฯ กตเม อฏฺฐ? ลาโภ จ, อลาโภ จ, ยโส จ, อยโส จ, นินฺทา จ, ปสํสา จ, สุขญฺจ, ทุกฺขญฺจฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ โลกธมฺมา โลกํ อนุปริวตฺตนฺติ, โลโก จ อิเม อฏฺฐ โลกธมฺเม อนุปริวตฺตติฯ

“อสฺสุตวโต, ภิกฺขเว, ปุถุชฺชนสฺส อุปฺปชฺชติ ลาโภปิ อลาโภปิ ยโสปิ อยโสปิ นินฺทาปิ ปสํสาปิ สุขมฺปิ ทุกฺขมฺปิฯ สุตวโตปิ, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส อุปฺปชฺชติ ลาโภปิ อลาโภปิ ยโสปิ อยโสปิ นินฺทาปิ ปสํสาปิ สุขมฺปิ ทุกฺขมฺปิฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, โก วิเสโส โก อธิปฺปยาโส [อธิปฺปาโย (สี.), อธิปฺปายโส (สฺยา. กํ.) อธิ + ป + ยสฺ + ณ = อธิปฺปยาโส] กึ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนนา”ติ? “ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา ภควํเนตฺติกา ภควํปฏิสรณาฯ สาธุ วต, ภนฺเต, ภควนฺตํเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถฯ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี”ติฯ

“เตน หิ, ภิกฺขเว, สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวํ, ภนฺเต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํฯ ภควา เอตทโวจ – “อสฺสุตวโต, ภิกฺขเว, ปุถุชฺชนสฺส อุปฺปชฺชติ ลาโภฯ โส น อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อุปฺปนฺโน โข เม อยํ ลาโภ; โส จ โข อนิจฺโจ ทุกฺโข วิปริณามธมฺโม’ติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติฯ อุปฺปชฺชติ อลาโภ…เป.… อุปฺปชฺชติ ยโส… อุปฺปชฺชติ อยโส… อุปฺปชฺชติ นินฺทา… อุปฺปชฺชติ ปสํสา… อุปฺปชฺชติ สุขํ… อุปฺปชฺชติ ทุกฺขํฯ โส น อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ ทุกฺขํ; ตญฺจ โข อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺม’นฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ”ฯ

“ตสฺส ลาโภปิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, อลาโภปิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยโสปิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, อยโสปิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, นินฺทาปิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ปสํสาปิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, สุขมฺปิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ทุกฺขมฺปิ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐติฯ โส อุปฺปนฺนํ ลาภํ อนุรุชฺฌติ, อลาเภ ปฏิวิรุชฺฌติ; อุปฺปนฺนํ ยสํ อนุรุชฺฌติ, อยเส ปฏิวิรุชฺฌติ; อุปฺปนฺนํ ปสํสํ อนุรุชฺฌติ, นินฺทาย ปฏิวิรุชฺฌติ; อุปฺปนฺนํ สุขํ อนุรุชฺฌติ, ทุกฺเข ปฏิวิรุชฺฌติฯ โส เอวํ อนุโรธวิโรธสมาปนฺโน น ปริมุจฺจติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิฯ ‘น ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมา’ติ วทามิ”ฯ

‘‘สุตวโต จ โข, ภิกฺขเว, อริยสาวกสฺส อุปฺปชฺชติ ลาโภฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อุปฺปนฺโน โข เม อยํ ลาโภ; โส จ โข อนิโจฺจ ทุโกฺข วิปริณามธโมฺม’ติ ยถาภูตํ ปชานาติฯ อุปฺปชฺชติ อลาโภ...เป.... อุปฺปชฺชติ ยโส... อุปฺปชฺชติ อยโส... อุปฺปชฺชติ นินฺทา... อุปฺปชฺชติ ปสํสา... อุปฺปชฺชติ สุขํ... อุปฺปชฺชติ ทุกฺขํฯ โส อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อุปฺปนฺนํ โข เม อิทํ ทุกฺขํ; ตญฺจ โข อนิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺม’นฺติ ยถาภูตํ ปชานาติ’’ฯ

‘‘ตสฺส ลาโภปิ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐติ, อลาโภปิ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ยโสปิ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐติ, อยโสปิ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐติ, นินฺทาปิ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ปสํสาปิ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐติ, สุขมฺปิ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐติ, ทุกฺขมฺปิ จิตฺตํ น ปริยาทาย ติฏฺฐติฯ โส อุปฺปนฺนํ ลาภํ นานุรุชฺฌติ, อลาเภ นปฺปฏิวิรุชฺฌติ; อุปฺปนฺนํ ยสํ นานุรุชฺฌติ, อยเส นปฺปฏิวิรุชฺฌติ; อุปฺปนฺนํ ปสํสํ นานุรุชฺฌติ, นินฺทาย นปฺปฏิวิรุชฺฌติ; อุปฺปนฺนํ สุขํ นานุรุชฺฌติ, ทุเกฺข นปฺปฏิวิรุชฺฌติฯ โส เอวํ อนุโรธวิโรธวิปฺปหีโน ปริมุจฺจติ ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิฯ ‘ปริมุจฺจติ ทุกฺขสฺมา’ติ วทามิฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, วิเสโส อยํ อธิปฺปยาโส อิทํ นานากรณํ สุตวโต อริยสาวกสฺส อสฺสุตวตา ปุถุชฺชเนนา’’ติฯ

‘‘ลาโภ อลาโภ จ ยสายโส จ,
นินฺทา ปสํสา จ สุขํ ทุขญฺจ;
เอเต อนิจฺจา มนุเชสุ ธมฺมา,
อสสฺสตา วิปริณามธมฺมาฯ

‘‘เอเต จ ญตฺวา สติมา สุเมโธ,
อเวกฺขติ วิปริณามธเมฺม;
อิฏฺฐสฺส ธมฺมา น มเถนฺติ จิตฺตํ,
อนิฏฺฐโต โน ปฏิฆาตเมติฯ

‘‘ตสฺสานุโรธา อถ วา วิโรธา,
วิธูปิตา อตฺถงฺคตา น สนฺติ;
ปทญฺจ ญตฺวา วิรชํ อโสกํ,
สมฺมปฺปชานาติ ภวสฺส ปารคู’’ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. เทวทตฺตวิปตฺติสุตฺตํ

๗. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต อจิรปกฺกเนฺต เทวทเตฺตฯ ตตฺร ภควา เทวทตฺตํ อารพฺภ ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘สาธุ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อตฺตวิปตฺติํ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธุ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรวิปตฺติํ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธุ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อตฺตสมฺปตฺติํ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธุ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรสมฺปตฺติํ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, อสทฺธเมฺมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปโฏฺฐ อเตกิโจฺฉ’’ฯ

[จูฬว. ๓๔๘] ‘‘กตเมหิ อฏฺฐหิ? ลาเภน หิ, ภิกฺขเว, อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปโฏฺฐ อเตกิโจฺฉฯ อลาเภน, ภิกฺขเว...เป.... ยเสน, ภิกฺขเว... อยเสน, ภิกฺขเว... สกฺกาเรน, ภิกฺขเว... อสกฺกาเรน, ภิกฺขเว... ปาปิจฺฉตาย, ภิกฺขเว... ปา

ปมิตฺตตาย, ภิกฺขเว, อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ อสทฺธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉฯ

“สาธุ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป…. อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ … อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺยฯ

“กิญฺจ [กถญฺจ (ก.)], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺถวสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป…. อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย?

“ยํ หิสฺส, ภิกฺขเว, อุปฺปนฺนํ ลาภํ อนภิภุยฺย [อนภิภูยฺย อนภิภูยฺย (ก.)] วิหรโต อุปฺปชฺเชยฺยุํ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย [อภิภูยฺย อภิภูยฺย (ก.)] วิหรโต เอวํส เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ ยํ หิสฺส, ภิกฺขเว, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป…. อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อนภิภุยฺย วิหรโต อุปฺปชฺเชยฺยุํ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย วิหรโต เอวํส เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺถวสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป…. อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ … อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺยฯ

“ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหริสฺสาม, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป…. อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหริสฺสามา’ติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพ”นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. อุตฺตรวิปตฺติสุตฺตํ

๘. เอกํ สมยํ อายสฺมา อุตฺตโร มหิสวตฺถุสฺมึ วิหรติ สเงฺขยฺยเก ปพฺพเต วฏชาลิกายํ [ธวชาลิกายํ (สี.), วฏฺฏชาลิกายํ (สฺยา.)]ฯ ตตฺร โข อายสฺมา อุตฺตโร ภิกฺขู อามนฺเตสิ – “สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อตฺตวิปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรวิปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อตฺตสมฺปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรสมฺปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหตี”ติฯ

เตน โข ปน สมเยน เวสฺสวโณ มหาราชา อุตฺตราย ทิสาย ทกฺขิณํ ทิสํ คจฺฉติ เกนจิเทว กรณีเยนฯ อโสฺสสิ โข เวสฺสวโณ มหาราชา อายสฺมโต อุตฺตรสฺส มหิสวตฺถุสฺมึ สเงฺขยฺยเก ปพฺพเต วฏชาลิกายํ ภิกฺขูนํ เอวํ ธมฺมํ เทเสนฺตสฺส – “สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อตฺตวิปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรวิปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อตฺตสมฺปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรสมฺปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหตี”ติฯ

อถ โข เวสฺสวโณฺณ มหาราชา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ [สมฺมิญฺชิตํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย [สมฺมิเญฺชยฺย (สี. สฺยา. กํ. ปี.)], เอวเมวํ มหิสวตฺถุสฺมึ สเงฺขยฺยเก ปพฺพเต วฏฺชาลิกายํ อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตึเสสุ ปาตุรโหสิฯ อถ โข เวสฺสวโณฺณ มหาราชา เยน สโกฺก เทวานมิโนฺท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สกฺกํ เทวานมินฺทํ เอตทโวจ – “ยเคฺฆ มาริส, ชาเนยฺยาสิ! เอโส อายสฺมา อุตฺตโร มหิสวตฺถุสฺมึ สเงฺขยฺยเก ปพฺพเต วฏฺชาลิกายํ ภิกฺขูนํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อตฺตวิปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติ ฯ สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรวิปตฺตึ…เป…. อตฺตสมฺปตฺตึ… ปรสมฺปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหตี’”ติฯ

อถ โข สโกฺก เทวานมิโนฺท เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมวํ เทเวสุ ตาวตึเสสุ อนฺตรหิโต มหิสวตฺถุสฺมึ สเงฺขยฺยเก ปพฺพเต วฏฺชาลิกายํ อายสฺมโต อุตฺตรสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิฯ อถ โข สโกฺก เทวานมิโนฺท เยนายสฺมา อุตฺตโร เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อุตฺตรํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข สโกฺก เทวานมิโนฺท อายสฺมนฺตํ อุตฺตรํ เอตทโวจ –

“สจฺจํ กิร, ภเนฺต, อายสฺมา อุตฺตโร ภิกฺขูนํ เอวํ ธมฺมํ เทเสสิ – ‘สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อตฺตวิปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติ, สาธาวุโส, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรวิปตฺตึ…เป…. อตฺตสมฺปตฺตึ… ปรสมฺปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหตี’” ติ? “เอวํ, เทวานมินฺทา”ติฯ “กึ ปนิทํ [กึ ปน (สฺยา.)], ภเนฺต, อายสฺมโต อุตฺตรสฺส สกํ ปฏิภานํ [สกปฏิภานํ อุปาทาย (ก.)], อุทาหุ ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสา”ติ? “เตน หิ, เทวานมินฺท, อุปมํ เต กริสฺสามิฯ อุปมาย มิเธกเจฺจ วิญฺญู ปุริสา ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานนฺ”ติฯ

“เสยฺยถาปิ, เทวานมินฺท, คามสฺส วา นิคมสฺส วา อวิทูเร มหาธญฺญราสิฯ ตโต มหาชนกาโย ธญฺญํ อาหเรยฺย – กาเชหิปิ ปิฏเกหิปิ อุจฺฉเงฺคหิปิ อญฺชลีหิปิ ฯ โย นุ โข, เทวานมินฺท, ตํ มหาชนกายํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ ปุเจฺฉยฺย – ‘กุโต อิมํ ธญฺญํ อาหรถา’ติ, กถํ พฺยากรมาโน นุ โข, เทวานมินฺท, โส มหาชนกาโย สมฺมา พฺยากรมาโน พฺยากเรยฺยา”ติ? “‘อมุมฺหา มหาธญฺญราสิมฺหา อาหรามา’ติ โข, ภเนฺต, โส มหาชนกาโย สมฺมา พฺยากรมาโน พฺยากเรยฺยา”ติฯ “เอวเมวํ โข, เทวานมินฺท, ยํ กิญฺจิ สุภาสิตํ สพฺพํ ตํ ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ ตโต อุปาทายุปาทาย มยํ จเญฺญ จ ภณามา”ติฯ

“อจฺฉริยํ, ภเนฺต, อพฺภุตํ ภเนฺต! ยาว สุภาสิตํ จิทํ อายสฺมตา อุตฺตเรน – ‘ยํ กิญฺจิ สุภาสิตํ สพฺพํ ตํ ตสฺส ภควโต วจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ ตโต อุปาทายุปาทาย มยํ จเญฺญ จ ภณามา’ติฯ เอกมิทํ, ภเนฺต อุตฺตร, สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต อจิรปกฺกเนฺต เทวทเตฺตฯ ตตฺร โข ภควา เทวทตฺตํ อารพฺภ ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

“สาธุ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ อตฺตวิปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ สาธุ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเลน กาลํ ปรวิปตฺตึ…เป…. อตฺตสมฺปตฺตึ… ปรสมฺปตฺตึ ปจฺจเวกฺขิตา โหติฯ อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, อสทฺธเมฺมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิโจฺฉฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? ลาเภน หิ, ภิกฺขเว, อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิโจฺฉ; อลาเภน, ภิกฺขเว…เป…. ยเสน, ภิกฺขเว … อยเสน, ภิกฺขเว… สกฺกาเรน, ภิกฺขเว… อสกฺกาเรน, ภิกฺขเว… ปาปิจฺฉตาย, ภิกฺขเว… ปาปมิตฺตตาย , ภิกฺขเว, อภิภูโต ปริยาทินฺนจิโตฺต เทวทโตฺต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิโจฺฉฯ อิ

เมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ อสทฺธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉฯ

“สาธุ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย; อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป.… อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺยฯ

“กิญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺถวสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย; อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป.… อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย?

“ยํ หิสฺส, ภิกฺขเว, อุปฺปนฺนํ ลาภํ อนภิภุยฺย วิหรโต อุปฺปชฺเชยฺยุํ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย วิหรโต เอวํส เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ ยํ หิสฺส, ภิกฺขเว, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป.… อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อนภิภุยฺย วิหรโต อุปฺปชฺเชยฺยุํ อาสวา วิฆาตปริฬาหา, อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย วิหรโต เอวํส เต อาสวา วิฆาตปริฬาหา น โหนฺติฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺถวสํ ปฏิจฺจ อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย; อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป.… อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ … อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺยฯ

“ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – อุปฺปนฺนํ ลาภํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหริสฺสาม, อุปฺปนฺนํ อลาภํ…เป.… อุปฺปนฺนํ ยสํ… อุปฺปนฺนํ อยสํ… อุปฺปนฺนํ สกฺการํ… อุปฺปนฺนํ อสกฺการํ… อุปฺปนฺนํ ปาปิจฺฉตํ… อุปฺปนฺนํ ปาปมิตฺตตํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหริสฺสามาติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพ”นฺติฯ

“เอตฺตาวตา, ภนฺเต อุตฺตร, มนุสฺเสสุ จตสฺส ปริสา – ภิกฺขู, ภิกฺขุนิโย, อุปาสกา, อุปาสิกาโยฯ นายํ ธมฺมปริยาโย กิสฺมิญฺจิ อุปฏฺฐิโต [ปติฏฺฐิโต (สี. สฺยา.)]ฯ อุคฺคณฺหตุ, ภนฺเต, อายสฺมา อุตฺตโร อิมํ ธมฺมปริยายํฯ ปริยาปุณาตุ, ภนฺเต, อายสฺมา อุตฺตโร อิมํ ธมฺมปริยายํฯ ธาเรตุ, ภนฺเต, อายสฺมา อุตฺตโร อิมํ ธมฺมปริยายํฯ อตฺถสํหิโต อยํ, ภนฺเต, ธมฺมปริยาโย อาทิพฺรหฺมจริยโก”ติ [อาทิพฺรหฺมจริยิโก (สี. ก.)]ฯ อฏฺฐมํฯ

๙. นนฺทสุตฺตํ

๙. “‘กุลปุตฺโต’ติ, ภิกฺขเว, นนฺทํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ ‘พลวา’ติ, ภิกฺขเว, นนฺทํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ ‘ปาสาทิโก’ติ, ภิกฺขเว, นนฺทํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ ‘ติพฺพราโค’ติ, ภิกฺขเว, นนฺทํ สมฺมา วทมาโน วเทยฺยฯ กิมญฺญตฺร, ภิกฺขเว, นนฺโท อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร, โภชเน มตฺตญฺญู, ชาคริยํ อนุยุตฺโต, สติสมฺปชญฺเญน สมนฺนาคโต, เยหิ [เยน (ก.)] นนฺโท สกฺโกติ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ! ตตฺริทํ, ภิกฺขเว, นนฺทสฺส อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตาย โหติฯ สเจ , ภิกฺขเว, นนฺทสฺส ปุรตฺถิมา ทิสา อาโลเกตพฺพา โหติ, สพฺพํ เจตสา สมนฺนาหริตฺวา นนฺโท ปุรตฺถิมํ ทิสํ อาโลเกติ – ‘เอวํ เม ปุรตฺถิมํ ทิสํ อาโลกยโต นาภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสวิสฺสนฺตี’ติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ

“สเจ , ภิกฺขเว, นนฺทสฺส ปจฺฉิมา ทิสา อาโลเกตพฺพา โหติ…เป.… อุตฺตรา ทิสา อาโลเกตพฺพา โหติ… ทกฺขิณา ทิสา อาโลเกตพฺพา โหติ… อุทฺธํ อุโลฺลเกตพฺพา โหติ… อโธ โอโลเกตพฺพา โหติ… อนุทิสา อนุวิโลเกตพฺพา โหติ, สพฺพํ เจตสา สมนฺนาหริตฺวา นโนฺท อนุทิสํ อนุวิโลเกติ – ‘เอวํ เม อนุทิสํ อนุวิโลกยโต นาภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสวิสฺสนฺตี’ติฯ อิติห ตตฺถ สมฺปชาโน โหติฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, นนฺทสฺส อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตาย โหติฯ

“ตตฺริทํ, ภิกฺขเว, นนฺทสฺส โภชเน มตฺตญฺญุตาย โหติฯ อิธ, ภิกฺขเว, นโนฺท ปฏิสงฺขา โยนิโส อาหารํ อาหาเรติ – ‘เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย, ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสูปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ, นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ, ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จา’ติฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, นนฺทสฺส โภชเน มตฺตญฺญุตาย โหติฯ

“ตตฺริทํ, ภิกฺขเว, นนฺทสฺส ชาคริยานุโยคสฺมึ โหติฯ อิธ , ภิกฺขเว, นโนฺท ทิวสํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธเมฺมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ; รตฺติยา ปฐมํ ยามํ จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธเมฺมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติ ; รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ทกฺขิเณน ปเสฺสน สีหเสยฺยํ กเปฺปติ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิ กริตฺวา; รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปจฺจุฏฺฐาย จงฺกเมน นิสชฺชาย อาวรณีเยหิ ธเมฺมหิ จิตฺตํ ปริโสเธติฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, นนฺทสฺส ชาคริยานุโยคสฺมึ โหติฯ

“ตตฺริทํ, ภิกฺขเว, นนฺทสฺส สติสมฺปชญฺญสฺมึ โหติฯ อิธ, ภิกฺขเว, นนฺทสฺส วิทิตา เวทนา อุปฺปชฺชนฺติ, วิทิตา อุปฏฺฐหนฺติ, วิทิตา อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติ; วิทิตา สญฺญา…เป.… วิทิตา วิตกฺกา…เป.… อพฺภตฺถํ คจฺฉนฺติฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, นนฺทสฺส สติสมฺปชญฺญสฺมึ โหติฯ

“กิมญฺญตฺร, ภิกฺขเว, นโนฺท อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวาโร, โภชเน มตฺตญฺญู, ชาคริยํ อนุยุโตฺต , สติสมฺปชเญฺญน สมนฺนาคโต, เยหิ นโนฺท สโกฺกติ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จริตุ”นฺติ! นวมํฯ

๑๐. การณฺฑวสุตฺตํ

๑๐. เอกํ สมยํ ภควา จมฺปายํ วิหรติ คคฺคราย โปกฺขรณิยา ตีเรฯ เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน อเญฺญนาญฺญํ ปฏิจรติ, พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “นิทฺธมเถตํ , ภิกฺขเว, ปุคฺคลํ; นิทฺธมเถตํ, ภิกฺขเว, ปุคฺคลํฯ อปเนเยฺยโส [อปเนโยฺย โส (สี.), อปเนโยฺย (สฺยา.)], ภิกฺขเว, ปุคฺคโลฯ กึ โว เตน ปรปุเตฺตน วิโสธิเตน [กึ โวปรปุโตฺต วิเหฐียติ (สี.), กึ ปรปุโตฺต วิเหเฐติ (สฺยา.), กึ โว ปรปุตฺตา วิเหเฐติ (ปี.), กึ โส ปรปุโตฺต วิโสเธติ (ก.)]! อิธ , ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตาทิสํเยว โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํ, เสยฺยถาปิ อเญฺญสํ ภทฺทกานํ ภิกฺขูนํ – ยาวสฺส ภิกฺขู อาปตฺตึ น ปสฺสนฺติฯ ยโต จ ขฺวสฺส ภิกฺขู อาปตฺตึ ปสฺสนฺติ, ตเมนํ เอวํ ชานนฺติ – ‘สมณทูสีวายํ [สมณรูปี (ก.)] สมณปลาโป สมณการณฺฑโว’ติ [สมณกรณฺฑโวติ (ก.)]ฯ ตเมนํ อิติ วิทิตฺวา พหิทฺธา นาเสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มา อเญฺญ ภทฺทเก ภิกฺขู ทูเสสี”ติ!

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สมฺปเนฺน ยวกรเณ ยวทูสี [ยวรูปี (ก.)] ชาเยถ ยวปลาโป ยวการณฺฑโวติฯ ตสฺส ตาทิสํเยว มูลํ โหติ, เสยฺยถาปิ อเญฺญสํ ภทฺทกานํ ยวานํ; ตาทิสํเยว นาฬํ โหติ, เสยฺยถาปิ อเญฺญสํ ภทฺทกานํ ยวานํ; ตาทิสํเยว ปตฺตํ โหติ, เสยฺยถาปิ อเญฺญสํ ภทฺทกานํ ยวานํ – ยาวสฺส สีสํ น นิพฺพตฺตติฯ ยโต จ ขฺวสฺส สีสํ นิพฺพตฺตติ, ตเมนํ เอวํ ชานนฺติ – ‘ยวทูสีวายํ ยวปลาโป ยวการณฺฑโว’ติ ฯ ตเมนํ อิติ วิทิตฺวา สมูลํ อุปฺปาเฏตฺวา พหิทฺธา ยวกรณสฺส ฉเฑฺฑนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มา อเญฺญ ภทฺทเก ยเว ทูเสสีติ!

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อิเธกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตาทิสํเยว โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํ, เสยฺยถาปิ อเญฺญสํ ภทฺทกานํ ภิกฺขูนํ – ยาวสฺส ภิกฺขู อาปตฺตึ น ปสฺสนฺติฯ ยโต จ ขฺวสฺส ภิกฺขู อาปตฺตึ ปสฺสนฺติ, ตเมนํ เอวํ ชานนฺติ – ‘สมณทูสีวายํ สมณปลาโป สมณการณฺฑโว’ติฯ ตเมนํ อิติ วิทิตฺวา พหิทฺธา นาเสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มา อเญฺญ ภทฺทเก ภิกฺขู ทูเสสีติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหโต ธญฺญราสิสฺส ผุณมานสฺส [วุยฺหมานสฺส (สี. ปี.), ผุสฺสยมานสฺส (สฺยา.), ปุนมานสฺส (?)] ตตฺถ ยานิ ตานิ ธญฺญานิ ทฬฺหานิ สารวนฺตานิ ตานิ เอกมนฺตํ ปุญฺชํ โหติ, ยานิ ปน ตานิ ธญฺญานิ ทุพฺพลานิ ปลาปานิ ตานิ วาโต เอกมนฺตํ อปวหติ [อปกสฺสติ (สี.)]ฯ ตเมนํ สามิกา สมฺมชฺชนิํ คเหตฺวา ภิโยฺยโสมตฺตาย อปสมฺมชฺชนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มา อเญฺญ ภทฺทเก ธเญฺญ ทูเสสีติ! เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อิเธกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตาทิสํเยว โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํ, เสยฺยถาปิ อเญฺญสํ ภทฺทกานํ ภิกฺขูนํ – ยาวสฺส ภิกฺขู อาปตฺตึ น ปสฺสนฺติฯ ยโต จ ขฺวสฺส ภิกฺขู อาปตฺตึ ปสฺสนฺติ, ตเมนํ เอวํ ชานนฺติ – ‘สมณทูสีวายํ สมณปลาโป สมณการณฺฑโว’ติฯ ตเมนํ อิติ วิทิตฺวา พหิทฺธา นาเสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มา อเญฺญ ภทฺทเก ภิกฺขู ทูเสสีติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ปุริโส อุทปานปนาฬิยตฺถิโก ติณฺหํ กุฐาริํ [กุธาริํ (สฺยา. กํ. ก.)] อาทาย วนํ ปวิเสยฺยฯ โส ยํ ยเทว รุกฺขํ กุฐาริปาเสน อาโกเฏยฺย ตตฺถ ยานิ ตานิ รุกฺขานิ ทฬฺหานิ สารวนฺตานิ ตานิ กุฐาริปาเสน อาโกฏิตานิ กกฺขฬํ ปฏินทนฺติ; ยานิ ปน ตานิ รุกฺขานิ อโนฺตปูตีนิ อวสฺสุตานิ กสมฺพุชาตานิ ตานิ กุฐาริปาเสน อาโกฏิตานิ ททฺทรํ ปฏินทนฺติฯ ตเมนํ มูเล ฉินฺทติ, มูเล ฉินฺทิตฺวา อเคฺค ฉินฺทติ, อเคฺค ฉินฺทิตฺวา อโนฺต สุวิโสธิตํ วิโสเธติ, อโนฺต สุวิโสธิตํ วิโสเธตฺวา อุทปานปนาฬิํ โยเชติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว , อิเธกจฺจสฺส ปุคฺคลสฺส ตาทิสํเยว โหติ อภิกฺกนฺตํ ปฏิกฺกนฺตํ อาโลกิตํ วิโลกิตํ สมิญฺชิตํ ปสาริตํ สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารณํ, เสยฺยถาปิ อเญฺญสํ ภทฺทกานํ ภิกฺขูนํ – ยาวสฺส ภิกฺขู อาปตฺตึ น ปสฺสนฺติฯ ยโต จ ขฺวสฺส ภิกฺขู อาปตฺตึ ปสฺสนฺติ, ตเมนํ เอวํ ชานนฺติ – ‘สมณทูสีวายํ สมณปลาโป สมณการณฺฑโว’ติฯ ตเมนํ อิติ วิทิตฺวา พหิทฺธา นาเสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มา อเญฺญ ภทฺทเก ภิกฺขู ทูเสสี’’ติฯ

‘‘สํวาสายํ วิชานาถ, ปาปิโจฺฉ โกธโน อิติ;
มกฺขี ถมฺภี ปฬาสี จ, อิสฺสุกี มจฺฉรี สโฐฯ

‘‘สนฺตวาโจ ชนวติ, สมโณ วิย ภาสติ;
รโห กโรติ กรณํ, ปาปทิฎฺฐิ อนาทโรฯ

‘‘สํสปฺปี จ มุสาวาที, ตํ วิทิตฺวา ยถาตถํ;
สเพฺพ สมคฺคา หุตฺวาน, อภินิพฺพชฺชยาถ [อภินิพฺพิชฺชเยถ (ก.)] นํฯ

‘‘การณฺฑวํ [กรณฺฑวํ (ก.) สุ. นิ. ๒๘๓ ปสฺสิตพฺพํ] นิทฺธมถ, กสมฺพุํ อปกสฺสถ [อวกสฺสถ (ก.)];
ตโต ปลาเป วาเหถ, อสฺสมเณ สมณมานิเนฯ

‘‘นิทฺธมิตฺวาน ปาปิเจฺฉ, ปาปอาจารโคจเร;
สุทฺธาสุเทฺธหิ สํวาสํ, กปฺปยโวฺห ปติสฺสตา;
ตโต สมคฺคา นิปกา, ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสถา’’ติฯ ทสมํ;

เมตฺตาวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เมตฺตํ ปญฺญา จ เทฺว ปิยา, เทฺว โลกา เทฺว วิปตฺติโย;
เทวทโตฺต จ อุตฺตโร, นโนฺท การณฺฑเวน จาติฯ

๒. มหาวโคฺค

๑. เวรญฺชสุตฺตํ

๑๑. [ปารา. ๑ อาทโย] เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา เวรญฺชายํ วิหรติ นเฬรุปุจิมนฺทมูเล฿ อถ โข เวรโญฺช พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิ฿ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ [สาราณียํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ฿ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข เวรโญฺช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘สุตํ เมตํ, โภ โคตม – ‘น สมโณ โคตโม พฺราหฺมเณ ชิเณฺณ วุเฑฺฒ มหลฺลเก อทฺธคเต วโยอนุปฺปเตฺต อภิวาเทติ วา ปจฺจุเฎฺฐติ วา อาสเนน วา นิมเนฺตตี’ติ฿ ตยิทํ, โภ โคตม, ตเถว฿ น หิ ภวํ โคตโม พฺราหฺมเณ ชิเณฺณ วุเฑฺฒ มหลฺลเก อทฺธคเต วโยอนุปฺปเตฺต อภิวาเทติ วา ปจฺจุเฎฺฐติ วา อาสเนน วา นิมเนฺตติ฿ ตยิทํ, โภ โคตม, น สมฺปนฺนเมวา’’ติ฿ ‘‘นาหํ ตํ, พฺราหฺมณ, ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ยมหํ อภิวาเทยฺยํ วา ปจฺจุเฎฺฐยฺยํ วา อาสเนน วา นิมเนฺตยฺยํ฿ ยญฺหิ, พฺราหฺมณ, ตถาคโต อภิวาเทยฺย วา ปจฺจุเฎฺฐยฺย วา อาสเนน วา นิมเนฺตยฺย, มุทฺธาปิ ตสฺส วิปเตยฺยา’’ติ฿

‘‘อรสรูโป ภวํ โคตโม’’ติ! ‘‘อตฺถิ เขฺวส, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อรสรูโป สมโณ โคตโม’ติ฿ เย เต, พฺราหฺมณ, รูปรสา สทฺทรสา คนฺธรสา รสรสา โผฎฺฐพฺพรสา, เต ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา [อนภาวกตา (สี. ปี.)] อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา฿ อยํ โข, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อรสรูโป สมโณ โคตโม’ติ, โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺธาย วเทสี’’ติ [วเทสิ (สี. ก.)]฿

‘‘นิโพฺภโค ภวํ โคตโม’’ติ! ‘‘อตฺถิ เขฺวส, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘นิโพฺภโค สมโณ โคตโม’ติ฿ เย เต, พฺราหฺมณ, รูปโภคา สทฺทโภคา คนฺธโภคา รสโภคา โผฎฺฐพฺพโภคา, เต ตถาคตสฺส ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา฿ อยํ โข, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘นิโพฺภโค สมโณ โคตโม’ติ, โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺธาย วเทสี’’ติ฿

‘‘อกิริยวาโท ภวํ โคตโม’’ติ! ‘‘อตฺถิ เขฺวส, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อกิริยวาโท สมโณ โคตโม’ติ฿ อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, อกิริยํ วทามิ กายทุจฺจริตสฺส วจีทุจฺจริตสฺส มโนทุจฺจริตสฺส; อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อกิริยํ วทามิ฿ อยํ โข, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อกิริยวาโท สมโณ โคตโม’ติ, โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺธาย วเทสี’’ติ฿

‘‘อุเจฺฉทวาโท ภวํ โคตโม’’ติ! ‘‘อตฺถิ เขฺวส, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อุเจฺฉทวาโท สมโณ โคตโม’ติ฿ อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, อุเจฺฉทํ วทามิ ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส; อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อุเจฺฉทํ วทามิ฿ อยํ โข, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อุเจฺฉทวาโท สมโณ โคตโม’ติ, โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺธาย วเทสี’’ติ฿

‘‘เชคุจฺฉี ภวํ โคตโม’’ติ! ‘‘อตฺถิ เขฺวส, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เชคุจฺฉี สมโณ โคตโม’ติฯ อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, ชิคุจฺฉามิ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน; ชิคุจฺฉามิ อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ อยํ โข, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เชคุจฺฉี สมโณ โคตโม’ติ, โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺธาย วเทสี’’ติฯ

‘‘เวนยิโก ภวํ โคตโม’’ติ! ‘‘อตฺถิ เขฺวส, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เวนยิโก สมโณ โคตโม’ติฯ อหญฺหิ, พฺราหฺมณ, วินยาย ธมฺมํ เทเสมิ ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส; อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ วินยาย ธมฺมํ เทเสมิฯ อยํ โข, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เวนยิโก สมโณ โคตโม’ติ, โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺธาย วเทสี’’ติฯ

‘‘ตปสฺสี ภวํ โคตโม’’ติ! ‘‘อตฺถิ เขฺวส, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘ตปสฺสี สมโณ โคตโม’ติฯ ตปนียาหํ , พฺราหฺมณ, ปาปเก อกุสเล ธมฺเม วทามิ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํฯ ยสฺส โข, พฺราหฺมณ, ตปนียา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, ตมหํ ‘ตปสฺสี’ติ วทามิฯ ตถาคตสฺส โข, พฺราหฺมณ, ตปนียา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาฯ อยํ โข, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘ตปสฺสี สมโณ โคตโม’ติ, โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺธาย วเทสี’’ติฯ

‘‘อปคโพฺภ ภวํ โคตโม’’ติ! ‘‘อตฺถิ เขฺวส, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อปคโพฺภ สมโณ โคตโม’ติฯ ยสฺส โข, พฺราหฺมณ, อายตึ คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา , ตมหํ ‘อปคโพฺภ’ติ วทามิฯ ตถาคตสฺส โข, พฺราหฺมณ , อายตึ คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาฯ อยํ โข, พฺราหฺมณ, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อปคโพฺภ สมโณ โคตโม’ติ, โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺธาย วเทสิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, กุกฺกุฏิยา อณฺฑานิ อฏฺฐ วา ทส วา ทฺวาทส วาฯ ตานาสฺสุ กุกฺกุฏิยา สมฺมา อธิสยิตานิ สมฺมา ปริเสทิตานิ สมฺมา ปริภาวิตานิฯ โย นุ โข เตสํ กุกฺกุฏจฺฉาปกานํ ปฐมตรํ ปาทนขสิขาย วา มุขตุณฺฑเกน วา อณฺฑโกสํ ปทาเลตฺวา โสตฺถินา อภินิพฺภิเชฺชยฺย, กินฺติ สฺวาสฺส วจนีโย – ‘เชโฏฺฐ วา กนิโฏฺฐ วา’’’ติ? ‘‘เชโฏฺฐ ติสฺส, โภ โคตม, วจนีโยฯ โส หิ เนสํ, โภ โคตม, เชโฏฺฐ โหตี’’ติฯ

‘‘เอวเมวํ โข อหํ, พฺราหฺมณ, อวิชฺชาคตาย ปชาย อณฺฑภูตาย ปริโยนทฺธาย อวิชฺชณฺฑโกสํ ปทาเลตฺวา เอโกว โลเก อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธฯ อหญฺหิ, พฺราหฺมณ , เชโฏฺฐ เสโฏฺฐ โลกสฺสฯ อารทฺธํ โข ปน เม, พฺราหฺมณ, วีริยํ อโหสิ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อสมฺมุฏฺฐา, ปสฺสโทฺธ กาโย อสารโทฺธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํฯ

‘‘โส โข อหํ, พฺราหฺมณ, วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ; วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ; ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหรามิ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวเทมิ ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ –

‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิ; สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรามิฯ

‘‘โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสึฯ โส อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามิ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาลีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สํวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป – ‘อมุตฺราสึ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโตฯ โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ; ตตฺราปาสึ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโตฯ โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโน’ติฯ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรามิฯ

‘‘อยํ โข เม, พฺราหฺมณ, รตฺติยา ปฐเม ยาเม ปฐมา วิชฺชา อธิคตา; อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา; ตโม วิหโต อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถา ตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโตฯ อยํ โข เม, พฺราหฺมณ, ปฐมา อภินิพฺภิทา อโหสิ กุกฺกุฏจฺฉาปกเสฺสว อณฺฑโกสมฺหาฯ

‘‘โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต สตฺตานํ จุตูปปาตญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสึฯ โส ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต ปสฺสามิ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานามิ – ‘อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อุปวาทกา, มิจฺฉาทิฏฺฐิกา, มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานาฯ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนาติฯ อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา, วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา, มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อนุปวาทกา, สมฺมาทิฏฺฐิกา, สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานาฯ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา’ติฯ อิติ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สเตฺต ปสฺสามิ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพเณฺณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานามิฯ

‘‘อยํ โข เม, พฺราหฺมณ, รตฺติยา มชฺฌิเม ยาเม ทุติยา วิชฺชา อธิคตา; อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา; ตโม วิหโต อาโลโก อุปฺปนฺโน, ยถา ตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโตฯ อยํ โข เม, พฺราหฺมณ, ทุติยา อภินิพฺภิทา อโหสิ กุกฺกุฏจฺฉาปกเสฺสว อณฺฑโกสมฺหาฯ

‘‘โส เอวํ สมาหิเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ ปริโยทาเต อนงฺคเณ วิคตูปกฺกิเลเส มุทุภูเต กมฺมนิเย ฐิเต อาเนญฺชปฺปตฺเต อาสวานํ ขยญาณาย จิตฺตํ อภินินฺนาเมสึฯ โส ‘อิทํ ทุกฺข’นฺติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโย’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ; ‘อิเม อาสวา’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, ‘อยํ อาสวสมุทโย’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, ‘อยํ อาสวนิโรโธ’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึ, ‘อยํ อาสวนิโรธคามินี ปฏิปทา’ติ ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสึฯ ตสฺส เม เอวํ ชานโต เอวํ ปสฺสโต กามาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจิตฺถ, ภวาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺจิตฺถ, อวิชฺชาสวาปิ จิตฺตํ วิมุจฺ

จิตฺตํ วิมุตฺตสฺมึ วิมุตฺตมิติ ญาณํ อโหสิฯ ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ อพฺภญฺญาสิํฯ

“อยํ โข เม, พฺราหฺมณ, รตฺติยา ปจฺฉิเม ยาเม ตติยา วิชฺชา อธิคตา; อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา; ตโม วิหโต อาโลโก อุปฺปนฺโน , ยถา ตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโตฯ อยํ โข เม, พฺราหฺมณ, ตติยา อภินิพฺภิทา อโหสิ กุกฺกุฏจฺฉาปกเสฺสว อณฺฑโกสมฺหา”ติฯ

เอวํ วุตฺเต เวรญฺโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “เชฏฺโฐ ภวํ โคตโม, เสฏฺโฐ ภวํ โคตโมฯ อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม! เสยฺยถาปิ, โภ โคตม, นิกฺกุชฺชิตํ [นิกุชฺชิตํ (ก.)] วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย – จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ; เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโตฯ เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คต”นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. สีหสุตฺตํ

๑๒. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร [สนฺธาคาเร (ก.)] สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน สีโห เสนาปติ นิคณฺฐสาวโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติฯ อถ โข สีหสฺส เสนาปติสฺส เอตทโหสิ – “นิสฺสํสยํ โข โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ, ตถาหิเม สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติฯ ยํนูนาหํ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกเมยฺยํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธ”นฺติฯ อถ โข สีโห เสนาปติ เยน นิคโณฺฐ นาฏปุตฺโต [นาถปุตฺโต (ก. สี.), นาตปุตฺโต (ก. สี.)] เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา นิคณฺฐํ นาฏปุตฺตํ เอตทโวจ – “อิจฺฉามหํ, ภนฺเต, สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุ”นฺติฯ

“กิํ ปน ตฺวํ, สีห, กิริยวาโท สมาโน อกิริยวาทํ สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิสฺสสิ? สมโณ หิ, สีห, โคตโม อกิริยวาโท, อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี”ติฯ อถ โข สีหสฺส เสนาปติสฺส โย อโหสิ คมิยาภิสงฺขาโร [คมิกาภิสงฺขาโร (ก. สี.) มหาว. ๒๙๐] ภควนฺตํ ทสฺสนาย, โส ปฏิปฺปสฺสมฺภิฯ

ทุติยมฺปิ โข สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส…เป.… ธมฺมสฺส…เป.… สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติฯ ทุติยมฺปิ โข สีหสฺส เสนาปติสฺส เอตทโหสิ – “นิสฺสํสยํ โข โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ, ตถาหิเม สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, ธมฺมสฺส…เป.… สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติฯ ยํนูนาหํ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกเมยฺยํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธ”นฺติฯ อถ โข สีโห เสนาปติ เยน นิคโณฺฐ นาฏปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา นิคณฺฐํ นาฏปุตฺตํ เอตทโวจ – “อิจฺฉามหํ, ภนฺเต, สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุ”นฺติฯ

“กึ ปน ตฺวํ, สีห, กิริยวาโท สมาโน อกิริยวาทํ สมณํ โคตมํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิสฺสสิ? สมโณ หิ, สีห, โคตโม อกิริยวาโท อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’ติฯ ทุติยมฺปิ โข สีหสฺส เสนาปติสฺส โย อโหสิ คมิยาภิสงฺขาโร ภควนฺตํ ทสฺสนาย, โส ปฏิปฺปสฺสมฺภิฯ

ตติยมฺปิ โข สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส…เป.… ธมฺมสฺส…เป.… สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติฯ ตติยมฺปิ โข สีหสฺส เสนาปติสฺส เอตทโหสิ – “นิสฺสํสยํ โข โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภวิสฺสติ, ตถา หิเม สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี สนฺถาคาเร สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกปริยาเยน พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสนฺติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสนฺติฯ กึ หิเม กริสฺสนฺติ นิคณฺฐา อปโลกิตา วา อนปโลกิตา วา? ยํนูนาหํ อนปโลเกตฺวาว นิคเณฺฐ [นิคณฺฐํ (สฺยา. ก.) มหาว. ๒๙๐ ปสฺสิตพฺพํ] ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกเมยฺยํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธ’’นฺติฯ

อถ โข สีโห เสนาปติ ปญฺจมตฺตหิ รถสเตหิ ทิวาทิวสฺส เวสาลิยา นิยฺยาสิ ภควนฺตํ ทสฺสนายฯ ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ, ยาเนน คนฺตฺวา ยานา ปโจฺจโรหิตฺวา ปตฺติโกว อคมาสิฯ อถ โข สีโห เสนาปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สีโห เสนาปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“สุตํ เมตํ, ภเนฺต – ‘อกิริยวาโท สมโณ โคตโม, อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติฯ เย เต, ภเนฺต, เอวมาหํสุ – ‘อกิริยวาโท สมโณ โคตโม, อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติ, กจฺจิ เต, ภเนฺต, ภควโต วุตฺตวาทิโน น จ ภควนฺตํ อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ ธมฺมสฺส จานุธมฺมํ พฺยากโรนฺติ น จ โกจิ สหธมฺมิโก วาทานุวาโท [วาทานุปาโต (ก. สี. สฺยา.) อ. นิ. ๓.๕๘; ๕.๕] คารยฺหํ ฐานํ อาคจฺฉติ? อนพฺภกฺขาตุกามา หิ มยํ, ภเนฺต, ภควนฺต’’นฺติฯ

“อตฺถิ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อกิริยวาโท สมโณ โคตโม, อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติ ฯ

“อตฺถิ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘กิริยวาโท สมโณ โคตโม, กิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

“อตฺถิ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อุเจฺฉทวาโท สมโณ โคตโม, อุเจฺฉทาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

“อตฺถิ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เชคุจฺฉี สมโณ โคตโม, เชคุจฺฉิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

“อตฺถิ , สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เวนยิโก สมโณ โคตโม, วินยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

“อตฺถิ , สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘ตปสฺสี สมโณ โคตโม, ตปสฺสิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘อตฺถิ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อปคพฺโภ สมโณ โคตโม, อปคพฺภตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘อตฺถิ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อสฺสาสโก สมโณ โคตโม, อสฺสาสาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘กตโม จ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อกิริยวาโท สมโณ โคตโม, อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติ? อหญฺหิ, สีห, อกิริยํ วทามิ กายทุจฺจริตสฺส วจีทุจฺจริตสฺส มโนทุจฺจริตสฺส; อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อกิริยํ วทามิฯ อยํ โข, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อกิริยวาโท สมโณ โคตโม, อกิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘กตโม จ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘กิริยวาโท สมโณ โคตโม, กิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติ? อหญฺหิ, สีห, กิริยํ วทามิ กายสุจริตสฺส วจีสุจริตสฺส มโนสุจริตสฺส; อเนกวิหิตานํ กุสลานํ ธมฺมานํ กิริยํ วทามิฯ อยํ โข, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘กิริยวาโท สมโณ โคตโม, กิริยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘กตโม จ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อุจฺเฉทวาโท สมโณ โคตโม, อุจฺเฉทาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติ? อหญฺหิ, สีห, อุจฺเฉทํ วทามิ ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส; อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อุจฺเฉทํ วทามิฯ อยํ โข, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อุจฺเฉทวาโท สมโณ โคตโม, อุจฺเฉทาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘กตโม จ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เชคุจฺฉี สมโณ โคตโม, เชคุจฺฉิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติ? อหญฺหิ, สีห, ชิคุจฺฉามิ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน; ชิคุจฺฉามิ อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ อยํ โข, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เชคุจฺฉี สมโณ โคตโม, เชคุจฺฉิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘กตโม จ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เวนยิโก สมโณ โคตโม, วินยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติ? อหญฺหิ, สีห, วินยาย ธมฺมํ เทเสมิ ราคสฺส โทสสฺส โมหสฺส; อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ วินยาย ธมฺมํ เทเสมิฯ อยํ โข, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘เวนยิโก สมโณ โคตโม, วินยาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘กตโม จ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘ตปสฺสี สมโณ โคตโม, ตปสฺสิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติ? ตปนียาหํ, สีห, ปาปเก อกุสเล ธมฺเม วทามิ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํฯ ยสฺส โข, สีห, ตปนียา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, ตมหํ ‘ตปสฺสี’ติ วทามิฯ ตถาคตสฺส โข, สีห, ตปนียา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาฯ อยํ โข, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘ตปสฺสี สมโณ โคตโม, ตปสฺสิตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘กตโม จ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อปคโพฺภ สมโณ โคตโม, อปคพฺภตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติ? ยสฺส โข , สีห, อายตึ คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมา, ตมหํ ‘อปคโพฺภ’ติ วทามิฯ ตถาคตสฺส โข, สีห, อายตึ คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺติ ปหีนา อุจฺฉินฺนมูลา ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา อายตึ อนุปฺปาทธมฺมาฯ อยํ โข, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อปคโพฺภ สมโณ โคตโม, อปคพฺภตาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

‘‘กตโม จ, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อสฺสาสโก สมโณ โคตโม, อสฺสาสาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’ติ? อหญฺหิ, สีห, อสฺสาสโก ปรเมน อสฺสาเสน, อสฺสาสาย ธมฺมํ เทเสมิ, เตน จ สาวเก วิเนมิฯ อยํ โข, สีห, ปริยาโย, เยน มํ ปริยาเยน สมฺมา วทมาโน วเทยฺย – ‘อสฺสาสโก สมโณ โคตโม, อสฺสาสาย ธมฺมํ เทเสติ, เตน จ สาวเก วิเนตี’’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต สีโห เสนาปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต… เป.… อุปาสกํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

‘‘อนุวิจฺจการํ โข, สีห, กโรหิฯ อนุวิจฺจกาโร ตุมฺหาทิสานํ ญาตมนุสฺสานํ สาธุ โหตี’’ติฯ ‘‘อิมินาปาหํ, ภนฺเต, ภควโต ภิโยฺยโสมตฺตาย อตฺตมโน อภิรโทฺธ, ยํ มํ ภควา เอวมาห – ‘อนุวิจฺจการํ โข, สีห, กโรหิฯ อนุวิจฺจกาโร ตุมฺหาทิสานํ ญาตมนุสฺสานํ สาธุ โหตี’ติฯ มญฺหิ, ภนฺเต, อญฺญติตฺถิยา สาวกํ ลภิตฺวา เกวลกปฺปํ เวสาลึ ปฎากํ ปริหเรยฺยุํ – ‘สีโห อมฺหากํ เสนาปติ สาวกตฺตํ อุปคโต’ติฯ อถ จ ปน ภควา เอวมาห – ‘อนุวิจฺจการํ, สีห, กโรหิฯ อนุวิจฺจกาโร ตุมฺหาทิสานํ ญาตมนุสฺสานํ สาธุ โหตี’ติฯ เอสาหํ, ภนฺเต, ทุติยมฺปิ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

‘‘ทีฆรตฺตํ โข เต, สีห, นิคณฺฐานํ โอปานภูตํ กุลํ, เยน เนสํ อุปคตานํ ปิณฺฑกํ ทาตพฺพํ มเญฺญยฺยาสี’’ติฯ ‘‘อิมินาปาหํ, ภนฺเต, ภควโต ภิโยฺยโสมตฺตาย อตฺตมโน อภิรโทฺธ, ยํ มํ ภควา เอวมาห – ‘ทีฆรตฺตํ โข เต, สีห, นิคณฺฐานํ โอปานภูตํ กุลํ, เยน เนสํ อุปคตานํ ปิณฺฑกํ ทาตพฺพํ มเญฺญยฺยาสี’ติฯ สุตํ เมตํ, ภนฺเต – ‘สมโณ โคตโม เอวมาห – มยฺหเมว ทานํ ทาตพฺพํ, มยฺหเมว สาวกานํ ทาตพฺพํ; มยฺหเมว ทินฺนํ มหปฺผลํ, น อเญฺญสํ ทินฺนํ มหปฺผลํ; มยฺหเมว สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ, น อเญฺญสํ สาวกานํ ทินฺนํ มหปฺผล’นฺติ, อถ จ ปน มํ ภควา นิคเณฺฐสุปิ ทาเน สมาทเปติ [สมาทาเปติ (?)]ฯ อปิ จ, ภนฺเต, มยเมตฺถ กาลํ ชานิสฺสามฯ เอสาหํ, ภนฺเต, ตติยมฺปิ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ, ภนฺเต, ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ

อถ โข ภควา สีหสฺส เสนาปติสฺส อนุปุพฺพึ กถํ [อนุปุพฺพิกถํ (สพฺพตฺถ)] กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ, กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ เนกฺขเมฺม อานิสํสํ ปกาเสสิฯ ยทา ภควา อญฺญาสิ สีหํ เสนาปตึ กลฺลจิตฺตํ มุทุจิตฺตํ วินีวรณจิตฺตํ อุทคฺคจิตฺตํ ปสนฺนจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ – ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคํฯ เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฎิคฺคเณฺหยฺย; เอวเมวํ สีหสฺส เสนาปติสฺส ตสฺมึเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ‘‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’’นฺติฯ

อถ โข สีโห เสนาปติ ทิฏฺฐธมฺโม ปตฺตธมฺโม วิทิตธมฺโม ปริโยคาฬฺหธมฺโม ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิคตกถํกโถ เวสารชฺชปฺปตฺโต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อธิวาเสตุ เม, ภนฺเต, ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนา''ติฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวนฯ

อถ โข สีโห เสนาปติ ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข สีโห เสนาปติ อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ – ''คจฺฉ ตฺวํ, อมฺโภ ปุริส , ปวตฺตมํสํ ชานาหี''ติฯ อถ โข สีโห เสนาปติ ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก นิเวสเน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ – ''กาโล, ภนฺเต! นิฏฺฐิตํ ภตฺต''นฺติฯ

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน สีหสฺส เสนาปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา นิคณฺฐา เวสาลิยํ รถิกาย รถิกํ [รถิยาย รถิยํ (พหูสุ)] สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ – ''อชฺช สีเหน เสนาปตินา ถูลํ ปสุํ วธิตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส ภตฺตํ กตํฯ ตํ สมโณ โคตโม ชานํ อุทฺทิสฺสกตํ มํสํ ปริภุญฺชติ ปฏิจฺจกมฺม''นฺติฯ

อถ โข อญฺญตโร ปุริโส เยน สีโห เสนาปติ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา สีหสฺส เสนาปติสฺส อุปกณฺณเก อาโรเจสิ – ''ยคฺเฆ, ภนฺเต, ชาเนยฺยาสิ! เอเต สมฺพหุลา นิคณฺฐา เวสาลิยํ รถิกาย รถิกํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ – 'อชฺช สีเหน เสนาปตินา ถูลํ ปสุํ วธิตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส ภตฺตํ กตํฯ ตํ สมโณ โคตโม ชานํ อุทฺทิสฺสกตํ มํสํ ปริภุญฺชติ ปฏิจฺจกมฺม'นฺติฯ อลํ อยฺย ทีฆรตฺตญฺหิ เต อายสฺมนฺโต อวณฺณกามา พุทฺธสฺส อวณฺณกามา ธมฺมสฺส อวณฺณกามา สงฺฆสฺสฯ น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต ชิรินฺติ ตํ ภควนฺตํ อสตา ตุจฺฉา มุสา อภูเตน อพฺภาจิกฺขิตุํ; น จ มยํ ชีวิตเหตุปิ สญฺจิจฺจ ปาณํ ชีวิตา โวโรเปยฺยามา''ติฯ

อถ โข สีโห เสนาปติ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิฯ อถ โข สีโห เสนาปติ ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข สีหํ เสนาปตึ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามีติฯ ทุติยํฯ

๓. อสฺสาชานียสุตฺตํ

๑๓. ''อฏฺฐหิ , ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต รโญฺญ ภโทฺร อสฺสาชานีโย ราชารโห โหติ ราชโภโคฺค, รโญฺญ องฺคเนฺตว สงฺขํ คจฺฉติฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, รโญฺญ ภโทฺร อสฺสาชานีโย อุภโต สุชาโต โหติ – มาติโต จ ปิติโต จฯ ยสฺสํ ทิสายํ อเญฺญปิ ภทฺรา อสฺสาชานียา ชายนฺติ, ตสฺสํ ทิสายํ ชาโต โหติฯ ยํ โข ปนสฺส โภชนํ เทนฺติ – อลฺลํ วา สุกฺขํ วา – ตํ สกฺกจฺจํเยว ปริภุญฺชติ อวิกิรโนฺตฯ เชคุจฺฉี โหติ อุจฺจารํ วา ปสฺสาวํ วา อภินิสีทิตุํ วา อภินิปชฺชิตุํ วาฯ โสรโต โหติ สุขสํวาโส, น จ อเญฺญ อเสฺส อุเพฺพเชตาฯ ยานิ โข ปนสฺส โหนฺติ [ยานิ โข ปนสฺส ตานิ (สฺยา.)] สาเฐยฺยานิ กูเฏยฺยานิ ชิมฺหยฺยานิ วงฺกยฺยานิ, ตานิ ยถาภูตํ สารถิสฺส อาวิกตฺตา โหติฯ เตสมสฺส สารถิ อภินิมฺมทนาย วายมติฯ วาหี โข ปน โหติฯ 'กามเญฺญ อสฺสา วหนฺตุ วา มา วา, อหเมตฺถ วหิสฺสามี'ติ จิตฺตํ อุปฺปาเทติฯ คจฺฉโนฺต โข ปน อุชุมเคฺคเนว คจฺฉติฯ ถามวา โหติ ยาว ชีวิตมรณปริยาทานา ถามํ อุปทํเสตาฯ อิเมหิ

โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ องฺเคหิ สมนฺนาคโต รญฺโญ ภทฺโท อสฺสาชานีโย ราชารโห โหติ ราชโภคฺโค, รญฺโญ องฺคนฺเตว สงฺขํ คจฺฉติฯ

“เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ ยํ โข ปนสฺส โภชนํ เทนฺติ – ลูขํ วา ปณีตํ วา – ตํ สกฺกจฺจํเยว ปริภุญฺชติ อวิหญฺญมาโนฯ เชคุจฺฉี โหติ กายทุจฺจริเตน วจีทุจฺจริเตน มโนทุจฺจริเตน; เชคุจฺฉี โหติ อเนกวิหิตานํ ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยาฯ โสรโต โหติ สุขสํวาโส, น อเญฺญ ภิกฺขู อุพฺเพเชตาฯ ยานิ โข ปนสฺส โหนฺติ สาเฐยฺยานิ กูเฏยฺยานิ ชิมฺหยฺยานิ วงฺกยฺยานิ, ตานิ ยถาภูตํ อาวิกตฺตา โหติ สตฺถริ วา วิญฺญูสุ วา สพฺรหฺมจารีสุฯ เตสมสฺส สตฺถา วา วิญฺญู วา สพฺรหฺมจารี อภินิมฺมทนาย วายมติฯ สิกฺขิตา โข ปน โหติฯ ‘กามเญฺญ ภิกฺขู สิกฺขนฺตุ วา มา วา, อหเมตฺถ สิกฺขิสฺสามี’ติ จิตฺตํ อุปฺปาเทติฯ คจฺฉนฺโต โข ปน อุชุมคฺคเนว คจฺฉติ; ตตฺรายํ อุชุมคฺโค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาสมาธิฯ อารทฺธวีริโย วิหรติ – ‘กามํ ตโจ จ นฺหารุ [นหารุ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] จ อฏฺฐิ จ อวสิสฺสตุ, สรีเร อุปสุสฺสตุ มํสโลหิตํ; ยํ ตํ ปุริสถาเมน ปุริสวีริเยน ปุริสปรกฺกเมน ปตฺตพฺพํ, น ตํ อปาปุณิตฺวา วีริยสฺส สณฺฐานํ ภวิสฺสตี’ติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา”ติ ฯ ตติยํฯ

๔. อสฺสขฬุงฺกสุตฺตํ

๑๔. “อฏฺฐ จ [อฏฺฐ (สฺยา.)], ภิกฺขเว, อสฺสขฬุเงฺก [อสฺสขลุเงฺก (สี.)] เทเสสฺสามิ อฏฺฐ จ อสฺสโทเส, อฏฺฐ จ ปุริสขฬุเงฺก อฏฺฐ จ ปุริสโทเสฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวํ, ภนฺเต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“กตเม จ, ภิกฺขเว, อฏฺฐ อสฺสขฬุงฺกา อฏฺฐ จ อสฺสโทสา? อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก ‘เปหี’ติ วุตฺโต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา ปจฺฉโต ปฏิกฺกมติ, ปิฏฺฐิโต รถํ ปวตฺเตติฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม อสฺสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก ‘เปหี’ติ วุตฺโต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา ปจฺฉา ลงฺฆติ, กุพฺพรํ หนติ, ติทณฺฑํ ภญฺชติฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย อสฺสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก ‘เปหี’ติ วุตฺโต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา รถีสาย สตฺถึ อุสฺสชฺชิตฺวา รถีสํเยว อโชฺฌมทฺทติฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย อสฺสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก ‘เปหี’ติ วุตฺโต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา อุมฺมคฺคํ คณฺหติ, อุพฺพฏฺฏํ รถํ กโรติฯ เอวรูโปปิ , ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ อสฺสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก ‘เปหี’ติ วุตฺโต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา ลงฺฆติ ปุริมกายํ ปคฺคณฺหติ ปุริเม ปาเทฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกจฺโจ อสฺสขฬุโงฺก โห

ติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปญฺจโม อสฺสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุโตฺต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา อนาทิยิตฺวา สารถึ อนาทิยิตฺวา ปโตทลฏฺฐึ [ปโตทํ (สี. ปี.), ปโตทยฏฺฐึ (สฺยา. กํ.)] ทเนฺตหิ มุขาธานํ [มุขาฐานํ (ก.)] วิธํสิตฺวา เยน กามํ ปกฺกมติฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ อสฺสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ฉโฏฺฐ อสฺสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุโตฺต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา เนว อภิกฺกมติ โน ปฏิกฺกมติ ตเตฺถว ขีลฏฺฐายี ฐิโต โหติฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ อสฺสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, สตฺตโม อสฺสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุโตฺต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา ปุริเม จ ปาเท สํหริตฺวา ปจฺฉิเม จ ปาเท สํหริตฺวา [สงฺขริตฺวา (ก.)] ตเตฺถว จตฺตาโร ปาเท อภินิสีทติฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ อสฺสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, อฎฺฐโม อสฺสโทโสฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ อสฺสขฬุงฺกา อฎฺฐ จ อสฺสโทสาฯ

[วิภ. ๙๕๖] “กตเม จ, ภิกฺขเว, อฎฺฐ ปุริสขฬุงฺกา อฎฺฐ จ ปุริสโทสา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน ‘น สรามี’ติ อสติยา นิเพฺพเฐติฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุโตฺต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา ปจฺฉโต ปฏิกฺกมติ, ปิฎฺฐิโต รถํ วเตฺตติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุริสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม ปุริสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว , ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน โจทกํเยว ปฏิปฺผรติ – ‘กึ นุ โข ตุยฺหํ พาลสฺส อพฺยตฺตสฺส ภณิเตน! ตฺวมฺปิ นาม ภณิตพฺพํ มญฺญสี’ติ! เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุโตฺต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา ปจฺฉา ลงฺฆติ, กุพฺพรํ หนติ, ติทณฺฑํ ภญฺชติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุริสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ปุริสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน โจทกเสฺสว ปจฺจาโรเปติ – ‘ตฺวํ โขสิ อิตฺถนฺนามํ อาปตฺตึ อาปโนฺน, ตฺวํ ตาว ปฐมํ ปฏิกโรหี’ติฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุโตฺต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา รถีสาย สตฺถึ อุสฺสชฺชิตฺวา รถีสํเยว อโชฺฌมทฺทติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุริสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย ปุริสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน อเญฺญนาญฺญํ ปฏิจรติ, พหิทฺธา กถํ อปนาเมติ, โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรติฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุโตฺต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา อุมฺมคฺคํ คณฺหติ, อุพฺพฎุมํ รถํ กโรติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุริสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ ปุริสโทโสฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน สงฺฆมเชฺฌ พาหุวิเกฺขปํ กโรติฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว , อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุโตฺต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา ลงฺฆติ, ปุริมกายํ ปคฺคณฺหติ ปุริเม ปาเท; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว,

อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุริสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปญฺจโม ปุริสโทโสฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน อนาทิยิตฺวา สงฺฆํ อนาทิยิตฺวา โจทกํ สาปตฺติโกว เยน กามํ ปกฺกมติฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุตฺโต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา อนาทิยิตฺวา สารถึ อนาทิยิตฺวา ปโตทลฏฺฐึ ทเนฺตหิ มุขาธานํ วิธํสิตฺวา เยน กามํ ปกฺกมติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุริสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ฉโฏฺฐ ปุริสโทโสฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน ‘เนวาหํ อาปโนฺนมฺหิ, น ปนาหํ อาปโนฺนมฺหี’ติ โส ตุณฺหีภาเวน สงฺฆํ วิเหเสฺฐติ [วิเหเสติ (ปี. ก.)]ฯ เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุตฺโต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา เนว อภิกฺกมติ โน ปฏิกฺกมติ ตเตฺถว ขีลฏฺฐายี ฐิโต โหติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุริสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, สตฺตโม ปุริสโทโสฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ภิกฺขุํ อาปตฺติยา โจเทนฺติฯ โส ภิกฺขุ ภิกฺขูหิ อาปตฺติยา โจทิยมาโน เอวมาห – ‘กึ นุ โข ตุเมฺห อายสฺมโนฺต อติพาฬฺหํ มยิ พฺยาวฏา ยาว [อิทํ ปทํ สีหฬโปตฺถเก นตฺถิ] อิทานาหํ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามี’ติฯ โส สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติตฺวา เอวมาห – ‘อิทานิ โข ตุเมฺห อายสฺมโนฺต อตฺตมนา โหถา’ติ? เสยฺยถาปิ โส, ภิกฺขเว, อสฺสขฬุงฺโก ‘เปหี’ติ วุตฺโต, วิโทฺธ สมาโน โจทิโต สารถินา ปุริเม จ ปาเท สํหริตฺวา ปจฺฉิเม จ ปาเท สํหริตฺวา ตเตฺถว จตฺตาโร ปาเท อภินิสีทติ; ตถูปมาหํ, ภิกฺขเว, อิมํ ปุคฺคลํ วทามิฯ เอวรูโปปิ, ภิกฺขเว, อิเธกโจฺจ ปุริสขฬุงฺโก โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, อฏฺฐโม ปุริสโทโสฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ ปุริสขฬุงฺกา อฏฺฐ จ ปุริสโทสา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. มลสุตฺตํ

๑๕. ‘‘อเฏฺฐิมานิ , ภิกฺขเว, มลานิฯ กตมานิ อฏฺฐ? อสชฺฌายมลา, ภิกฺขเว, มนฺตา; อนุฏฺฐานมลา, ภิกฺขเว, ฆรา; มลํ, ภิกฺขเว, วณฺณสฺส โกสชฺชํ; ปมาโท, ภิกฺขเว, รกฺขโต มลํ; มลํ, ภิกฺขเว, อิตฺถิยา ทุจฺจริตํ; มเจฺฉรํ, ภิกฺขเว, ททโต มลํ; มลา, ภิกฺขเว, ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อสฺมิํ โลเก ปรมฺหิ จ; ตโต [ตโต จ (สฺยา. ปี.)], ภิกฺขเว, มลา มลตรํ อวิชฺชา ปรมํ มลํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ มลานี’’ติฯ

‘‘อสชฺฌายมลา มนฺตา, อนุฏฺฐานมลา ฆรา;
มลํ วณฺณสฺส โกสชฺชํ, ปมาโท รกฺขโต มลํฯ

‘‘มลิตฺถิยา ทุจฺจริตํ, มเจฺฉรํ ททโต มลํ;
มลา เว ปาปกา ธมฺมา, อสฺมิํ โลเก ปรมฺหิ จ;
ตโต มลา มลตรํ, อวิชฺชา ปรมํ มล’’นฺติฯ ปญฺจมํ;

๖. ทูเตยฺยสุตฺตํ

๑๖. [จูฬว. ๓๔๗] “อฏฺฐหิ , ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหติฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โสตา จ โหติ, สาเวตา จ, อุคฺคเหตา จ, ธาเรตา จ, วิญฺญาตา จ, วิญฺญาเปตา จ, กุสโล จ สหิตาสหิตสฺส, โน จ กลหการโก – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหติฯ อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต สาริปุตฺโต ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหติฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, สาริปุตฺโต โสตา จ โหติ, สาเวตา จ, อุคฺคเหตา จ, ธาเรตา จ, วิญฺญาตา จ, วิญฺญาเปตา จ, กุสโล จ สหิตาสหิตสฺส, โน จ กลหการโกฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต สาริปุตฺโต ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหตี”ติฯ

“โย เว น พฺยถติ [น เวธติ (สี.), น พฺยาธติ (สฺยา. ปี.)] ปตฺวา, ปริสํ อุคฺควาทินึ [อุคฺควาทินํ (สี.), อุคฺคหวาทินํ (สฺยา. ปี.), อุคฺคตวาทินึ (ก.)];
น จ หาเปติ วจนํ, น จ ฉาเทติ สาสนํฯ

“อสนฺทิทฺธญฺจ ภณติ [อสนฺทิโทฺธ จ อกฺขาติ (จูฬว. ๓๔๗)], ปุจฺฉิโต น จ กุปฺปติ;
ส เว ตาทิสโก ภิกฺขุ, ทูเตยฺยํ คนฺตุมรหตี”ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. ปฐมพนฺธนสุตฺตํ

๑๗. “อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, อากาเรหิ อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? รุณฺเณน, ภิกฺขเว, อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติ; หสิเตน, ภิกฺขเว, อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติ; ภณิเตน, ภิกฺขเว, อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติ; อากปฺเปน, ภิกฺขเว, อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติ ; วนภงฺเคน, ภิกฺขเว, อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติ; คเนฺธน, ภิกฺขเว, อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติ; รเสน, ภิกฺขเว, อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติ; ผเสฺสน, ภิกฺขเว, อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหากาเรหิ อิตฺถี ปุริสํ พนฺธติฯ เต, ภิกฺขเว, สตฺตา สุพทฺธา [สุพนฺธา (สี. สฺยา. ก.)], เย [เยว (สฺยา. ปี. ก.)] ผเสฺสน พทฺธา”ติ [พนฺธาติ (สี. สฺยา. ก.)]ฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยพนฺธนสุตฺตํ

๑๘. “อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, อากาเรหิ ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? รุณฺเณน, ภิกฺขเว, ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติ; หสิเตน, ภิกฺขเว, ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติ; ภณิเตน, ภิกฺขเว, ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติ; อากปฺเปน, ภิกฺขเว, ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติ; วนภงฺเคน, ภิกฺขเว, ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติ; คเนฺธน, ภิกฺขเว, ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติ; รเสน, ภิกฺขเว , ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติ; ผเสฺสน, ภิกฺขเว, ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหากาเรหิ ปุริโส อิตฺถึ พนฺธติฯ เต, ภิกฺขเว, สตฺตา สุพทฺธา, เย ผเสฺสน พทฺธา”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปหาราทสุตฺตํ

๑๙. เอกํ สมยํ ภควา เวรญฺชายํ วิ หรติ นเฬรุปุจิมนฺทมูเลฯ อถ โข ปหาราโท อสุรินฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตํ โข ปหาราทํ อสุรินฺทํ ภควา เอตทโวจ –

“อปิ [กึ (ก.)] ปน, ปหาราท , อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺตี”ติ? “อภิรมนฺติ, ภเนฺต, อสุรา มหาสมุเทฺท”ติฯ “กติ ปน, ปหาราท, มหาสมุเทฺท อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา [อพฺภุตธมฺมา (สฺยา. ก.) จูฬว. ๓๘๔ ปสฺสิตพฺพํ], เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺตี”ติ? “อฏฺฐ, ภเนฺต, มหาสมุเทฺท อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ

กตเม อฏฺฐ? มหาสมุทฺโท, ภนฺเต, อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร , น อายตเกเนว ปปาโตฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร, น อายตเกเนว ปปาโตฯ อยํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺเท ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท ฐิตธมฺโม เวลํ นาติวตฺตติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท ฐิตธมฺโม เวลํ นาติวตฺตติ; อยํ [อยมฺปิ (ก.)], ภนฺเต, มหาสมุทฺเท ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท น มเตน กุณเปน สํวสติ [สํวตฺตติ (สฺยา.)]ฯ ยํ โหติ มหาสมุทฺเท มตํ กุณปํ, ตํ ขิปฺปเมว [ขิปฺปํเยว (สี.), ขิปฺปํเอว (ปี.), ขิปฺปเญฺญว (จูฬว. ๓๘๔)] ตีรํ วาเหติ, ถลํ อุสฺสาเรติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท น มเตน กุณเปน สํวสติ, ยํ โหติ มหาสมุทฺเท มตํ กุณปํ, ตํ ขิปฺปเมว ตีรํ วาเหติ, ถลํ อุสฺสาเรติ; อยํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺเท ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ยา กาจิ มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺวา [ปตฺตา (ก., จูฬว. ๓๘๔)] ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, ‘มหาสมุทฺโท’ เตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ยา กาจิ มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺวา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, ‘มหาสมุทฺโท’ เตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติ; อยํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺเท จตุตฺโถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ยา จ [ยา กาจิ (สฺยา. ปี. ก.)] โลเก สวนฺติโย มหาสมุทฺทํ อเปฺปนฺติ ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ, น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ยา จ โลเก สวนฺติโย มหาสมุทฺทํ อเปฺปนฺติ ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ, น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ; อยํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺเท ปญฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท เอกรโส โลณรโสฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท เอกรโส โลณรโส; อยํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺเท ฉฏฺโฐ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท พหุรตโน [ปหูตรตโน (ก.)] อเนกรตโนฯ ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตโก มสารคลฺลํฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท พหุรตโน อเนกรตโน; ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตโก มสารคลฺลํฯ อยํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺเท สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท มหตํ ภูตานํ อาวาโสฯ ตตฺริเม ภูตา – ติมิ ติมิงฺคโล ติมิรปิงฺคโล [ติมิติมิงฺคลา ติมิรปิงฺคลา (สี.), ติมิติมิงฺคลา ติมิรมิงฺคลา (สฺยา. ปี.)] อสุรา นาคา คนฺธพฺพาฯ สนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ทฺวิโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ติโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, จตุโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวาฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, มหาสมุทฺโท มหตํ ภูตานํ อาวาโส; ตตฺริเม ภูตา – ติมิ ติมิงฺคโล ติมิรปิงฺคโล อสุรา

นาคา คนฺธพฺพา; สนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา…เป…. ทฺวิโยชน… ติโยชน… จตุโยชน… ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา; อยํ, ภนฺเต, มหาสมุทฺเท อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ อิเม โข, ภนฺเต , มหาสมุทฺเท อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺตีติฯ

‘‘อปิ ปน, ภนฺเต, ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺตี’’ติ? ‘‘อภิรมนฺติ, ปหาราท, ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย’’ติฯ ‘‘กติ ปน, ภนฺเต, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺตี’’ติ? ‘‘อฏฺฐ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ กตเม อฏฺฐ? เสยฺยถาปิ, ปหาราท, มหาสมุโทฺท อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร, น อายตเกเนว ปปาโต ; เอวเมวํ โข, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา, น อายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธฯ ยมฺปิ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา, น อายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธฯ อยํ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ปหาราท, มหาสมุโทฺท ฐิตธโมฺม เวลํ นาติวตฺตติ; เอวเมวํ โข, ปหาราท, ยํ มยา สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ ตํ มม สาวกา ชีวิตเหตุปิ นาติกฺกมนฺติฯ ยมฺปิ, ปหาราท, มยา สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ ตํ มม สาวกา ชีวิตเหตุปิ นาติกฺกมนฺติฯ อยํ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ปหาราท, มหาสมุโทฺท น มเตน กุณเปน สํวสติฯ ยํ โหติ มหาสมุทฺเท มตํ กุณปํ, ตํ ขิปฺปเมว ตีรํ วาเหติ ถลํ อุสฺสาเรติ; เอวเมวํ โข, ปหาราท, โย โส ปุคฺคโล ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมโนฺต อสฺสมโณ สมณปฏิโญฺญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิโญฺญ อโนฺตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโต, น เตน สโงฺฆ สํวสติ; ขิปฺปเมว นํ สนฺนิปติตฺวา อุกฺขิปติฯ

‘‘กิญฺจาปิ โส โหติ มเชฺฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส สนฺนิสิโนฺน, อถ โข โส อารกาว สงฺฆมฺหา สโงฺฆ จ เตนฯ ยมฺปิ, ปหาราท, โย โส ปุคฺคโล ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมโนฺต อสฺสมโณ สมณปฏิโญฺญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิโญฺญ อโนฺตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโต, น เตน สโงฺฆ สํวสติ; ขิปฺปเมว นํ สนฺนิปติตฺวา อุกฺขิปติ; กิญฺจาปิ โส โหติ มเชฺฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส สนฺนิสิโนฺน, อถ โข โส อารกาว สงฺฆมฺหา สโงฺฆ จ เตนฯ อยํ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ปหาราท, ยา กาจิ มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี, ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺวา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, ‘มหาสมุโทฺท’ เตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติ; เอวเมวํ โข, ปหาราท, จตฺตาโรเม วณฺณา – ขตฺติยา, พฺราหฺมณา, เวสฺสา, สุทฺทา, เต ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, ‘สมณา สกฺยปุตฺติยา’ เตฺวว [สมโณ สกฺยปุตฺติโย เตฺวว (สฺยา. ก.)] สงฺขํ คจฺฉนฺติฯ ยมฺปิ, ปหาราท, จตฺตาโรเม วณฺณา – ขตฺติยา, พฺราหฺมณา, เวสฺสา, สุทฺทา, เต ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, ‘สมณา สกฺยปุตฺติยา’ เตฺวว

สงฺฆํ คจฺฉนฺติฯ อยํ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย จตุโตฺถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

“เสยฺยถาปิ, ปหาราท, ยา จ โลเก สวนฺติโย มหาสมุทฺทํ อเปฺปนฺติ ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ, น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ; เอวเมวํ โข, ปหาราท, พหู เจปิ ภิกฺขู อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายนฺติ, น เตน นิพฺพานธาตุยา อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติฯ ยมฺปิ, ปหาราท, พหู เจปิ ภิกฺขู อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายนฺติ, น เตน นิพฺพานธาตุยา อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติฯ อยํ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปญฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

“เสยฺยถาปิ , ปหาราท, มหาสมุโทฺท เอกรโส โลณรโส; เอวเมวํ โข, ปหาราท, อยํ ธมฺมวินโย เอกรโส, วิมุตฺติรโสฯ ยมฺปิ ปหาราท , อยํ ธมฺมวินโย เอกรโส, วิมุตฺติรโส ; อยํ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ฉโฎฺฐ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

“เสยฺยถาปิ, ปหาราท, มหาสมุโทฺท พหุรตโน อเนกรตโน; ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สโงฺข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตโก มสารคลฺลํ; เอวเมวํ โข, ปหาราท, อยํ ธมฺมวินโย พหุรตโน อเนกรตโนฯ ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – จตฺตาโร สติปฎฺฐานา, จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา, ปญฺจินฺทฺริยานิ, ปญฺจ พลานิ, สตฺต โพชฺฌงฺคา, อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺคฯ ยมฺปิ, ปหาราท, อยํ ธมฺมวินโย พหุรตโน อเนกรตโน; ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถิทํ – จตฺตาโร สติปฎฺฐานา, จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา, ปญฺจินฺทฺริยานิ, ปญฺจ พลานิ, สตฺต โพชฺฌงฺคา, อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค; อยํ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ

“เสยฺยถาปิ, ปหาราท, มหาสมุโทฺท มหตํ ภูตานํ อาวาโส; ตตฺริเม ภูตา – ติมิ ติมิงฺคโล ติมิรปิงฺคโล อสุรา นาคา คนฺธพฺพา; สนฺติ มหาสมุเทฺท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ทฺวิโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ติโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, จตุโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา, ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา; เอวเมวํ โข, ปหาราท, อยํ ธมฺมวินโย มหตํ ภูตานํ อาวาโส; ตตฺริเม ภูตา – โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, สกทาคามี สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, อนาคามี อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, อรหา อรหตฺตาย ปฎิปโนฺนฯ ยมฺปิ, ปหาราท, อยํ ธมฺมวินโย มหตํ ภูตานํ อาวาโส; ตตฺริเม ภูตา – โสตาปโนฺน โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, สกทาคามี สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, อนาคามี อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฎิปโนฺน, อรหา อรหตฺตาย ปฎิปโนฺน; อยํ, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อฎฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ อิเม โข, ปหาราท, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อฎฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺตี”ติฯ นวมํฯ

๑๐. อุโปสถสุตฺตํ

๒๐. [จูฬว. ๓๘๓; อุทา. ๔๕; กถา. ๓๔๖] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต นิสิโนฺน โหติฯ

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา, นิกฺขนฺเต ปฐเม ยาเม, อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อภิกฺกนฺตา, ภนฺเต, รตฺติ, นิกฺขนฺโต ปฐโม ยาโม, จิรนิสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆฯ อุทฺทิสตุ, ภนฺเต, ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺข''นฺติฯ

เอวํ วุตฺเต ภควา ตุณฺหี อโหสิฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา, นิกฺขนฺเต มชฺฌิเม ยาเม, อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อภิกฺกนฺตา, ภนฺเต , รตฺติ, นิกฺขนฺโต มชฺฌิโม ยาโม, จิรนิสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆฯ อุทฺทิสตุ, ภนฺเต, ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺข''นฺติฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา ตุณฺหี อโหสิฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา, นิกฺขนฺเต ปจฺฉิเม ยาเม, อุทฺธสฺเต อรุเณ, นนฺทิมุขิยา รตฺติยา อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อภิกฺกนฺตา, ภนฺเต, รตฺติ, นิกฺขนฺโต ปจฺฉิโม ยาโม, อุทฺธสฺตํ อรุณํ, นนฺทิมุขี รตฺติ; จิรนิสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆฯ อุทฺทิสตุ, ภนฺเต, ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺข''นฺติฯ ''อปริสุทฺธา, อานนฺท, ปริสา''ติฯ

อถ โข อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส เอตทโหสิ – ''กํ นุ โข ภควา ปุคฺคลํ สนฺธาย เอวมาห – 'อปริสุทฺธา, อานนฺท, ปริสา'''ติ? อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน สพฺพาวนฺตํ ภิกฺขุสงฺฆํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสากาสิฯ อทฺทสา โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ ทุสฺสีลํ ปาปธมฺมํ อสุจิํ สงฺกสฺสรสมาจารํ ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺตํ อสฺสมณํ สมณปฏิญฺญํ อพฺรหฺมจาริํ พฺรหฺมจาริปฏิญฺญํ อนฺโตปูติํ อวสฺสุตํ กสมฺพุชาตํ มเชฺฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิสินฺนํ; ทิสฺวาน อุฏฺฐายาสนา เยน โส ปุคฺคโล เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ – ''อุเฏฺฐหาวุโส, ทิโฏฺฐสิ ภควตาฯ นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธิํ สํวาโส''ติฯ

เอวํ วุตฺเต โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ – ''อุเฏฺฐหาวุโส, ทิโฏฺฐสิ ภควตาฯ นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธิํ สํวาโส''ติฯ ทุติยมฺปิ โข โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ – ''อุเฏฺฐหาวุโส, ทิโฏฺฐสิ ภควตาฯ นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธิํ สํวาโส''ติฯ ตติยมฺปิ โข โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิฯ

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ พาหายํ คเหตฺวา พหิทฺวารโกฏฺฐกา นิกฺขาเมตฺวา สูจิฆฏิกํ ทตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''นิกฺขามิโต โส, ภนฺเต, ปุคฺคโล มยาฯ ปริสุทฺธา ปริสาฯ อุทฺทิสตุ, ภนฺเต, ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺข''นฺติฯ ''อจฺฉริยํ, โมคฺคลฺลาน, อพฺภุตํ, โมคฺคลฺลาน! ยาว พาหา คหณาปิ นาม โส โมฆปุริโส อาคมิสฺสตี''ติ!

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''ตุเมฺหว ทานิ, ภิกฺขเว, อุโปสถํ กเรยฺยาถ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺยาถฯ น ทานาหํ, ภิกฺขเว, อชฺชตเคฺค อุโปสถํ กริสฺสามิ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสิสฺสามิฯ อฏฺฐานเมตํ, ภิกฺขเว, อนวกาโส ยํ ตถาคโต อปริสุทฺธาย ปริสาย ปาติโมกฺขํ อุทฺทิเสยฺย''ฯ

''อฏฺฐิเม, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุเทฺท อภิรมนฺติฯ กตเม อฏฺฐ? มหาสมุโทฺท, ภิกฺขเว, อนุปุพฺพนิโนฺน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร, น อายตเกเนว ปปาโตฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุโทฺท อนุปุพฺพนิโนฺน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร, น อายตเกเนว ปปาโต; อยํ, ภิกฺขเว, มหาสมุเทฺท ปฐโม อจฺฉริโย

อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ…เป.… (ยถา ปุริเม ตถา วิตฺถาเรตพฺพํ)ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, มหาสมุทฺโท มหตํ ภูตานํ อาวาโสฯ ตตฺริเม ภูตา – ติมิ ติมิงฺคโล ติมิรปิงฺคโล อสุรา นาคา คนฺธพฺพาฯ วสนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา…เป.… ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุทฺโท มหตํ ภูตานํ อาวาโส; ตตฺริเม ภูตา – ติมิ ติมิงฺคโล ติมิรปิงฺคโล อสุรา นาคา คนฺธพฺพา; วสนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา…เป.… ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา; อยํ, ภิกฺขเว, มหาสมุทฺเท อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, มหาสมุทฺเท อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ กตเม อฏฺฐ? เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุทฺโท อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร, น อายตเกเนว ปปาโต; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา, น อายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา, น อายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธ; อยํ, ภิกฺขเว, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ…เป.… เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาสมุทฺโท มหตํ ภูตานํ อาวาโส; ตตฺริเม ภูตา – ติมิ ติมิงฺคโล ติมิรปิงฺคโล อสุรา นาคา คนฺธพฺพา, วสนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา…เป.… ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อยํ ธมฺมวินโย มหตํ ภูตานํ อาวาโสฯ ตตฺริเม ภูตา – โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน…เป.… อรหา อรหตฺตาย ปฏิปนฺโนฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, อยํ ธมฺมวินโย มหตํ ภูตานํ อาวาโส; ตตฺริเม ภูตา – โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน…เป.… อรหา อรหตฺตาย ปฏิปนฺโน; อยํ, ภิกฺขเว, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺตี’’ติฯ ทสมํฯ

มหาวคฺโค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เวรญฺช สีโห อาชญฺญํ, ขฬุ๎งฺเกน มลานิ จ;
ทูเตยฺยํ เทฺว จ พนฺธนา, ปหาราโท อุโปสโถติฯ

๓. คหปติวโคฺค

๑. ปฐมอุคฺคสุตฺตํ

๒๑. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ‘‘อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ [อพฺภุตธมฺเมหิ (สฺยา. ก.)] สมนฺนาคตํ อุคฺคํ คหปตึ เวสาลิกํ ธาเรถา’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปาวิสิฯ

อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน อุคฺคสฺส คหปติโน เวสาลิกสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข อุโคฺค คหปติ เวสาลิโก เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อุคฺคํ คหปตึ เวสาลิกํ โส ภิกฺขุ เอตทโวจ –

‘‘อฏฺฐหิ โข ตฺวํ, คหปติ, อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโตฯ กตเม เต, คหปติ, อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เยหิ ตฺวํ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโต’’ติ? ‘‘น โข อหํ, ภนฺเต, ชานามิ – กตเมหิ อฏฺฐหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโตติฯ อปิ จ, ภนฺเต, เย เม อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา สํวิชฺชนฺติ, ตํ สุโณหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, คหปตี’’ติ โข โส ภิกฺขุ อุคฺคสฺส คหปติโน เวสาลิกสฺส ปจฺจโสฺสสิฯ อุโคฺค คหปติ เวสาลิโก เอตทโวจ – ‘‘ยทาหํ, ภนฺเต, ภควนฺตํ ปฐมํ ทูรโตว อทฺทสํ; สห ทสฺสเนเนว เม, ภนฺเต , ภควโต จิตฺตํ ปสีทิฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติ’’ฯ

‘‘โส โข อหํ, ภนฺเต, ปสนฺนจิโตฺต ภควนฺตํ ปยิรุปาสิํฯ ตสฺส เม ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ , เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ; กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ, เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิฯ ยทา มํ ภควา อญฺญาสิ กลฺลจิตฺตํ มุทุจิตฺตํ วินีวรณจิตฺตํ อุทคฺคจิตฺตํ ปสนฺนจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ – ทุกฺขํ, สมุทยํ, นิโรธํ, มคฺคํฯ เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย; เอวเมวํ โข เม ตสฺมิํเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’นฺติฯ โส โข อหํ, ภนฺเต, ทิฏฺฐธโมฺม ปตฺตธโมฺม วิทิตธโมฺม ปริโยคาฬฺหธโมฺม ติณฺณวิจิกิโจฺฉ วิคตกถํกโถ เวสารชฺชปฺปโตฺต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุสาสเน ตเตฺถว พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ อคมาสิํ, พฺรหฺมจริยปญฺจมานิ จ สิกฺขาปทานิ สมาทิยิํฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, จตโสฺส โกมาริโย ปชาปติโย อเหสุํฯ อถ ขฺวาหํ, ภนฺเต, เยน ตา ปชาปติโย เตนุปสงฺกมิํ; อุปสงฺกมิตฺวา ตา ปชาปติโย เอตทวจํ – ‘มยา โข, ภคินิโย, พฺรหฺมจริยปญฺจมานิ สิกฺขาปทานิ สมาทินฺนานิ [สมาทิณฺณานิ (สี. ก.)]ฯ ยา อิจฺฉติ สา อิเธว โภเค จ ภุญฺชตุ ปุญฺญานิ จ กโรตุ, สกานิ วา ญาติกุลานิ คจฺฉตุฯ โหติ วา ปน ปุริสาธิปฺปาโย, กสฺส โว ทมฺมี’ติ? เอวํ วุเตฺต สา, ภนฺเต, เชฏฺฐา ปชาปติ มํ เอตทโวจ – ‘อิตฺถนฺนามสฺส มํ, อยฺยปุตฺต, ปุริสสฺส เทหี’ติฯ อถ โข อหํ, ภนฺเต, ตํ ปุริสํ ปโกฺกสาเปตฺวา วาเมน หเตฺถน ปชาปติํ คเหตฺวา ทกฺขิเณน หเตฺถน ภิงฺคารํ คเหตฺวา ตสฺส ปุริสสฺส โอโณเชสิํฯ โกมาริํ โข ปนาหํ,

ภเนฺต, ทารํ ปริจฺจชโนฺต นาภิชานามิ จิตฺตสฺส อญฺญถตฺตํฯ อยํ โข เม, ภเนฺต, ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

“สํวิชฺชนฺติ โข ปน เม, ภเนฺต, กุเล โภคาฯ เต จ โข อปฺปฏิวิภตฺตา สีลวเนฺตหิ กลฺยาณธเมฺมหิฯ อยํ โข เม, ภเนฺต, จตุโตฺถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

“ยํ โข ปนาหํ, ภเนฺต, ภิกฺขุํ ปยิรุปาสามิ; สกฺกจฺจํเยว ปยิรุปาสามิ, โน อสกฺกจฺจํฯ อยํ โข เม, ภเนฺต, ปญฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

“โส เจ, ภเนฺต, เม อายสฺมา ธมฺมํ เทเสติ; สกฺกจฺจํเยว สุโณมิ, โน อสกฺกจฺจํฯ โน เจ เม โส อายสฺมา ธมฺมํ เทเสติ, อหมสฺส ธมฺมํ เทเสมิฯ อยํ โข เม, ภเนฺต ฉโฏฺฐ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

“อนจฺฉริยํ โข ปน มํ, ภเนฺต, เทวตา อุปสงฺกมิตฺวา อาโรเจนฺติ – ‘สฺวากฺขาโต, คหปติ, ภควตา ธโมฺม’ติฯ เอวํ วุเตฺต อหํ, ภเนฺต, ตา เทวตา เอวํ วทามิ – ‘วเทยฺยาถ วา เอวํ โข ตุเมฺห เทวตา โน วา วเทยฺยาถ, อถ โข สฺวากฺขาโต ภควตา ธโมฺม’ติฯ น โข ปนาหํ, ภเนฺต, อภิชานามิ ตโตนิทานํ จิตฺตสฺส อุนฺนตึ [อุณฺณตึ (ก.) ธ. ส. ๑๑๒๑; วิภ. ๘๔๓, ๘๔๕ ปสฺสิตพฺพํ] – ‘มํ วา เทวตา อุปสงฺกมนฺติ, อหํ วา เทวตาหิ สทฺธึ สลฺลปามี’ติฯ อยํ โข เม, ภเนฺต, สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

“ยานิมานิ, ภเนฺต, ภควตา เทสิตานิ ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ, นาหํ เตสํ กิญฺจิ อตฺตนิ อปฺปหีนํ สมนุปสฺสามิฯ อยํ โข เม, ภเนฺต, อฎฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ อิเม โข เม, ภเนฺต, อฎฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา สํวิชฺชนฺติฯ น จ โข อหํ ชานามิ – กตเมหิ จาหํ [กตเมหิปหํ (สี.), กตเมหิปาหํ (ปี. ก.)] อฎฺฐหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโต”ติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ อุคฺคสฺส คหปติโน เวสาลิกสฺส นิเวสเน ปิณฺฑปาตํ คเหตฺวา อุฎฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ อถ โข โส ภิกฺขุ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฎิกฺกโนฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ยาวตโก อโหสิ อุเคฺคน คหปตินา เวสาลิเกน สทฺธึ กถาสลฺลาโป, ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสิฯ

“สาธุ สาธุ, ภิกฺขุ! ยถา ตํ อุโคฺค คหปติ เวสาลิโก สมฺมา พฺยากรมาโน พฺยากเรยฺย, อิเมเหว โข, ภิกฺขุ, อฎฺฐหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อุโคฺค คหปติ เวสาลิโก มยา พฺยากโตฯ อิเมหิ จ ปน, ภิกฺขุ, อฎฺฐหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ อุคฺคํ คหปตึ เวสาลิกํ ธาเรหี”ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยอุคฺคสุตฺตํ

๒๒. เอกํ สมยํ ภควา วชฺชีสุ วิหรติ หตฺถิคาเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “อฎฺฐหิ, ภิกฺขเว, อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ อุคฺคํ คหปตึ หตฺถิคามกํ ธาเรถา”ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อุฎฺฐายาสนา วิหารํ ปาวิสิฯ

อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน อุคฺคสฺส คหปติโน หตฺถิคามกสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข อุ

โคฺค คหปติ หตฺถิคามโก เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อุคฺคํ คหปตึ หตฺถิคามกํ โส ภิกฺขุ เอตทโวจ – ‘‘อฏฺฐหิ โข ตฺวํ, คหปติ, อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโตฯ กตเม เต, คหปติ, อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เยหิ ตฺวํ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโต’’ติ?

‘‘น โข อหํ, ภนฺเต, ชานามิ – กตเมหิ อฏฺฐหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโตติฯ อปิ จ, ภนฺเต, เย เม อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา สํวิชฺชนฺติ, ตํ สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, คหปตี’’ติ โข โส ภิกฺขุ อุคฺคสฺส คหปติโน หตฺถิคามกสฺส ปจฺจสฺโสสิฯ อุโคฺค คหปติ หตฺถิคามโก เอตทโวจ – ‘‘ยทาหํ, ภนฺเต, นาควเน ปริจรนฺโต ภควนฺตํ ปฐมํ ทูรโตว อทฺทสํ; สห ทสฺสเนเนว เม, ภนฺเต, ภควโต จิตฺตํ ปสีทิ, สุรามโท จ ปหียิฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

‘‘โส โข อหํ, ภนฺเต, ปสนฺนจิโตฺต ภควนฺตํ ปยิรุปาสิํฯ ตสฺส เม ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ; กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ, เนกฺขเมฺม อานิสํสํ ปกาเสสิฯ ยทา มํ ภควา อญฺญาสิ กลฺลจิตฺตํ มุทุจิตฺตํ วินีวรณจิตฺตํ อุทคฺคจิตฺตํ ปสนฺนจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ – ทุกฺขํ, สมุทยํ, นิโรธํ, มคฺคํฯ เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย; เอวเมวํ โข เม ตสฺมิํเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’นฺติฯ โส โข อหํ, ภนฺเต, ทิฏฺฐธโมฺม ปตฺตธโมฺม วิทิตธโมฺม ปริโยคาฬฺหธโมฺม ติณฺณวิจิกิโจฺฉ วิคตกถํกโถ เวสารชฺชปฺปโตฺต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุสาสเน ตเตฺถว พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ อคมาสิํ, พฺรหฺมจริยปญฺจมานิ จ สิกฺขาปทานิ สมาทิยิํฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, ภนฺเต, จตโสฺส โกมาริโย ปชาปติโย อเหสุํฯ อถ ขฺวาหํ, ภนฺเต, เยน ตา ปชาปติโย เตนุปสงฺกมิํ; อุปสงฺกมิตฺวา ตา ปชาปติโย เอตทวจํ – ‘มยา โข, ภคินิโย, พฺรหฺมจริยปญฺจมานิ สิกฺขาปทานิ สมาทินฺนานิฯ ยา อิจฺฉติ สา อิเธว โภเค จ ภุญฺชตุ ปุญฺญานิ จ กโรตุ, สกานิ วา ญาติกุลานิ คจฺฉตุฯ โหติ วา ปน ปุริสาธิปฺปาโย, กสฺส โว ทมฺมี’ติ? เอวํ วุเตฺต สา, ภนฺเต, เชฏฺฐา ปชาปติ มํ เอตทโวจ – ‘อิตฺถนฺนามสฺส มํ, อยฺยปุตฺต, ปุริสสฺส เทหี’ติฯ อถ โข อหํ, ภนฺเต, ตํ ปุริสํ ปโกฺกสาเปตฺวา วาเมน หเตฺถน ปชาปติํ คเหตฺวา ทกฺขิเณน หเตฺถน ภิงฺคารํ คเหตฺวา ตสฺส ปุริสสฺส โอโณเชสิํฯ โกมาริํ โข ปนาหํ, ภนฺเต, ทารํ ปริจฺจชโนฺต นาภิชานามิ จิตฺตสฺส อญฺญถตฺตํฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

‘‘สํวิชฺชนฺติ โข ปน เม, ภนฺเต, กุเล โภคาฯ เต จ โข อปฺปฏิวิภตฺตา สีลวเนฺตหิ กลฺยาณธเมฺมหิฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, จตุโตฺถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

‘‘ยํ โข ปนาหํ, ภนฺเต, ภิกฺขุํ ปยิรุปาสามิ; สกฺกจฺจํเยว ปยิรุปาสามิ, โน อสกฺกจฺจํฯ โส เจ เม อายสฺมา ธมฺมํ เทเสติ; สกฺกจฺจํเยว สุโณมิ, โน อสกฺกจฺจํฯ โน เจ เม โส อายสฺมา ธมฺมํ เทเสติ, อหมสฺส ธมฺมํ เทเสมิฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, ปญฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธโมฺม สํวิชฺชติฯ

‘‘อนจฺฉริยํ โข ปน, ภนฺเต, สเงฺฆ นิมนฺติเต เทวตา อุปสงฺกมิตฺวา อาโรเจนฺติ – ‘อสุโก, คหปติ, ภิกฺขุ อุภโตภาควิมุโตฺต อสุโก ปญฺญาวิมุโตฺต อสุโก กายสกฺขี อสุโก ทิฏฺฐิปฺปโตฺต [ทิฏฺฐปฺปโตฺต (ก.)] อสุโก สทฺธาวิมุโตฺต อสุโก ธมฺมานุสารี อสุโก สทฺธานุสารี อสุโก สีลวา กลฺยาณธโมฺม อสุโก ทุสฺสีโล ปาปธโมฺม’ติฯ สงฺฆํ โข ปนาหํ, ภนฺเต, ปริวิสโนฺต นาภิชานามิ

เอวํ จิตฺตํ อุปฺปาเทนฺต – ‘อิมสฺส วา โถกํ เทมิ อิมสฺส วา พหุก’นฺติฯ อถ ขฺวาหํ, ภนฺเต, สมจิตฺตว เทมิฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, ฉฏฺโฐ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม สํวิชฺชติฯ

‘‘อนจฺฉริยํ โข ปน มํ, ภนฺเต, เทวตา อุปสงฺกมิตฺวา อาโรเจนฺติ – ‘สฺวากฺขาโต, คหปติ, ภควตา ธมฺโม’ติฯ เอวํ วุตฺต อหํ, ภนฺเต, ตา เทวตา เอวํ วเทมิ – ‘วเทยฺยาถ วา เอวํ โข ตุเมฺห เทวตา โน วา วเทยฺยาถ, อถ โข สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม’ติฯ น โข ปนาหํ, ภนฺเต, อภิชานามิ ตโตนิทานํ จิตฺตสฺส อุนฺนตึ – ‘มํ ตา เทวตา อุปสงฺกมนฺติ, อหํ วา เทวตาหิ สทฺธึ สลฺลปามี’ติฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม สํวิชฺชติฯ

‘‘สเจ โข ปนาหํ, ภนฺเต, ภควโต ปฐมตรํ กาลํ กเรยฺยํ, อนจฺฉริยํ โข ปเนตํ ยํ มํ ภควา เอวํ พฺยากเรยฺย – ‘นตฺถิ ตํ สํโยชนํ เยน สํยุตฺโต อุโคฺค คหปติ หตฺถิคามโก ปุน อิมํ โลกํ อาคเจฺฉยฺยา’ติฯ อยํ โข เม, ภนฺเต, อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม สํวิชฺชติฯ อิเม โข เม, ภนฺเต, อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา สํวิชฺชนฺติฯ น จ โข อหํ ชานามิ – กตเมหิ จาหํ อฏฺฐหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโต’’ติฯ

‘‘อถ โข โส ภิกฺขุ อุคฺคสฺส คหปติโน หตฺถิคามกสฺส นิเวสเน ปิณฺฑปาตํ คเหตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ อถ โข โส ภิกฺขุ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ยาวตโก อโหสิ อุเคฺคน คหปตินา หตฺถิคามเกน สทฺธึ กถาสลฺลาโป, ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสิฯ

‘‘สาธุ สาธุ, ภิกฺขุ! ยถา ตํ อุโคฺค คหปติ หตฺถิคามโก สมฺมา พฺยากรมาโน พฺยากเรยฺย, อิเมเหว โข ภิกฺขุ, อฏฺฐหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อุโคฺค คหปติ หตฺถิคามโก มยา พฺยากโตฯ อิเมหิ จ ปน, ภิกฺขุ, อฏฺฐหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ อุคฺคํ คหปตึ หตฺถิคามกํ ธาเรหี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมหตฺถกสุตฺตํ

๒๓. เอกํ สมยํ ภควา อาฬวิยํ วิหรติ อคฺคาฬเว เจติเยฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘สตฺตหิ , ภิกฺขเว, อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ หตฺถกํ อาฬวกํ ธาเรถฯ กตเมหิ สตฺตหิ? สโทฺธ หิ, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; สีลวา, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; หิรีมา, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; โอตฺตปฺปี, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; พหุสฺสุโต, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; จาควา, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; ปญฺญวา, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตํ หตฺถกํ อาฬวกํ ธาเรถา’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปาวิสิฯ

อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน หตฺถกสฺส อาฬวกสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข หตฺถโก อาฬวโก เยน โส ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข หตฺถกํ อาฬวกํ โส ภิกฺขุ เอตทโวจ –

‘‘สตฺตหิ โข ตฺวํ, อาวุโส, อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโตฯ กตเมหิ สตฺตหิ? ‘สโทฺธ, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; สีลวา…เป.… หิริมา… โอตฺตปฺปี… พหุสฺสุโต… จาควา… ปญฺญวา, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก’ติฯ อิเมหิ โข ตฺวํ, อาวุโส, สตฺตหิ

อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโต''ติฯ ''กจฺจิตฺถ, ภนฺเต, น โกจิ คิหี อโหสิ โอทาตวสโน''ติ? ''น เหตฺถ, อาวุโส , โกจิ คิหี อโหสิ โอทาตวสโน''ติฯ ''สาธุ, ภนฺเต, ยเทตฺถ น โกจิ คิหี อโหสิ โอทาตวสโน''ติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ หตฺถกสฺส อาฬวกสฺส นิเวสเน ปิณฺฑปาตํ คเหตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ อถ โข โส ภิกฺขุ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

''อิธาหํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน หตฺถกสฺส อาฬวกสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมึ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทึฯ อถ โข, ภนฺเต, หตฺถโก อาฬวโก เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อหํ, ภนฺเต, หตฺถกํ อาฬวกํ เอตทวจํ – 'สตฺตหิ โข ตฺวํ, อาวุโส, อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโตฯ กตเมหิ สตฺตหิ? สทฺโธ, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; สีลวา... เป.... หิริมา... โอตฺตปฺปี... พหุสฺสุโต... จาควา... ปญฺญวา, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโกติฯ อิเมหิ โข ตฺวํ, อาวุโส, สตฺตหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภควตา พฺยากโต'ติฯ

''เอวํ วุตฺเต, ภนฺเต, หตฺถโก มํ เอตทโวจ – 'กจฺจิตฺถ, ภนฺเต, น โกจิ คิหี อโหสิ โอทาตวสโน'ติ? 'น เหตฺถ, อาวุโส, โกจิ คิหี อโหสิ โอทาตวสโน'ติฯ 'สาธุ, ภนฺเต, ยเทตฺถ น โกจิ คิหี อโหสิ โอทาตวสโน'''ติฯ

''สาธุ สาธุ, ภิกฺขุ! อปฺปิจฺโฉ โส, ภิกฺขุ, กุลปุตฺโต ฯ สนฺเตเยว อตฺตนิ กุสลธมฺเม น อิจฺฉติ ปเรหิ ญายมาเน [ปญฺญาปยมาเน (ก.)]ฯ เตน หิ ตฺวํ, ภิกฺขุ, อิมินาปิ อฏฺฐเมน อจฺฉริเยน อพฺภุเตน ธมฺเมน สมนฺนาคตํ หตฺถกํ อาฬวกํ ธาเรหิ, ยทิทํ อปฺปิจฺฉตายา''ติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยหตฺถกสุตฺตํ

๒๔. เอกํ สมยํ ภควา อาฬวิยํ วิหรติ อคฺคาฬเว เจติเยฯ อถ โข หตฺถโก อาฬวโก ปญฺจมตฺเตหิ อุปาสกสเตหิ ปริวุโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข หตฺถกํ อาฬวกํ ภควา เอตทโวจ – ''มหตี โข ตฺยายํ, หตฺถก, ปริสาฯ กถํ ปน ตฺวํ, หตฺถก, อิมํ มหตึ ปริสํ สงฺคณฺหาสี''ติ? ''ยานิมานิ, ภนฺเต, ภควตา เทสิตานิ [อ. นิ. ๔.๓๒; ที. นิ. ๓.๓๑๓] จตฺตาริ สงฺคหวตฺถูนิ, เตหาหํ [เตนาหํ (สี.)] อิมํ มหตึ ปริสํ สงฺคณฺหามิฯ อหํ, ภนฺเต, ยํ ชานามิ – 'อยํ ทาเนน สงฺคเหตพฺโพ'ติ, ตํ ทาเนน สงฺคณฺหามิ; ยํ ชานามิ – 'อยํ เปยฺยวชฺเชน สงฺคเหตพฺโพ'ติ, ตํ เปยฺยวชฺเชน สงฺคณฺหามิ; ยํ ชานามิ – 'อยํ อตฺถจริยาย สงฺคเหตพฺโพ'ติ, ตํ อตฺถจริยาย สงฺคณฺหามิ; ยํ ชานามิ – 'อยํ สมานตฺตตาย สงฺคเหตพฺโพ'ติ, ตํ สมานตฺตตาย สงฺคณฺหามิฯ สํวิชฺชนฺติ โข ปน เม, ภนฺเต, กุเล โภคาฯ ทลิทฺทสฺส โข โน ตถา โสตพฺพํ มญฺญนฺตี''ติฯ ''สาธุ สาธุ, หตฺถก! โยนิ โข ตฺยายํ, หตฺถก, มหตึ ปริสํ สงฺคเหตุํฯ เย หิ เกจิ, หตฺถก, อตีตมทฺธานํ มหตึ ปริสํ สงฺคเหสุํ, สเพฺพ เต อิเมเหว จตูหิ สงฺคหวตฺถูหิ มหตึ ปริสํ สงฺคเหสุํฯ เยปิ หิ เกจิ, หตฺถก, อนาคตมทฺธานํ มหตึ ปริสํ สงฺคณฺหิสฺสนฺติ , สเพฺพ เต อิเมเหว จตูหิ สงฺคหวตฺถูหิ มหตึ ปริสํ สงฺคณฺหิสฺสนฺติฯ เยปิ หิ เกจิ, หตฺถก, เอตรหิ มหตึ ปริสํ สงฺคณฺหนฺติ, สเพฺพ เต อิเมเหว จตูหิ สงฺคหวตฺถูหิ มหตึ ปริสํ สงฺคณฺหนฺตี''ติฯ

อถ โข หตฺถโก อาฬวโก ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ อถ โข ภควา อจิรปกฺกนฺเต หตฺถเก อาฬวเก ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ หตฺถกํ อาฬวกํ ธาเรถฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? สทฺโธ, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; สีลวา, ภิกฺขเว…เป.… หิรีมา… โอตฺตปฺปี… พหุสฺสุโต… จาควา… ปญฺญวา, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโก; อปฺปิจฺโฉ, ภิกฺขเว, หตฺถโก อาฬวโกฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ อจฺฉริเยหิ อพฺภุเตหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตํ หตฺถกํ อาฬวกํ ธาเรถา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. มหานามสุตฺตํ

๒๕. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมิํ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข มหานาโม สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข มหานาโม สโกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, อุปาสโก โหตี’’ติ? ‘‘ยโต โข, มหานาม, พุทฺธํ สรณํ คโต โหติ, ธมฺมํ สรณํ คโต โหติ, สงฺฆํ สรณํ คโต โหติ; เอตฺตาวตา โข, มหานาม, อุปาสโก โหตี’’ติฯ

‘‘กิตฺตาวตา ปน, ภเนฺต, อุปาสโก สีลวา โหตี’’ติ? ‘‘ยโต โข, มหานาม , อุปาสโก ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ; เอตฺตาวตา โข, มหานาม, อุปาสโก สีลวา โหตี’’ติฯ

‘‘กิตฺตาวตา ปน, ภเนฺต, อุปาสโก อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน โหติ, โน ปรหิตายา’’ติ? ‘‘ยโต โข, มหานาม, อุปาสโก อตฺตนาว สทฺธาสมฺปโนฺน โหติ, โน ปรํ สทฺธาสมฺปทาย สมาทเปติ [สมาทาเปติ (?)]; อตฺตนาว สีลสมฺปโนฺน โหติ, โน ปรํ สีลสมฺปทาย สมาทเปติ; อตฺตนาว จาคสมฺปโนฺน โหติ, โน ปรํ จาคสมฺปทาย สมาทเปติ; อตฺตนาว ภิกฺขูนํ ทสฺสนกาโม โหติ, โน ปรํ ภิกฺขูนํ ทสฺสเน สมาทเปติ; อตฺตนาว สทฺธมฺมํ โสตุกาโม โหติ, โน ปรํ สทฺธมฺมสฺสวเน สมาทเปติ; อตฺตนาว สุตานํ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ, โน ปรํ ธมฺมธารณาย สมาทเปติ; อตฺตนาว สุตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ, โน ปรํ อตฺถูปปริกฺขาย สมาทเปติ; อตฺตนาว อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน โหติ, โน ปรํ ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติยา สมาทเปติฯ เอตฺตาวตา โข, มหานาม, อุปาสโก อตฺตหิตาย ปฏิปโนฺน โหติ, โน ปรหิตายา’’ติฯ

‘‘กิตฺตาวตา ปน, ภเนฺต, อุปาสโก อตฺตหิตาย จ ปฏิปโนฺน โหติ ปรหิตาย จา’’ติ? ‘‘ยโต โข, มหานาม, อุปาสโก อตฺตนา จ สทฺธาสมฺปโนฺน โหติ, ปรญฺจ สทฺธาสมฺปทาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สีลสมฺปโนฺน โหติ, ปรญฺจ สีลสมฺปทาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ จาคสมฺปโนฺน โหติ, ปรญฺจ จาคสมฺปทาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ ภิกฺขูนํ ทสฺสนกาโม โหติ, ปรญฺจ ภิกฺขูนํ ทสฺสเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ สทฺธมฺมํ โสตุกาโม โหติ, ปรญฺจ สทฺธมฺมสฺสวเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ สุตานํ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ, ปรญฺจ ธมฺมธารณาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สุตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ, ปรญฺจ อตฺถูปปริกฺขาย สมาทเปติ, อตฺตนา จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน โหติ, ปรญฺจ ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติยา สมาทเปติฯ เอตฺตาวตา โข, มหานาม, อุปาสโก อตฺตหิตาย จ ปฏิปโนฺน โหติ ปรหิตาย จา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ชีวกสุตฺตํ

๒๖. เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ ชีวกมฺพวเนฯ อถ โข ชีวโก โกมารภจฺจ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ชีวโก โกมารภจฺจ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, อุปาสโก โหตี''ติ? ''ยโต โข, ชีวก, พุทฺธํ สรณํ คโต โหติ, ธมฺมํ สรณํ คโต โหติ, สงฺฆํ สรณํ คโต โหติ; เอตฺตาวตา โข ชีวก, อุปาสโก โหตี''ติฯ

''กิตฺตาวตา ปน, ภนฺเต, อุปาสโก สีลวา โหตี''ติ? ''ยโต โข, ชีวก, อุปาสโก ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ; เอตฺตาวตา โข, ชีวก, อุปาสโก สีลวา โหตี''ติฯ

''กิตฺตาวตา ปน, ภนฺเต, อุปาสโก อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตายา''ติ? ''ยโต โข, ชีวก, อุปาสโก อตฺตนาว สทฺธาสมฺปนฺโน โหติ, โน ปรํ สทฺธาสมฺปทาย สมาทเปติ…เป.… อตฺตนาว อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรํ ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติยา สมาทเปติฯ เอตฺตาวตา โข, ชีวก, อุปาสโก อตฺตหิตาย ปฏิปนฺโน โหติ, โน ปรหิตายา''ติฯ

''กิตฺตาวตา ปน, ภนฺเต, อุปาสโก อตฺตหิตาย จ ปฏิปนฺโน โหติ ปรหิตาย จา''ติ? ''ยโต โข, ชีวก, อุปาสโก อตฺตนา จ สทฺธาสมฺปนฺโน โหติ, ปรญฺจ สทฺธาสมฺปทาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สีลสมฺปนฺโน โหติ, ปรญฺจ สีลสมฺปทาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ จาคสมฺปนฺโน โหติ, ปรญฺจ จาคสมฺปทาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ ภิกฺขูนํ ทสฺสนกาโม โหติ, ปรญฺจ ภิกฺขูนํ ทสฺสเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ สทฺธมฺมํ โสตุกาโม โหติ, ปรญฺจ สทฺธมฺมสฺสวเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ สุตานํ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ, ปรญฺจ ธมฺมธารณาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สุตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ, ปรญฺจ อตฺถูปปริกฺขาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ, ปรญฺจ ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติยา สมาทเปติฯ เอตฺตาวตา โข, ชีวก, อุปาสโก อตฺตหิตาย จ ปฏิปนฺโน โหติ ปรหิตาย จา''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปฐมพลสุตฺตํ

๒๗. ''อฏฺฐิมานิ , ภิกฺขเว, พลานิฯ กตมานิ อฏฺฐ? รุณฺณพลา, ภิกฺขเว, ทารกา, โกธพลา มาตุคามา, อาวุธพลา โจรา, อิสฺสริยพลา ราชาโน, อุชฺฌตฺติพลา พาลา, นิชฺฌตฺติพลา ปณฺฑิตา, ปฏิสงฺขานพลา พหุสฺสุตา, ขนฺติพลา สมณพฺราหฺมณา – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ พลานี''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยพลสุตฺตํ

๒๘. อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ – ''กติ นุ โข, สาริปุตฺต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – 'ขีณา เม อาสวา'''ติ? ''อฏฺฐ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – 'ขีณา เม อาสวา'''ติฯ

''กตมานิ อฏฺฐ? [อ. นิ. ๑๐.๙๐; ปฏิ. ม. ๒.๔๔] อิธ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สเพฺพ สงฺขารา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุ

โน อนิจฺจโต สพฺเพ สงฺขารา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติ, อิทมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’’’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน องฺคารกาสูปมา กามา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน องฺคารกาสูปมา กามา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติ, อิทมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’’’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ วิเวกฏฺฐํ เนกฺขมฺมาภิรตํ พฺยนฺติภูตํ สพฺพโส อาสวฏฺฐานิเยหิ ธมฺเมหิฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ วิเวกฏฺฐํ เนกฺขมฺมาภิรตํ พฺยนฺติภูตํ สพฺพโส อาสวฏฺฐานิเยหิ ธมฺเมหิ, อิทมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’’’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตาฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา, อิทมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’’’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา…เป.… ปญฺจินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิ…เป.… สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา…เป.… อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวิโต โหติ สุภาวิโตฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวิโต โหติ สุภาวิโต, อิทมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’’’ติฯ

‘‘อิมานิ โข, ภนฺเต, อฏฺฐ ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อกฺขณสุตฺตํ

๒๙. ‘‘‘ขณกิจฺโจ โลโก, ขณกิจฺโจ โลโก’ติ, ภิกฺขเว, อสฺสุตวา ปุถุชฺชโน ภาสติ, โน จ โข โส ชานาติ ขณํ วา อกฺขณํ วาฯ อฏฺฐิเม, ภิกฺขเว, อกฺขณา อสมยา พฺรหฺมจริยวาสายฯ กตเม อฏฺฐ? อิธ, ภิกฺขเว, ตถาคโต จ โลเก อุปฺปนฺโน โหติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา, ธมฺโม จ เทสิยติ โอปสมิโก ปรินิพฺพานิโก สมฺโพธคามี สุคตปฺปเวทิโต; อยญฺจ ปุคฺคโล นิรยํ อุปปนฺโน โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม อกฺขโณ อสมโย พฺรหฺมจริยวาสายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต จ โลเก อุปฺปนฺโน โหติ…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา, ธมฺโม จ เทสิยติ โอปสมิโก ปรินิพฺพานิโก สมฺโพธคามี สุคตปฺปเวทิโต; อยญฺจ ปุคฺคโล ติรจฺฉานโยนิํ อุปปนฺโน โหติ…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว…เป.… อยญฺจ ปุคฺคโล เปตฺติวิสยํ อุปปนฺโน โหติ…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว…เป…. อยญฺจ ปุคฺคโล อญฺญตรํ ทีฆายุกํ เทวนิกายํ อุปปนฺโน โหติ…เป….ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว…เป…. อยญฺจ ปุคฺคโล ปจฺจนฺติเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชาโต โหติ, โส จ โหติ อวิญฺญาตาเรสุ มิลกฺขุสุ [มิลกฺขูสุ (สฺยา. ก.) ที. นิ. ๓.๓๕๘], ยตฺถ นตฺถิ คติ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีนํ อุปาสกานํ อุปาสิกานํ…เป…. ปญฺจโม อกฺขโณ อสมโย พฺรหฺมจริยวาสายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว…เป…. อยญฺจ ปุคฺคโล มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชาโต โหติ, โส จ โหติ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก วิปรีตทสฺสโน – ‘นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมา ปฏิปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติ…เป….ฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว…เป…. อยญฺจ ปุคฺคโล มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชาโต โหติ , โส จ โหติ ทุปฺปญฺโญ ชโฬ เอฬมูโค อปฺปฏิพโล สุภาสิตทุพฺภาสิตสฺส อตฺถมญฺญาตุํฯ อยํ, ภิกฺขเว, สตฺตโม อกฺขโณ อสมโย พฺรหฺมจริยวาสายฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต จ โลเก อนุปฺปนฺโน โหติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ…เป…. สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาฯ ธมฺโม จ น เทสิยติ โอปสมิโก ปรินิพฺพานิโก สมฺโพธคามี สุคตปฺปเวทิโตฯ อยญฺจ ปุคฺคโล มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชาโต โหติ, โส จ โหติ ปญฺญวา อชโฬ อเนฬมูโค ปฏิพโล สุภาสิตทุพฺภาสิตสฺส อตฺถมญฺญาตุํฯ อยํ, ภิกฺขเว, อฏฺฐโม อกฺขโณ อสมโย พฺรหฺมจริยวาสายฯ ‘อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ อกฺขณา อสมยา พฺรหฺมจริยวาสาย’’’ฯ

‘‘เอโกว โข, ภิกฺขเว, ขโณ จ สมโย จ พฺรหฺมจริยวาสายฯ กตโม เอโก? อิธ, ภิกฺขเว, ตถาคโต จ โลเก อุปฺปนฺโน โหติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาฯ ธมฺโม จ เทสิยติ โอปสมิโก ปรินิพฺพานิโก สมฺโพธคามี สุคตปฺปเวทิโตฯ อยญฺจ ปุคฺคโล มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ ปจฺจาชาโต โหติ, โส จ โหติ ปญฺญวา อชโฬ อเนฬมูโค ปฏิพโล สุภาสิตทุพฺภาสิตสฺส อตฺถมญฺญาตุํฯ อยํ, ภิกฺขเว, เอโกว ขโณ จ สมโย จ พฺรหฺมจริยวาสายา’’ติฯ

‘‘มนุสฺสลาภํ [มนุสฺสโลกํ (สฺยา.)] ลทฺธาน, สทฺธมฺเม สุปฺปเวทิเต;
เย ขณํ นาธิคจฺฉนฺติ, อตินาเมนฺติ เต ขณํฯ

‘‘พหู หิ อกฺขณา วุตฺตา, มคฺคสฺส อนฺตรายิกา;
กทาจิ กรหจิ โลเก, อุปฺปชฺชนฺติ ตถาคตาฯ

‘‘ตยิทํ [ตสฺสิทํ (ก.)] สมฺมุขีภูตํ, ยํ โลกสฺมิํ สุทุลฺลภํ;
มนุสฺสปฏิลาโภ จ, สทฺธมฺมสฺส จ เทสนา;
อลํ วายมิตุํ ตตฺถ, อตฺตกาเมน [อตฺถกาเมน (สี. สฺยา. ก.)] ชนฺตุนาฯ

‘‘กถํ วิชญฺญา สทฺธมฺมํ, ขโณ เว [โว (สฺยา.)] มา อุปจฺจคา;
ขณาตีตา หิ โสจนฺติ, นิรยมฺหิ สมปฺปิตาฯ

“อิธ เจ นํ วิราเธติ, สทฺธมฺมสฺส นิยามตํ [นิยามิตํ (สฺยา.)];
วาณิโชว อตีตโตฺถ, จิรตฺตํ [จิรนฺตํ (ก.)] อนุตปิสฺสติฯ

“อวิชฺชานิวุโต โปโส, สทฺธมฺมํ อปราธิโก;
ชาติมรณสํสารํ, จิรํ ปจฺจนุโภสฺสติฯ

“เย จ ลทฺธา มนุสฺสตฺตํ, สทฺธเมฺม สุปฺปเวทิเต;
อกํสุ สตฺถุ วจนํ, กริสฺสนฺติ กโรนฺติ วาฯ

“ขณํ ปจฺจวิทุํ โลเก, พฺรหฺมจริยํ อนุตฺตรํ;
เย มคฺคํ ปฏิปชฺชิํสุ, ตถาคตปฺปเวทิตํฯ

“เย สํวรา จกฺขุมตา, เทสิตาทิจฺจพนฺธุนา;
เตสุ [เตสํ (ก.)] คุตฺโต สทา สโต, วิหเร อนวสฺสุโตฯ

“สเพฺพ อนุสเย เฉตฺวา, มารเธยฺยปรานุเค;
เต เว ปารงฺคตา [ปารคตา (สี. สฺยา. ปี.)] โลเก, เย ปตฺตา อาสวกฺขย”นฺติฯ นวมํ;

๑๐. อนุรุทฺธมหาวิตกฺกสุตฺตํ

๓๐. เอกํ สมยํ ภควา ภเคฺคสุ วิหรติ สุํสุมารคิเร เภสกฬาวเน มิคทาเยฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อนุรุโทฺธ เจตีสุ วิหรติ ปาจีนวํสทาเยฯ อถ โข อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – “อปฺปิจฺฉสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม มหิจฺฉสฺส; สนฺตุฎฺฐสฺสายํ ธโมฺม , นายํ ธโมฺม อสนฺตุฎฺฐสฺส; ปวิวิตฺตสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม สงฺคณิการามสฺส; อารทฺธวีริยสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม กุสีตสฺส; อุปฎฺฐิตสฺสติสฺสายํ [อุปฎฺฐิตสติสฺสายํ (สี. สฺยา. ปี.)] ธโมฺม, นายํ ธโมฺม มุฎฺฐสฺสติสฺส [มุฎฺฐสติสฺส (สี. สฺยา. ปี.)]; สมาหิตสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม อสมาหิตสฺส; ปญฺญวโต อยํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม ทุปฺปญฺญสฺสา”ติฯ

อถ โข ภควา อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย; เอวเมวํ – ภเคฺคสุ สุํสุมารคิเร เภสกฬาวเน มิคทาเย อนฺตรหิโต เจตีสุ ปาจีนวํสทาเย อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส สมฺมุเข ปาตุรโหสิฯ นิสีทิ ภควา ปญฺญเตฺต อาสเนฯ อายสฺมาปิ โข อนุรุโทฺธ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ

นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ ภควา เอตทโวจ –

“สาธุ สาธุ, อนุรุทฺธ! สาธุ โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, (ยํ ตํ มหาปุริสวิตกฺกํ) [สตฺต มหาปุริสวิตเกฺก (สี. ปี.) ที. นิ. ๓.๓๕๘] วิตเกฺกสิ – ‘อปฺปิจฺฉสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม มหิจฺฉสฺส; สนฺตุฎฺฐสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม อสนฺตุฎฺฐสฺส; ปวิวิตฺตสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม สงฺคณิการามสฺส; อารทฺธวีริยสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม กุสีตสฺส; อุปฎฺฐิตสฺสติสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม มุฎฺฐสฺสติสฺส; สมาหิตสฺสายํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม อสมาหิตสฺส; ปญฺญวโต อยํ ธโมฺม, นายํ ธโมฺม ทุปฺปญฺญสฺสา’ติฯ เตน หิ ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิมมฺปิ อฎฺฐมํ มหาปุริสวิตกฺกํ วิตเกฺกหิ – ‘นิปฺปปญฺจารามสฺสายํ ธโมฺม นิปฺปปญฺจรติโน, นายํ ธโมฺม ปปญฺจารามสฺส ปปญฺจรติโน’’’ติฯ

“ยโต โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิเม อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺเก วิตกฺกสฺสสิ, ตโต ตฺวํ, อนุรุทฺธ, ยาวเทว [ยาวเท (สํ. นิ. ๒.๑๕๒)] อากงฺขิสฺสสิ, วิวิจฺเจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสสิฯ

“ยโต โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิเม อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺเก วิตกฺกสฺสสิ, ตโต ตฺวํ, อนุรุทฺธ, ยาวเทว อากงฺขิสฺสสิ, วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อชฺฌตฺตํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวํ อวิตกฺกํ อวิจารํ สมาธิชํ ปีติสุขํ ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสสิฯ

“ยโต โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิเม อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺเก วิตกฺกสฺสสิ, ตโต ตฺวํ, อนุรุทฺธ , ยาวเทว อากงฺขิสฺสสิ, ปีติยา จ วิราคา อุเปกฺขโก จ วิหริสฺสสิ สโต จ สมฺปชาโน สุขญฺจ กาเยน ปฏิสํเวทิสฺสสิ ยํ ตํ อริยา อาจิกฺขนฺติ – ‘อุเปกฺขโก สติมา สุขวิหารี’ติ ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสสิฯ

“ยโต โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิเม อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺเก วิตกฺกสฺสสิ, ตโต ตฺวํ, อนุรุทฺธ, ยาวเทว อากงฺขิสฺสสิ, สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุพฺเพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธึ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสสิฯ

“ยโต โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิเม จ อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺเก วิตกฺกสฺสสิ, อิเมสญฺจ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี ภวิสฺสสิ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, ตโต ตุยฺหํ, อนุรุทฺธ, เสยฺยถาปิ นาม คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา นานารตฺตานํ ทุสฺสานํ ทุสฺสกรณฺฑโก ปูโร; เอวเมวํ เต ปํสุกูลจีวรํ ขายิสฺสติ สนฺตุฏฺฐสฺส วิหรโต รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย โอกฺกมนาย นิพฺพานสฺสฯ

“ยโต โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิเม จ อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺเก วิตกฺกสฺสสิ, อิเมสญฺจ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี ภวิสฺสสิ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, ตโต ตุยฺหํ, อนุรุทฺธ, เสยฺยถาปิ นาม คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา สาลีนํ โอทโน วิจิตกาฬโก อเนกสูโป อเนกพฺยญฺชโน; เอวเมวํ เต ปิณฺฑิยาโลปโภชนํ ขายิสฺสติ สนฺตุฏฺฐสฺส วิหรโต รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย โอกฺกมนาย นิพฺพานสฺสฯ

“ยโต โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิเม จ อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺเก วิตกฺกสฺสสิ, อิเมสญฺจ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี ภวิสฺสสิ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, ตโต ตุยฺหํ, อนุรุทฺธ, เสยฺยถาปิ นาม คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา กูฏาคารํ อุลฺลิตฺตาวลิตฺตํ นิวาตํ ผุสิตคฺคฬํ ปิหิตวาตปานํ; เอวเมวํ เต รุกฺขมูลเสนาสนํ ขายิสฺสติ สนฺตุฏฺฐสฺส วิหรโต รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย โอกฺกมนาย นิพฺพานสฺสฯ

“ยโต โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิเม จ อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺเก วิตกฺกสฺสสิ, อิเมสญฺจ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี ภวิสฺสสิ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, ตโต ตุยฺหํ, อนุรุทฺธ , เสยฺยถาปิ นาม คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา ปลฺลงฺโก โคนกตฺถโต ปฏิกตฺถโต ปฏลิกตฺถโต กทลิมิคปวรปจฺจตฺถรโณ [กาทลิ… ปจฺจตฺถรโณ (สี.)] สอุตฺตรจฺฉโท อุภโตโลหิตกูปธาโน; เอวเมวํ เต ติณสนฺถารกสยนาสนํ ขายิสฺสติ สนฺตุฏฺฐสฺส วิหรโต รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย โอกฺกมนาย นิพฺพานสฺสฯ

‘‘ยโต โข ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อิเม จ อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺเก วิตกฺเกสฺสสิ, อิเมสญฺจ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี ภวิสฺสสิ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, ตโต ตุยฺหํ, อนุรุทฺธ, เสยฺยถาปิ นาม คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา นานาเภสชฺชานิ, เสยฺยถิทํ – สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ; เอวเมวํ เต ปูติมุตฺตเภสชฺชํ ขายิสฺสติ สนฺตุฏฺฐสฺส วิหรโต รติยา อปริตสฺสาย ผาสุวิหาราย โอกฺกมนาย นิพฺพานสฺสฯ เตน หิ ตฺวํ, อนุรุทฺธ, อายติกมฺปิ วสฺสาวาสํ อิเธว เจตีสุ ปาจีนวํสทาเย วิหเรยฺยาสี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ ภควโต ปจฺจสฺโสสิฯ

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ อิมินา โอวาเทน โอวทิตฺวา – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย, เอวเมวํ – เจตีสุ ปาจีนวํสทาเย อนฺตรหิโต ภเคฺคสุ สุํสุมารคิเร เภสกฬาวเน มิคทาเย ปาตุรโหสีติฯ นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเนฯ นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อฏฺฐ โข, ภิกฺขเว, มหาปุริสวิตกฺเก เทเสสฺสามิ, ตํ สุณาถ…เป.… กตเม จ, ภิกฺขเว, อฏฺฐ มหาปุริสวิตกฺกา? อปฺปิจฺฉสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม มหิจฺฉสฺส; สนฺตุฏฺฐสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม อสนฺตุฏฺฐสฺส; ปวิวิตฺตสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม สงฺคณิการามสฺส; อารทฺธวีริยสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม กุสีตสฺส; อุปฏฺฐิตสฺสติสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม มุฏฺฐสฺสติสฺส; สมาหิตสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม อสมาหิตสฺส; ปญฺญวโต อยํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม ทุปฺปญฺญสฺส; นิปฺปปญฺจารามสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม นิปฺปปญฺจรติโน, นายํ ธมฺโม ปปญฺจารามสฺส ปปญฺจรติโน’’ฯ

‘‘‘อปฺปิจฺฉสฺสายํ , ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม มหิจฺฉสฺสา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปิโจฺฉ สมาโน ‘อปฺปิโจฺฉติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ น อิจฺฉติ, สนฺตุโฏฺฐ สมาโน ‘สนฺตุโฏฺฐติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ น อิจฺฉติ, ปวิวิโตฺต สมาโน ‘ปวิวิโตฺตติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ น อิจฺฉติ, อารทฺธวีริโย สมาโน ‘อารทฺธวีริโยติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ น อิจฺฉติ, อุปฏฺฐิตสฺสติ สมาโน ‘อุปฏฺฐิตสฺสตีติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ น อิจฺฉติ, สมาหิโต สมาโน ‘สมาหิโตติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ น อิจฺฉติ, ปญฺญวา สมาโน ‘ปญฺญวาติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ น อิจฺฉติ, นิปฺปปญฺจาราโม สมาโน ‘นิปฺปปญฺจาราโมติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ น อิจฺฉติฯ ‘อปฺปิจฺฉสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม มหิจฺฉสฺสา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘สนฺตุฏฺฐสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม อสนฺตุฏฺฐสฺสา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สนฺตุโฏฺฐ โหติ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนฯ ‘สนฺตุฏฺฐสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม อสนฺตุฏฺฐสฺสา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ปวิวิตฺตสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม สงฺคณิการามสฺสา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต ภวนฺติ อุปสงฺกมิตาโร ภิกฺขู ภิกฺขุนิโย อุปาสกา อุปาสิกาโย ราชาโน ราชมหามตฺตา ติตฺถิยา ติตฺถิยสาวกาฯ ตตฺร ภิกฺขุ วิเวกนิเนฺนน จิเตฺตน วิเวกโปเณน วิเวกปพฺภาเรน วิเวกเฏฺฐน เนกฺขมฺมาภิรเตน อญฺญทตฺถุ อุโยฺยชนิกปฏิสํยุตฺตํเยว กถํ กตฺตา [ปวตฺตา (ก.)] โหติฯ ‘ปวิวิตฺตสฺสายํ , ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม สงฺคณิการามสฺสา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘อารทฺธวีริยสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม กุสีตสฺสา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ, กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุ

สลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ ‘อารทฺธวีริยสฺสายํ , ภิกฺขเว, ธโมฺม, นายํ ธโมฺม กุสีตสฺสา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘อุปฏฺฐิตสฺสติสฺสายํ , ภิกฺขเว, ธโมฺม, นายํ ธโมฺม มุฏฺฐสฺสติสฺสา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรเมน สติเนปเกฺกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ ‘อุปฏฺฐิตสฺสติสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธโมฺม, นายํ ธโมฺม, มุฏฺฐสฺสติสฺสา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘สมาหิตสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธโมฺม, นายํ ธโมฺม อสมาหิตสฺสา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วิวิเจฺจว กาเมหิ…เป.… จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ‘สมาหิตสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธโมฺม, นายํ ธโมฺม อสมาหิตสฺสา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ปญฺญวโต อยํ, ภิกฺขเว, ธโมฺม, นายํ ธโมฺม ทุปฺปญฺญสฺสา’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ ‘ปญฺญวโต อยํ, ภิกฺขเว, ธโมฺม, นายํ ธโมฺม ทุปฺปญฺญสฺสา’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘นิปฺปปญฺจารามสฺสายํ , ภิกฺขเว, ธโมฺม นิปฺปปญฺจรติโน, นายํ ธโมฺม ปปญฺจารามสฺส ปปญฺจรติโน’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปปญฺจนิโรเธ จิตฺตํ ปกฺขนฺทติ ปสีทติ สนฺติฏฺฐติ วิมุจฺจติฯ ‘นิปฺปปญฺจารามสฺสายํ, ภิกฺขเว, ธโมฺม, นิปฺปปญฺจรติโน, นายํ ธโมฺม ปปญฺจารามสฺส ปปญฺจรติโน’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ อายติกมฺปิ วสฺสาวาสํ ตเตฺถว เจตีสุ ปาจีนวํสทาเย วิหาสิฯ อถ โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ เอโก วูปกโฏฺฐ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิฯ ‘‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’’ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปนายสฺมา อนุรุโทฺธ อรหตํ อโหสีติฯ อถ โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ อรหตฺตปฺปโตฺต ตายํ เวลายํ อิมา คาถาโย อภาสิ –

[เถรคา. ๙๐๑-๙๐๓] ‘‘มม สงฺกปฺปมญฺญาย, สตฺถา โลเก อนุตฺตโร;
มโนมเยน กาเยน, อิทฺธิยา อุปสงฺกมิฯ

‘‘ยถา เม อหุ สงฺกโปฺป, ตโต อุตฺตริ เทสยิ;
นิปฺปปญฺจรโต พุโทฺธ, นิปฺปปญฺจํ อเทสยิฯ

‘‘ตสฺสาหํ ธมฺมมญฺญาย, วิหาสิํ สาสเน รโต;
ติโสฺส วิชฺชา อนุปฺปตฺตา, กตํ พุทฺธสฺส สาสน’’นฺติฯ ทสมํ;

คหปติวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว อุคฺคา เทฺว จ หตฺถกา, มหานาเมน ชีวโก;
เทฺว พลา อกฺขณา วุตฺตา, อนุรุเทฺธน เต ทสาติฯ

๔. ทานวโคฺค

๑. ปฐมทานสุตฺตํ

๓๑. [ที. นิ. ๓.๓๓๖] “อฏฺฐิมานิ , ภิกฺขเว, ทานานิฯ กตมานิ อฏฺฐ? อาสชฺช ทานํ เทติ, ภยา ทานํ เทติ, ‘อทาสิ เม’ติ ทานํ เทติ, ‘ทสฺสติ เม’ติ ทานํ เทติ, ‘สาหุ ทาน’นฺติ ทานํ เทติ, ‘อหํ ปจามิ, อิเม น ปจนฺติ; นารหามิ ปจนฺโต อปจนฺตานํ ทานํ อทาตุ’นฺติ ทานํ เทติ, ‘อิมํ เม ทานํ ททโต กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉตี’ติ ทานํ เทติ, จิตฺตาลงฺการจิตฺตปริกฺขารตฺถํ ทานํ เทติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ ทานานี”ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยทานสุตฺตํ

๓๒. [กถา. ๔๘๐] “สทฺธา หิริยํ กุสลญฺจ ทานํ,
ธมฺมา เอเต สปฺปุริสานุยาตา;
เอตญฺหิ มคฺคํ ทิวิยํ วทนฺติ,
เอเตน หิ คจฺฉติ เทวโลก”นฺติฯ ทุติยํ;

๓. ทานวตฺถุสุตฺตํ

๓๓. “อฏฺฐิมานิ , ภิกฺขเว, ทานวตฺถูนิฯ กตมานิ อฏฺฐ? ฉนฺทา ทานํ เทติ, โทสา ทานํ เทติ, โมหา ทานํ เทติ, ภยา ทานํ เทติ, ‘ทินฺนปุพฺพํ กตปุพฺพํ ปิตุปิตามเหหิ, นารหามิ โปราณํ กุลวํสํ หาเปตุ’นฺติ ทานํ เทติ, ‘อิมาหํ ทานํ ทตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามี’ติ ทานํ เทติ, ‘อิมํ เม ทานํ ททโต จิตฺตํ ปสีทติ, อตฺตมนตา โสมนสฺสํ อุปชายตี’ติ ทานํ เทติ, จิตฺตาลงฺการจิตฺตปริกฺขารตฺถํ ทานํ เทติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ ทานวตฺถูนี”ติฯ ตติยํฯ

๔. เขตฺตสุตฺตํ

๓๔. “อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเต , ภิกฺขเว, เขเตฺต พีชํ วุตฺตํ น มหปฺผลํ โหติ น มหสฺสาทํ น ผาติเสยฺยํ [น ผาติเสยฺยนฺติ (สี. สฺยา. ก.), น ผาติเสยฺยา (กตฺถจิ)]ฯ กถํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเต? อิธ, ภิกฺขเว, เขตฺตํ อุนฺนามนินฺนามิ จ โหติ, ปาสาณสกฺขริกญฺจ โหติ, อูสรญฺจ โหติ, น จ คมฺภีรสิตํ โหติ, น อายสมฺปนฺนํ โหติ, น อปายสมฺปนฺนํ โหติ, น มาติกาสมฺปนฺนํ โหติ, น มริยาทสมฺปนฺนํ โหติฯ เอวํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเต, ภิกฺขเว, เขเตฺต พีชํ วุตฺตํ น มหปฺผลํ โหติ น มหสฺสาทํ น ผาติเสยฺยํฯ

“เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเตสุ สมณพฺราหฺมเณสุ ทานํ ทินฺนํ น มหปฺผลํ โหติ น มหานิสํสํ น มหาชุติกํ น มหาวิปฺผารํฯ กถํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเตสุ? อิธ, ภิกฺขเว, สมณพฺราหฺมณา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา โหนฺติ, มิจฺฉาสงฺกปฺปา, มิจฺฉาวาจา, มิจฺฉากมฺมนฺตา, มิจฺฉาอาชีวา, มิจฺฉาวายามา, มิจฺฉาสติโน, มิจฺฉาสมาธิโนฯ เอวํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเตสุ, ภิกฺขเว, สมณพฺราหฺมเณสุ ทานํ ทินฺนํ น มหปฺผลํ โหติ น มหานิสํสํ น มหาชุติกํ น มหาวิปฺผารํฯ

“อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเต, ภิกฺขเว, เขเตฺต พีชํ วุตฺตํ มหปฺผลํ โหติ มหสฺสาทํ ผาติเสยฺยํฯ กถํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเต? อิธ, ภิกฺขเว, เขตฺตํ อนุนฺนามานินฺนามิ จ โหติ, อปาสาณสกฺขริกญฺจ

โหติ, อนูสรญฺจ โหติ, คมฺภีรสิตํ โหติ, อายสมฺปนฺนํ โหติ, อปายสมฺปนฺนํ โหติ, มาติกาสมฺปนฺนํ โหติ, มริยาทสมฺปนฺนํ โหติฯ เอวํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเต, ภิกฺขเว, เขเตฺต พีชํ วุตฺตํ มหปฺผลํ โหติ มหสฺสาทํ ผาติเสยฺยํฯ

“เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเตสุ สมณพฺราหฺมเณสุ ทานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํสํ มหาชุติกํ มหาวิปฺผารํฯ กถํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเตสุ? อิธ, ภิกฺขเว, สมณพฺราหฺมณา สมฺมาทิฏฺฐิกา โหนฺติ, สมฺมาสงฺกปฺปา, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺตา, สมฺมาอาชีวา, สมฺมาวายามา, สมฺมาสติโน, สมฺมาสมาธิโนฯ เอวํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคเตสุ, ภิกฺขเว, สมณพฺราหฺมเณสุ ทานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ โหติ มหานิสํสํ มหาชุติกํ มหาวิปฺผาร”นฺติฯ

“ยถาปิ เขเตฺต สมฺปเนฺน, ปวุตฺตา พีชสมฺปทา;
เทเว สมฺปาทยนฺตมฺหิ [สณฺชายนฺตมฺหิ (ก.)], โหติ ธญฺญสฺส สมฺปทาฯ

“อนีติสมฺปทา โหติ, วิรูฬฺหี ภวติ สมฺปทา;
เวปุลฺลสมฺปทา โหติ, ผลํ เว โหติ สมฺปทาฯ

“เอวํ สมฺปนฺนสีเลสุ, ทินฺนา โภชนสมฺปทา;
สมฺปทานํ อุปเนติ, สมฺปนฺนํ หิสฺส ตํ กตํฯ

“ตสฺมา สมฺปทมากงฺขี, สมฺปนฺนตฺถูธ ปุคฺคโล;
สมฺปนฺนปเญฺญ เสเวถ, เอวํ อิชฺฌนฺติ สมฺปทาฯ

“วิชฺชาจรณสมฺปเนฺน, ลทฺธา จิตฺตสฺส สมฺปทํ;
กโรติ กมฺมสมฺปทํ, ลภติ จตฺถสมฺปทํฯ

“โลกํ ญตฺวา ยถาภูตํ, ปปฺปุยฺย ทิฏฺฐิสมฺปทํ;
มคฺคสมฺปทมาคมฺม, ยาติ สมฺปนฺนมานโสฯ

“โอธุนิตฺวา มลํ สพฺพํ, ปตฺวา นิพฺพานสมฺปทํ;
มุจฺจติ สพฺพทุเกฺขหิ, สา โหติ สพฺพสมฺปทา”ติฯ จตุตฺถํ;

๕. ทานูปปตฺติสุตฺตํ

๓๕. [ที. นิ. ๓.๓๓๗] “อฏฺฐิมา, ภิกฺขเว, ทานูปปตฺติโยฯ กตมา อฏฺฐ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ทานํ เทติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ โส ยํ เทติ ตํ ปจฺจาสีสติ [ปจฺจาสึสติ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)]ฯ โส ปสฺสติ ขตฺติยมหาสาเล วา พฺราหฺมณมหาสาเล วา คหปติมหาสาเล วา ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิเต สมงฺคีภูเต ปริจารยมาเนฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺย’นฺติ! โส ตํ จิตฺตํ ทหติ, ตํ จิตฺตํ อธิฏฺฐาติ, ตํ จิตฺตํ ภาเวติฯ ตสฺส ตํ จิตฺตํ หีเน วิมุตฺตํ [หีเนธิมุตฺตํ (สฺยา. ปี.) วิมุตฺตนฺติ อธิมุตฺตํ, วิมุตฺตนฺติ วา วิสฺสฏฺฐํ (ฏีกาสํวณฺณนา)], อุตฺตริ อภาวิตํ, ตตฺรูปปตฺติยา สํวตฺตติฯ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ขตฺติยมหาสาลานํ วา พฺราหฺมณมหาสาลานํ วา คหปติมหาสาลานํ วา สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตญฺจ โข สีลวโต วทามิ, โน ทุสฺสีลสฺสฯ อิชฺฌติ, ภิกฺขเว, สีลวโต เจโตปณิธิ วิสุทฺธตฺตาฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ทานํ เทติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ โส ยํ เทติ ตํ ปจฺจาสีสติฯ ตสฺส สุตํ โหติ – ‘จาตุมหาราชิกา [จาตุมฺมหาราชิกา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] เทวา ทีฆายุกา วณฺณวโนฺต สุขพหุลา’ติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปเชฺชยฺย’นฺติฯ โส ตํ จิตฺตํ ทหติ, ตํ จิตฺตํ อธิฎฺฐาติ, ตํ จิตฺตํ ภาเวติฯ ตสฺส ตํ จิตฺตํ หีเน วิมุตฺตํ, อุตฺตริ อภาวิตํ, ตตฺรูปปตฺติยา สํวตฺตติฯ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตญฺจ โข สีลวโต วทามิ, โน ทุสฺสีลสฺสฯ อิชฺฌติ, ภิกฺขเว, สีลวโต เจโตปณิธิ วิสุทฺธตฺตาฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ทานํ เทติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ โส ยํ เทติ ตํ ปจฺจาสีสติฯ ตสฺส สุตํ โหติ – ตาวตึสา เทวา…เป…. ยามา เทวา… ตุสิตา เทวา… นิมฺมานรตี เทวา… ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทวา ทีฆายุกา วณฺณวโนฺต สุขพหุลาติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปเชฺชยฺย’นฺติฯ โส ตํ จิตฺตํ ทหติ, ตํ จิตฺตํ อธิฎฺฐาติ , ตํ จิตฺตํ ภาเวติฯ ตสฺส ตํ จิตฺตํ หีเน วิมุตฺตํ, อุตฺตริ อภาวิตํ, ตตฺรูปปตฺติยา สํวตฺตติฯ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตญฺจ โข สีลวโต วทามิ, โน ทุสฺสีลสฺสฯ อิชฺฌติ, ภิกฺขเว, สีลวโต เจโตปณิธิ วิสุทฺธตฺตาฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ทานํ เทติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ โส ยํ เทติ ตํ ปจฺจาสีสติฯ ตสฺส สุตํ โหติ – ‘พฺรหฺมกายิกา เทวา ทีฆายุกา วณฺณวโนฺต สุขพหุลา’ติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปฺปเชฺชยฺย’นฺติฯ โส ตํ จิตฺตํ ทหติ, ตํ จิตฺตํ อธิฎฺฐาติ, ตํ จิตฺตํ ภาเวติฯ ตสฺส ตํ จิตฺตํ หีเน วิมุตฺตํ, อุตฺตริ อภาวิตํ, ตตฺรูปปตฺติยา สํวตฺตติฯ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา พฺรหฺมกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตญฺจ โข สีลวโต วทามิ, โน ทุสฺสีลสฺส; วีตราคสฺส, โน สราคสฺสฯ อิชฺฌติ, ภิกฺขเว, สีลวโต เจโตปณิธิ วีตราคตฺตาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ ทานูปปตฺติโย”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปุญฺญกิริยวตฺถุสุตฺตํ

๓๖. “ตีณิมานิ, ภิกฺขเว, ปุญฺญกิริยวตฺถูนิฯ กตมานิ ตีณิ? ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ [ปุญฺญกิริยวตฺถุํ (สี. ปี.) เอวมุปริปิ], สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุฯ อิธ, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ ปริตฺตํ กตํ โหติ, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ ปริตฺตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ [ปุญฺญกิริยวตฺถุ (สฺยา.)] นาภิสโมฺภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนุสฺสโทภคฺยํ อุปปชฺชติฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ มตฺตโส กตํ โหติ, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ มตฺตโส กตํ โหติ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ นาภิสโมฺภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนุสฺสโสภคฺยํ อุปปชฺชติฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว , เอกจฺจสฺส ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ นาภิสโมฺภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, จตฺตาโร มหาราชาโน ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา, จาตุมหาราชิ

เก เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคณฺหนฺติ – ทิเพฺพน อายุนา, ทิเพฺพน วเณฺณน, ทิเพฺพน สุเขน, ทิเพฺพน ยเสน, ทิเพฺพน อาธิปเตเยฺยน, ทิเพฺพหิ รูเปหิ, ทิเพฺพหิ สเทฺทหิ, ทิเพฺพหิ คเนฺธหิ, ทิเพฺพหิ รเสหิ, ทิเพฺพหิ โผฎฺฐเพฺพหิฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ นาภิสโมฺภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ตาวตึสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, สโกฺก เทวานมิโนฺท ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา ตาวตึเส เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคณฺหาติ – ทิเพฺพน อายุนา…เป.… ทิเพฺพหิ โผฎฺฐเพฺพหิฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ นาภิสโมฺภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ยามานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, สุยาโม เทวปุโตฺต ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา , สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา, ยาเม เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคณฺหาติ – ทิเพฺพน อายุนา…เป.… ทิเพฺพหิ โผฎฺฐเพฺพหิฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ นาภิสโมฺภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ตุสิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตตฺร , ภิกฺขเว, สนฺตุสิโต เทวปุโตฺต ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา, ตุสิเต เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคณฺหาติ – ทิเพฺพน อายุนา…เป.… ทิเพฺพหิ โผฎฺฐเพฺพหิฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ นาภิสโมฺภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา นิมฺมานรตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, สุนิมฺมิโต เทวปุโตฺต ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา, นิมฺมานรตีเทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคณฺหาติ – ทิเพฺพน อายุนา…เป.… ทิเพฺพหิ โผฎฺฐเพฺพหิฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกจฺจสฺส ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุ อธิมตฺตํ กตํ โหติ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ นาภิสโมฺภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ตตฺร, ภิกฺขเว, วสวตฺตี เทวปุโตฺต ทานมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา, สีลมยํ ปุญฺญกิริยวตฺถุํ อติเรกํ กริตฺวา, ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทเว ทสหิ ฐาเนหิ อธิคณฺหาติ – ทิเพฺพน อายุนา, ทิเพฺพน วเณฺณน, ทิเพฺพน สุเขน, ทิเพฺพน ยเสน, ทิเพฺพน อาธิปเตเยฺยน, ทิเพฺพหิ รูเปหิ, ทิเพฺพหิ สเทฺทหิ, ทิเพฺพหิ คเนฺธหิ, ทิเพฺพหิ รเสหิ, ทิเพฺพหิ โผฎฺฐเพฺพหิฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ตีณิ ปุญฺญกิริยวตฺถูนี’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. สปฺปุริสทานสุตฺตํ

๓๗. ‘‘อฎฺฐิมานิ, ภิกฺขเว, สปฺปุริสทานานิฯ กตมานิ อฎฺฐ? สุจึ เทติ, ปณีตํ เทติ, กาเลน เทติ, กปฺปิยํ เทติ, วิเจยฺย เทติ, อภิณฺหํ เทติ, ททํ จิตฺตํ ปสาเทติ, ทตฺวา อตฺตมโน โหติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ สปฺปุริสทานานี’’ติฯ

‘‘สุจึ ปณีตํ กาเลน, กปฺปิยํ ปานโภชนํ;

อภิณฺหํ ททาติ ทานํ, สุเขเตฺตสุ [สุเขเตฺต (สี. ปี.)] พฺรหฺมจาริสุฯ

“เนว [น จ (สี. ปี.)] วิปฺปฏิสาริสฺส, จชิตฺวา อามิสํ พหุํ;
เอวํ ทินฺนานิ ทานานิ, วณฺณยนฺติ วิปสฺสิโนฯ

“เอวํ ยชิตฺวา เมธาวี, สทฺโธ มุเตฺตน เจตสา;
อพฺยาพชฺฌํ [อพฺยาปชฺฌํ (ก.) อ. นิ. ๔.๔๐; ๖.๓๗] สุขํ โลกํ, ปณฺฑิโต อุปปชฺชตี”ติฯ สตฺตมํ;

๘. สปฺปุริสสุตฺตํ

๓๘. “สปฺปุริโส , ภิกฺขเว, กุเล ชายมาโน พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ – มาตาปิตูนํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, ปุตฺตทารสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ , ทาสกมฺมกรโปริสสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, มิตฺตามจฺจานํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, ปุพฺพเปตานํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, รโญฺญ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, เทวตานํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, สมณพฺราหฺมณานํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, มหาเมโฆ สพฺพสสฺสานิ สมฺปาเทนฺโต พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย [หิตาย…เป.… (สฺยา. ก.)] โหติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, สปฺปุริโส กุเล ชายมาโน พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ – มาตาปิตูนํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, ปุตฺตทารสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, ทาสกมฺมกรโปริสสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, มิตฺตามจฺจานํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, ปุพฺพเปตานํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, รโญฺญ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, เทวตานํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ, สมณพฺราหฺมณานํ อตฺถาย หิตาย สุขาย โหตี”ติฯ

“พหูนํ [พหุนฺนํ (สี. ปี.)] วต อตฺถาย, สปฺปโญฺญ ฆรมาวสํ;
มาตรํ ปิตรํ ปุเพฺพ, รตฺตินฺทิวมตนฺทิโตฯ

“ปูเชติ สหธเมฺมน, ปุเพฺพกตมนุสฺสรํ;
อนาคาเร ปพฺพชิเต, อปเจ พฺรหฺมจารโย [พฺรหฺมจาริโน (สฺยา.)]ฯ

“นิวิฎฺฐสทฺโธ ปูเชติ, ญตฺวา ธเมฺม จ เปสโล [เปสเล (ก.)];
รโญฺญ หิโต เทวหิโต, ญาตีนํ สขินํ หิโตฯ

“สเพฺพสํ [สเพฺพสุ (ก.)] โส [ส (สฺยา. ปี. ก.)] หิโต โหติ, สทฺธเมฺม สุปฺปติฎฺฐิโต;
วิเนยฺย มเจฺฉรมลํ, ส โลกํ ภชเต สิว”นฺติฯ อฎฺฐมํ;

๙. อภิสนฺทสุตฺตํ

๓๙. “อฎฺฐิเม , ภิกฺขเว, ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา โสวคฺคิกา สุขวิปากา สคฺคสํวตฺตนิกา, อิฎฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม อฎฺฐ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก พุทฺธํ สรณํ คโต โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก, อิฎฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ธมฺมํ สรณํ คโต โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย ปุญฺญาภิสโนฺท…เป…. สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก สงฺฆํ สรณํ คโต โหติฯ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก, อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ

[กถา. ๔๘๐] “ปญฺจิมานิ , ภิกฺขเว, ทานานิ มหาทานานิ อคฺคญฺญานิ รตฺตญฺญานิ วํสญฺญานิ โปราณานิ อสํกิณฺณานิ อสํกิณฺณปุพฺพานิ, น สํกิยนฺติ น สํกิยิสฺสนฺติ, อปฺปฏิกุฏฺฐานิ [อปฺปติกุฏฺฐานิ (สี.)] สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ กตมานิ ปญฺจ? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติฯ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อปริมาณานํ สตฺตานํ อภยํ เทติ, อเวรํ เทติ, อพฺยาพชฺฌํ [อพฺยาปชฺฌํ (ก.) เอวมุปริปิ] เทติฯ อปริมาณานํ สตฺตานํ อภยํ ทตฺวา อเวรํ ทตฺวา อพฺยาพชฺฌํ ทตฺวา อปริมาณสฺส อภยสฺส อเวรสฺส อพฺยาพชฺฌสฺส ภาคี โหติฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ปฐมํ ทานํ มหาทานํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสํกิณฺณํ อสํกิณฺณปุพฺพํ, น สํกิยติ น สํกิยิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ อยํ, ภิกฺขเว, จตุโตฺถ ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก, อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ…เป…. มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ…เป…. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานํ ปหาย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อปริมาณานํ สตฺตานํ อภยํ เทติ อเวรํ เทติ อพฺยาพชฺฌํ เทติฯ อปริมาณานํ สตฺตานํ อภยํ ทตฺวา อเวรํ ทตฺวา อพฺยาพชฺฌํ ทตฺวา, อปริมาณสฺส อภยสฺส อเวรสฺส อพฺยาพชฺฌสฺส ภาคี โหติฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ปญฺจมํ ทานํ มหาทานํ อคฺคญฺญํ รตฺตญฺญํ วํสญฺญํ โปราณํ อสํกิณฺณํ อสํกิณฺณปุพฺพํ, น สํกิยติ น สํกิยิสฺสติ, อปฺปฏิกุฏฺฐํ สมเณหิ พฺราหฺมเณหิ วิญฺญูหิฯ อยํ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐโม ปุญฺญาภิสโนฺท กุสลาภิสโนฺท สุขสฺสาหาโร โสวคฺคิโก สุขวิปาโก สคฺคสํวตฺตนิโก, อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ ปุญฺญาภิสนฺทา กุสลาภิสนฺทา สุขสฺสาหารา โสวคฺคิกา สุขวิปากา สคฺคสํวตฺตนิกา, อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺตี”ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุจฺจริตวิปากสุตฺตํ

๔๐. “ปาณาติปาโต, ภิกฺขเว, อาเสวิโต ภาวิโต พหุลีกโต นิรยสํวตฺตนิโก ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิโก เปตฺติวิสยสํวตฺตนิโกฯ โย สพฺพลหุโส [สพฺพลหุโสติ สพฺพลหุโก (สฺยา. อฏฺฐ.)] ปาณาติปาตสฺส วิปาโก, มนุสฺสภูตสฺส อปฺปายุกสํวตฺตนิโก โหติฯ

“อทินฺนาทานํ, ภิกฺขเว, อาเสวิตํ ภาวิตํ พหุลีกตํ นิรยสํวตฺตนิกํ ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิกํ เปตฺติวิสยสํวตฺตนิกํฯ โย สพฺพลหุโส อทินฺนาทานสฺส วิปาโก, มนุสฺสภูตสฺส โภคพฺยสนสํวตฺตนิโก โหติฯ

“กาเมสุมิจฺฉาจาโร, ภิกฺขเว, อาเสวิโต ภาวิโต พหุลีกโต นิรยสํวตฺตนิโก ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิโก เปตฺติวิสยสํวตฺตนิโกฯ โย สพฺพลหุโส กาเมสุมิจฺฉาจารสฺส วิปาโก, มนุสฺสภูต

สฺส สปตฺตเวรสํวตฺตนิโก โหติฯ

‘‘มุสาวาโท , ภิกฺขเว, อาเสวิโต ภาวิโต พหุลีกโต นิรยสํวตฺตนิโก ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิโก เปตฺติวิสยสํวตฺตนิโกฯ โย สพฺพลหุโส มุสาวาทสฺส วิปาโก, มนุสฺสภูตสฺส อภูตพฺภกฺขานสํวตฺตนิโก โหติฯ

‘‘ปิสุณา , ภิกฺขเว, วาจา อาเสวิตา ภาวิตา พหุลีกตา นิรยสํวตฺตนิกา ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิกา เปตฺติวิสยสํวตฺตนิกาฯ โย สพฺพลหุโส ปิสุณาย วาจาย วิปาโก, มนุสฺสภูตสฺส มิตฺตหิเภทนสํวตฺตนิโก โหติฯ

‘‘ผรุสา , ภิกฺขเว, วาจา อาเสวิตา ภาวิตา พหุลีกตา นิรยสํวตฺตนิกา ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิกา เปตฺติวิสยสํวตฺตนิกาฯ โย สพฺพลหุโส ผรุสาย วาจาย วิปาโก, มนุสฺสภูตสฺส อมนาปสทฺทสํวตฺตนิโก โหติฯ

‘‘สมฺผปฺปลาโป, ภิกฺขเว, อาเสวิโต ภาวิโต พหุลีกโต นิรยสํวตฺตนิโก ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิโก เปตฺติวิสยสํวตฺตนิโกฯ โย สพฺพลหุโส สมฺผปฺปลาปสฺส วิปาโก, มนุสฺสภูตสฺส อนาเทยฺยวาจาสํวตฺตนิโก โหติฯ

‘‘สุราเมรยปานํ, ภิกฺขเว , อาเสวิตํ ภาวิตํ พหุลีกตํ นิรยสํวตฺตนิกํ ติรจฺฉานโยนิสํวตฺตนิกํ เปตฺติวิสยสํวตฺตนิกํฯ โย สพฺพลหุโส สุราเมรยปานสฺส วิปาโก, มนุสฺสภูตสฺส อุมฺมตฺตกสํวตฺตนิโก โหตี’’ติฯ ทสมํฯ

ทานวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว ทานานิ วตฺถุญฺจ, เขตฺตํ ทานูปปตฺติโย;
กิริยํ เทฺว สปฺปุริสา, อภิสโนฺท วิปาโก จาติฯ

๕. อุโปสถวคฺค

๑. สงฺขิตฺตูโปสถสุตฺตํ

๔๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต, ภิกฺขเว, อุโปสโถ อุปวุตฺโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโรฯ กถํ อุปวุตฺโถ จ, ภิกฺขเว, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโร? อิธ , ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘ยาวชีวํ อรหนฺโต ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา นิหิตทณฺฑา นิหิตสตฺถา ลชฺชี ทยาปนฺนา, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปิโน วิหรนฺติฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ ลชฺชี ทยาปโนฺน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรามิฯ อิมินาปเงฺคน [อิมินาปิ องฺเคน (สี. ปี.) อ. นิ. ๓.๗๑] อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา ปฐเมน องฺเคน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหนฺโต อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏิกงฺขี, อเถเนน สุจิภูเตน อตฺตนา วิหรนฺติฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏิกงฺขี, อเถเนน สุจิภูเตน อตฺตนา วิหรามิฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา ทุติเยน องฺเคน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหนฺโต อพฺรหฺมจริยํ ปหาย พฺรหฺมจาริโน อาราจาริโน วิรตา เมถุนา คามธมฺมาฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ อพฺรหฺมจริยํ ปหาย พฺรหฺมจารี อาราจารี [อนาจารี (ก.)] วิรโต เมถุนา คามธมฺมาฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา ตติเยน องฺเคน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหนฺโต มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรตา สจฺจวาทิโน สจฺจสนฺธา เถตา ปจฺจยิกา อวิสํวาทกา โลกสฺสฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต สจฺจวาที สจฺจสโนฺธ เถโต ปจฺจยิโก อวิสํวาทโก โลกสฺสฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา จตุเตฺถน องฺเคน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหนฺโต สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานํ ปหาย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตาฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานํ ปหาย สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโตฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา ปญฺจเมน องฺเคน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหนฺโต เอกภตฺติกา รตฺตูปรตา วิรตา วิกาลโภชนาฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ เอกภตฺติโก รตฺตูปรโต วิรโต วิกาลโภชนาฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา ฉเฏฺฐน องฺเคน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหนฺโต นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนมาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานํ ปหาย นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนมาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา ปฏิวิรตาฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนมาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานํ ปหาย นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนมาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา ปฏิวิรโตฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา สตฺตเมน อเงฺคน สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหนฺโต อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรตา นีจเสยฺยํ กเปฺปนฺติ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วาฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรโต นีจเสยฺยํ กเปฺปมิ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วาฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ , อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา อฏฺฐเมน อเงฺคน สมนฺนาคโต โหติ ฯ เอวํ อุปวุโตฺถ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโร’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. วิตฺถตูโปสถสุตฺตํ

๔๒. ‘‘อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต , ภิกฺขเว, อุโปสโถ อุปวุโตฺถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโรฯ กถํ อุปวุโตฺถ จ, ภิกฺขเว, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโร? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘ยาวชีวํ อรหนฺโต ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา นิหิตทณฺฑา นิหิตสตฺถา ลชฺชี ทยาปนฺนา, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปิโน วิหรนฺติฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ ลชฺชี ทยาปโนฺน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรามิฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา ปฐเมน อเงฺคน สมนฺนาคโต โหติ…เป.…ฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหนฺโต อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรตา นีจเสยฺยํ กเปฺปนฺติ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วาฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรโต นีจเสยฺยํ กเปฺปมิ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วาฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา อฏฺฐเมน อเงฺคน สมนฺนาคโต โหติฯ เอวํ อุปวุโตฺถ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโร ฯ

‘‘กีวมหปฺผโล โหติ กีวมหานิสํโส กีวมหาชุติโก กีวมหาวิปฺผาโร? เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, โย อิเมสํ โสฬสนฺนํ มหาชนปทานํ ปหูตรตฺตรตนานํ [ปหูตสตฺตรตนานํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.) อ. นิ. ๓.๗๑ ปาฬิยา ฏีกายํ ทสฺสิตปาฬิเยวฯ ตทฏฺฐกถาปิ ปสฺสิตพฺพา] อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรยฺย, เสยฺยถิทํ – องฺคานํ มคธานํ กาสีนํ โกสลานํ วชฺชีนํ มลฺลานํ เจตีนํ วงฺคานํ กุรูนํ ปญฺจาลานํ มจฺฉานํ [มชฺชานํ (ก.)] สูรเสนานํ อสฺสกานํ อวนฺตีนํ คนฺธารานํ กโมฺพชานํ, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตสฺส อุโปสถสฺส เอตํ [เอกํ (ก.)] กลํ นาคฺฆติ โสฬสึฯ ตํ กิสฺส เหตุ? กปณํ, ภิกฺขเว, มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธายฯ

‘‘ยานิ, ภิกฺขเว, มานุสกานิ ปญฺญาส วสฺสานิ, จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโว [รตฺติทิโว (ก.)]ฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ ปญฺจ วสฺสสตานิ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ

โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, สนฺธาย ภาสิตํ – 'กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย'''ฯ

''ยานิ, ภิกฺขเว, มานุสกานิ วสฺสสตานิ, ตาวตึสานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพํ วสฺสสหสฺสํ ตาวตึสานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ตาวตึสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, สนฺธาย ภาสิตํ – 'กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย'''ฯ

''ยานิ, ภิกฺขเว, มานุสกานิ เทฺว วสฺสสตานิ, ยามานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ เทฺว วสฺสสหสฺสานิ ยามานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ยามานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, สนฺธาย ภาสิตํ – 'กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย'''ฯ

''ยานิ, ภิกฺขเว, มานุสกานิ จตฺตาริ วสฺสสตานิ, ตุสิตานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ จตฺตาริ วสฺสสหสฺสานิ ตุสิตานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ตุสิตานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, สนฺธาย ภาสิตํ – 'กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย'''ฯ

''ยานิ, ภิกฺขเว, มานุสกานิ อฏฺฐ วสฺสสตานิ, นิมฺมานรตีนํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ อฏฺฐ วสฺสสหสฺสานิ นิมฺมานรตีนํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา นิมฺมานรตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, สนฺธาย ภาสิตํ – 'กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย'''ฯ

''ยานิ, ภิกฺขเว, มานุสกานิ โสฬส วสฺสสตานิ, ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ โสฬส วสฺสสหสฺสานิ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, สนฺธาย ภาสิตํ – 'กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธายา'''ติฯ

''ปาณํ น หเนฺญ [หาเน (สี.), เหน (ก.) อ. นิ. ๓.๗๑] น จทินฺนมาทิเย,
มุสา น ภาเส น จ มชฺชโป สิยา;
อพฺรหฺมจริยา วิรเมยฺย เมถุนา,
รตฺตึ น ภุเญฺชยฺย วิกาลโภชนํฯ

“มาลํ น ธาเร น จ คนฺธมาจเร [คนฺธมาธเร (ก.)],
มเญฺจ ฉมายํ ว สเยถ สนฺถเต;
เอตญฺหิ อฏฺฐงฺคิกมาหุโปสถํ,
พุเทฺธน ทุกฺขนฺตคุนา ปกาสิตํฯ

“จโนฺท จ สุริโย จ อุโภ สุทสฺสนา,
โอภาสยํ อนุปริยนฺติ ยาวตา;
ตโมนุทา เต ปน อนฺตลิกฺขคา,
นเภ ปภาสนฺติ ทิสาวิโรจนาฯ

“เอตสฺมึ ยํ วิชฺชติ อนฺตเร ธนํ,
มุตฺตา มณิ เวฬุริยญฺจ ภทฺทกํ;
สิงฺคีสุวณฺณํ อถ วาปิ กญฺจนํ,
ยํ ชาตรูปํ หฏกนฺติ วุจฺจติฯ

“อฏฺฐงฺคุเปตสฺส อุโปสถสฺส,
กลมฺปิ เต นานุภวนฺติ โสฬสึ;
จนฺทปฺปภา ตารคณา จ สเพฺพฯ

“ตสฺมา หิ นารี จ นโร จ สีลวา,
อฏฺฐงฺคุเปตํ อุปวสฺสุโปสถํ;
ปุญฺญานิ กตฺวาน สุขุทฺรยานิ,
อนินฺทิตา สคฺคมุเปนฺติ ฐาน”นฺติฯ ทุติยํ;

๓. วิสาขาสุตฺตํ

๔๓. [อ. นิ. ๓.๗๑] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ อถ โข วิสาขา มิคารมาตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข วิสาขํ มิคารมาตรํ ภควา เอตทโวจ – “อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต โข, วิสาเข, อุโปสโถ อุปวุโตฺถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโรฯ กถํ อุปวุโตฺถ จ, วิสาเข, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโร? อิธ, วิสาเข, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘ยาวชีวํ อรหโนฺต ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา นิหิตทณฺฑา นิหิตสตฺถา ลชฺชี ทยาปนฺนา, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปิโน วิหรนฺติฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ ลชฺชี ทยาปโนฺน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรามิฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ , อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’”ติฯ อิมินา ปฐเมน อเงฺคน สมนฺนาคโต โหติ…เป.…ฯ

“‘ยาวชีวํ อรหโนฺต อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรตา นีจเสยฺยํ กเปฺปนฺติ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วาฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรโต นีจเสยฺยํ กเปฺปมิ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วาฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา อฏฺฐเมน อเงฺ

คน สมนฺนาคโต โหติฯ เอวํ อุปวุโฏฺฐ โข, วิสาเข, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโรฯ

‘‘กีวมหปฺผโล โหติ, กีวมหานิสํโส, กีวมหาชุติโก, กีวมหาวิปฺผาโร? เสยฺยถาปิ, วิสาเข, โย อิเมสํ โสฬสนฺนํ มหาชนปทานํ ปหูตรตฺตรตนานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรยฺย, เสยฺยถิทํ – องฺคานํ มคธานํ กาสีนํ โกสลานํ วชฺชีนํ มลฺลานํ เจตีนํ วงฺคานํ กุรูนํ ปญฺจาลานํ มจฺฉานํ สูรเสนานํ อสฺสกานํ อวนฺตีนํ คนฺธารานํ กโมฺพชานํ, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตสฺส อุโปสถสฺส เอตํ กลํ นาคฺฆติ โสฬสึฯ ตํ กิสฺส เหตุ? กปณํ, วิสาเข, มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธายฯ

‘‘ยานิ, วิสาเข, มานุสกานิ ปญฺญาส วสฺสานิ, จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ ปญฺจ วสฺสสตานิ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, วิสาเข, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺย ฯ อิทํ โข ปเนตํ, วิสาเข, สนฺธาย ภาสิตํ – ‘กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย’’’ฯ

‘‘ยํ , วิสาเข, มานุสกํ วสฺสสตํ, ตาวตึสานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน วสฺสสหสฺสํ ตาวตึสานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, วิสาเข, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ตาวตึสานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, วิสาเข, สนฺธาย ภาสิตํ – ‘กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย’’’ฯ

‘‘ยานิ, วิสาเข, มานุสกานิ เทฺว วสฺสสตานิ…เป.… จตฺตาริ วสฺสสตานิ…เป.… อฏฺฐ วสฺสสตานิ…เป.… โสฬส วสฺสสตานิ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโว ฯ ตาย รตฺติยา ตึสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ โสฬส วสฺสสหสฺสานิ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, วิสาเข, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, วิสาเข, สนฺธาย ภาสิตํ – ‘กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธายา’’’ติฯ

‘‘ปาณํ น หเญฺญ น จทินฺนมาทิเย,
มุสา น ภาเส น จ มชฺชโป สิยา;
อพฺรหฺมจริยา วิรเมยฺย เมถุนา,
รตฺตึ น ภุเญฺชยฺย วิกาลโภชนํฯ

‘‘มาลํ น ธาเร น จ คนฺธมาจเร,
มเญฺจ ฉมายํ ว สเยถ สนฺถเต;
เอตญฺหิ อฏฺฐงฺคิกมาหุโปสถํ,
พุเทฺธน ทุกฺขนฺตคุนา ปกาสิตํฯ

‘‘จโนฺท จ สุริโย จ อุโภ สุทสฺสนา,
โอภาสยํ อนุปริยนฺติ ยาวตา;

ตโมนุทา เต ปน อนฺตลิกฺขคา,
นเภ ปภาสนฺติ ทิสาวิโรจนาฯ

“เอตสฺมึ ยํ วิชฺชติ อนฺตเร ธนํ,
มุตฺตา มณิ เวฬุริยญฺจ ภทฺทกํ;
สิงฺคีสุวณฺณํ อถ วาปิ กญฺจนํ,
ยํ ชาตรูปํ หฏกนฺติ วุจฺจติฯ

“อฏฺฐงฺคุเปตสฺส อุโปสถสฺส,
กลมฺปิ เต นานุภวนฺติ โสฬสึ;
จนฺทปฺปภา ตารคณา จ สพฺเพฯ

“ตสฺมา หิ นารี จ นโร จ สีลวา,
อฏฺฐงฺคุเปตํ อุปวสฺสุโปสถํ;
ปุญฺญานิ กตฺวาน สุขุทฺรยานิ,
อนินฺทิตา สคฺคมุเปนฺติ ฐาน”นฺติฯ ตติยํ;

๔. วาเสฏฺฐสุตฺตํ

๔๔. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข วาเสฏฺโฐ อุปาสโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข วาเสฏฺฐํ อุปาสกํ ภควา เอตทโวจ – “อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต, วาเสฏฺฐ, อุโปสโถ อุปวุตฺโถ มหปฺผโล โหติ…เป.… อนินฺทิตา สคฺคมุเปนฺติ ฐาน”นฺติฯ

เอวํ วุตฺเต วาเสฏฺโฐ อุปาสโก ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ปิยา เม, ภนฺเต, ญาติสาโลหิตา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวเสยฺยุํ, ปิยานมฺปิ เม อสฺส ญาติสาโลหิตานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ สเพฺพ เจปิ, ภนฺเต, ขตฺติยา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวเสยฺยุํ, สเพฺพสมฺปิสฺส ขตฺติยานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ สเพฺพ เจปิ, ภนฺเต, พฺราหฺมณา…เป.… เวสฺสา … สุทฺทา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวเสยฺยุํ, สเพฺพสมฺปิสฺส สุทฺทานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา”ติฯ

“เอวเมตํ, วาเสฏฺฐ, เอวเมตํ, วาเสฏฺฐ! สเพฺพ เจปิ, วาเสฏฺฐ, ขตฺติยา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวเสยฺยุํ, สเพฺพสมฺปิสฺส ขตฺติยานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ สเพฺพ เจปิ, วาเสฏฺฐ, พฺราหฺมณา…เป.… เวสฺสา… สุทฺทา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวเสยฺยุํ, สเพฺพสมฺปิสฺส สุทฺทานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ สเทวโก เจปิ, วาเสฏฺฐ, โลโก สมารโก สพฺรหฺมโก สสฺสมณพฺราหฺมณี ปชา สเทวมนุสฺสา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวเสยฺยุ [อุปวเสยฺย (?)], สเทวกสฺสปิสฺส [สเทวกสฺส (สพฺพตฺถ) อ. นิ. ๔.๑๙๓; ม. นิ. ๓.๖๔ ปสฺสิตพฺพํ] โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายฯ อิเม เจปิ, วาเสฏฺฐ, มหาสาลา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวเสยฺยุํ, อิเมสมฺปิสฺส มหาสาลานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย ( ) [(สเจ เจเตยฺยุํ) กตฺถจิ อตฺถิฯ อ. นิ. ๔.๑๙๓ ปสฺสิตพฺพํ]ฯ โก ปน วาโท มนุสฺสภูตสฺสา”ติ! จตุตฺถํฯ

๕. โพชฺฌสุตฺตํ

๔๕. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อารามเฯ อถ โข โพชฺฌา อุปาสิกา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข โพชฺฌํ อุปาสิกํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต, โพเชฺฌ, อุโปสโถ อุปวุโตฺถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโรฯ กถํ อุปวุโตฺถ จ, โพเชฺฌ, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโร? อิธ , โพเชฺฌ, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘ยาวชีวํ อรหโนฺต ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา นิหิตทณฺฑา นิหิตสตฺถา ลชฺชี ทยาปนฺนา, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปิโน วิหรนฺติฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ ลชฺชี ทยาปโนฺน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรามิฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา ปฐเมน อเงฺคน สมนฺนาคโต โหติ…เป.…ฯ

‘‘‘ยาวชีวํ อรหโนฺต อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรตา นีจเสยฺยํ กเปฺปนฺติ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วาฯ อหํ ปชฺช อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ อุจฺจาสยนมหาสยนํ ปหาย อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรโต นีจเสยฺยํ กเปฺปมิ – มญฺจเก วา ติณสนฺถารเก วาฯ อิมินาปเงฺคน อรหตํ อนุกโรมิ, อุโปสโถ จ เม อุปวุโตฺถ ภวิสฺสตี’ติฯ อิมินา อฏฺฐเมน อเงฺคน สมนฺนาคโต โหติฯ เอวํ อุปวุโตฺถ โข, โพเชฺฌ, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคโต อุโปสโถ มหปฺผโล โหติ มหานิสํโส มหาชุติโก มหาวิปฺผาโรฯ

‘‘กีวมหปฺผโล โหติ, กีวมหานิสํโส, กีวมหาชุติโก, กีวมหาวิปฺผาโร? เสยฺยถาปิ, โพเชฺฌ, โย อิเมสํ โสฬสนฺนํ มหาชนปทานํ ปหูตรตฺตรตนานํ อิสฺสริยาธิปจฺจํ รชฺชํ กาเรยฺย, เสยฺยถิทํ – องฺคานํ มคธานํ กาสีนํ โกสลานํ วชฺชีนํ มลฺลานํ เจตีนํ วงฺคานํ กุรูนํ ปญฺจาลานํ มจฺฉานํ สูรเสนานํ อสฺสกานํ อวนฺตีนํ คนฺธารานํ กโมฺพชานํ, อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตสฺส อุโปสถสฺส เอตํ กลํ นาคฺฆติ โสฬสิํฯ ตํ กิสฺส เหตุ? กปณํ, โพเชฺฌ, มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธายฯ

‘‘ยานิ, โพเชฺฌ, มานุสกานิ ปญฺญาส วสฺสานิ, จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ติํสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ ปญฺจ วสฺสสตานิ จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, โพเชฺฌ, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, โพเชฺฌ, สนฺธาย ภาสิตํ – ‘กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธาย’’’ฯ

‘‘ยํ, โพเชฺฌ, มานุสกํ วสฺสสตํ…เป.… ตานิ, โพเชฺฌ, มานุสกานิ เทฺว วสฺสสตานิ…เป.… จตฺตาริ วสฺสสตานิ…เป.… อฏฺฐ วสฺสสตานิ…เป.… โสฬส วสฺสสตานิ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ เอโส เอโก รตฺตินฺทิโวฯ ตาย รตฺติยา ติํสรตฺติโย มาโสฯ เตน มาเสน ทฺวาทสมาสิโย สํวจฺฉโรฯ เตน สํวจฺฉเรน ทิพฺพานิ โสฬส วสฺสสหสฺสานิ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ อายุปฺปมาณํฯ ฐานํ โข ปเนตํ, โพเชฺฌ, วิชฺชติ ยํ อิเธกโจฺจ อิตฺถี วา ปุริโส วา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิตฺวา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปเชฺชยฺยฯ อิทํ โข ปเนตํ, โพเชฺฌ, สนฺธาย ภาสิตํ – ‘กปณํ มานุสกํ รชฺชํ ทิพฺพํ สุขํ อุปนิธายา’’’ติฯ

‘‘ปาณํ น หเญฺญ น จทินฺนมาทิเย,
มุสา น ภาเส น จ มชฺชโป สิยา;

อพฺรหฺมจริยา วิรเมยฺย เมถุนา,
รตฺตึ น ภุญฺเชยฺย วิกาลโภชนํฯ

‘‘มาลํ น ธาเร น จ คนฺธมาจเร,
มเญฺจ ฉมายํ ว สเยถ สนฺถเต;
เอตญฺหิ อฏฺฐงฺคิกมาหุโปสถํ,
พุเทฺธน ทุกฺขนฺตคุนา ปกาสิตํฯ

‘‘จโนฺท จ สุริโย จ อุโภ สุทสฺสนา,
โอภาสยํ อนุปริยนฺติ ยาวตา;
ตโมนุทา เต ปน อนฺตลิกฺขคา,
นเภ ปภาสนฺติ ทิสาวิโรจนาฯ

‘‘เอตสฺมึ ยํ วิชฺชติ อนฺตเร ธนํ,
มุตฺตา มณิ เวฬุริยญฺจ ภทฺทกํ;
สิงฺคีสุวณฺณํ อถ วาปิ กญฺจนํ,
ยํ ชาตรูปํ หฏกนฺติ วุจฺจติฯ

‘‘อฏฺฐงฺคุเปตสฺส อุโปสถสฺส,
กลมฺปิ เต นานุภวนฺติ โสฬสึ;
จนฺทปฺปภา ตารคณา จ สเพฺพฯ

‘‘ตสฺมา หิ นารี จ นโร จ สีลวา,
อฏฺฐงฺคุเปตํ อุปวสฺสุโปสถํ;
ปุญฺญานิ กตฺวาน สุขุทฺรยานิ,
อนินฺทิตา สคฺคมุเปนฺติ ฐาน’’นฺติฯ ปญฺจมํ;

๖. อนุรุทฺธสุตฺตํ

๔๖. เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อนุรุโทฺธ ทิวาวิหารํ คโต โหติ ปฏิสลฺลีโนฯ อถ โข สมฺพหุลา มนาปกายิกา เทวตา เยนายสฺมา อนุรุโทฺธ เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตา เทวตา อายสฺมนฺตํ อนุรุทฺธํ เอตทโวจุํ – ‘‘มยํ, ภเนฺต อนุรุทฺธ, มนาปกายิกา นาม เทวตา ตีสุ ฐาเนสุ อิสฺสริยํ กาเรม วสํ วเตฺตมฯ มยํ, ภเนฺต อนุรุทฺธ, ยาทิสกํ วณฺณํ อากงฺขาม ตาทิสกํ วณฺณํ ฐานโส ปฏิลภาม; ยาทิสกํ สรํ อากงฺขาม ตาทิสกํ สรํ ฐานโส ปฏิลภาม; ยาทิสกํ สุขํ อากงฺขาม ตาทิสกํ สุขํ ฐานโส ปฏิลภามฯ มยํ, ภเนฺต อนุรุทฺธ, มนาปกายิกา นาม เทวตา อิเมสุ ตีสุ ฐาเนสุ อิสฺสริยํ กาเรม วสํ วเตฺตมา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อโห วติมา เทวตา สพฺพาว นีลา อสฺสุ นีลวณฺณา นีลวตฺถา นีลาลงฺการา’’ติฯ อถ โข ตา เทวตา อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส จิตฺตมญฺญาย สพฺพาว นีลา อเหสุํ นีลวณฺณา นีลวตฺถา นีลาลงฺการาฯ

อถ โข อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อโห วติมา เทวตา สพฺพาว ปีตา อสฺสุ… เป.… สพฺพาว โลหิตกา อสฺสุ… สพฺพาว โอทาตา อสฺสุ โอทาตวณฺณา โอทาตวตฺถา โอทา

ตาลงฺการา’’ติฯ อถ โข ตา เทวตา อายสฺมโต อนุรุทฺธสฺส จิตฺตมญฺญาย สพฺพาว โอทาตา อเหสุํ โอทาตวณฺณา โอทาตวตฺถา โอทาตาลงฺการาฯ

อถ โข ตา เทวตา เอกา จ [โก (สี.), เอกาว (สฺยา. ปี.)] คายิ เอกา จ [เอกา ปน (สี.), เอกาว (สฺยา. ปี.)] นจฺจิ เอกา จ [เอกา (สี.), เอกาว (สฺยา. ปี.)] อจฺฉรํ วาเทสิฯ เสยฺยถาปิ นาม ปญฺจงฺคิกสฺส ตูริยสฺส [ตุริยสฺส (สี. สฺยา. ปี.)] สุวินีตสฺส สุปฺปฏิปตาฬิตสฺส กุสเลหิ สุสมนฺนาหตสฺส สโทฺท โหติ วคฺคุ จ รชนีโย จ กมนีโย จ เปมนีโย จ มทนีโย จ; เอวเมวํ ตาสํ เทวตานํ อลงฺการานํ สโทฺท โหติ วคฺคุ จ รชนีโย จ กมนีโย จ เปมนีโย จ มทนีโย จฯ อถ โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ อินฺทฺริยานิ โอกฺขิปิฯ

อถ โข ตา เทวตา ‘‘น ขฺวโยฺย อนุรุโทฺธ สาทิยตี’’ติ [สาทยตีติ (สทฺทนีติธาตุมาลา)] ตเตฺถวนฺตรธายิํสุฯ อถ โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฎฺฐิโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อนุรุโทฺธ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธาหํ, ภเนฺต, ทิวาวิหารํ คโต โหมิ ปฏิสลฺลีโนฯ อถ โข, ภเนฺต, สมฺพหุลา มนาปกายิกา เทวตา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข, ภเนฺต, ตา เทวตา มํ เอตทโวจุํ – ‘มยํ, ภเนฺต อนุรุทฺธ, มนาปกายิกา นาม เทวตา ตีสุ ฐาเนสุ อิสฺสริยํ กาเรม วสํ วเตฺตมฯ มยํ, ภเนฺต อนุรุทฺธ, ยาทิสกํ วณฺณํ อากงฺขาม ตาทิสกํ วณฺณํ ฐานโส ปฏิลภาม; ยาทิสกํ สรํ อากงฺขาม ตาทิสกํ สรํ ฐานโส ปฏิลภาม; ยาทิสกํ สุขํ อากงฺขาม ตาทิสกํ สุขํ ฐานโส ปฏิลภามฯ มยํ, ภเนฺต อนุรุทฺธ, มนาปกายิกา นาม เทวตา อิเมสุ ตีสุ ฐาเนสุ อิสฺสริยํ กาเรม วสํ วเตฺตมา’ติฯ ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอตทโหสิ – ‘อโห วติมา เทวตา สพฺพาว นีลา อสฺสุ นีลวณฺณา นีลวตฺถา นีลาลงฺการา’ติฯ อถ โข, ภเนฺต, ตา เทวตา มม จิตฺตมญฺญาย สพฺพาว นีลา อเหสุํ นีลวณฺณา นีลวตฺถา นีลาลงฺการาฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, ภเนฺต, เอตทโหสิ – ‘อโห วติมา เทวตา สพฺพาว ปีตา อสฺสุ…เป.… สพฺพาว โลหิตกา อสฺสุ…เป.… สพฺพาว โอทาตา อสฺสุ โอทาตวณฺณา โอทาตวตฺถา โอทาตาลงฺการา’ติ ฯ อถ โข, ภเนฺต, ตา เทวตา มม จิตฺตมญฺญาย สพฺพาว โอทาตา อเหสุํ โอทาตวณฺณา โอทาตวตฺถา โอทาตาลงฺการาฯ

‘‘อถ โข, ภเนฺต, ตา เทวตา เอกา จ คายิ เอกา จ นจฺจิ เอกา จ อจฺฉรํ วาเทสิฯ เสยฺยถาปิ นาม ปญฺจงฺคิกสฺส ตูริยสฺส สุวินีตสฺส สุปฺปฏิปตาฬิตสฺส กุสเลหิ สุสมนฺนาหตสฺส สโทฺท โหติ วคฺคุ จ รชนีโย จ กมนีโย จ เปมนีโย จ มทนีโย จ; เอวเมวํ ตาสํ เทวตานํ อลงฺการานํ สโทฺท โหติ วคฺคุ จ รชนีโย จ กมนีโย จ เปมนีโย จ มทนีโย จฯ อถ ขฺวาหํ, ภเนฺต, อินฺทฺริยานิ โอกฺขิปิํฯ

‘‘อถ โข, ภเนฺต, ตา เทวตา ‘น ขฺวโยฺย อนุรุโทฺธ สาทิยตี’ติ ตเตฺถวนฺตรธายิํสุฯ กติหิ นุ โข, ภเนฺต, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนาปกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตี’’ติ?

‘‘อฎฺฐหิ โข, อนุรุทฺธ, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนาปกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ กตเมหิ อฎฺฐหิ? อิธ, อนุรุทฺธ, มาตุคาโม ยสฺส มาตา

ปิตโร ภตฺตุโน เทนฺติ อตฺถกามา หิเตสิโน อนุกมฺปกา อนุกมฺปํ อุปาทาย ตสฺส โหติ ปุพฺพุฏฺฐายินี ปจฺฉานิปาตินี กิงฺการปฏิสฺสาวินี มนาปจารินี ปิยวาทินีฯ

‘‘เย เต ภตฺตุ ครุโน [คุรุโน (ก.)] โหนฺติ – มาตาติ วา ปิตาติ วา สมณพฺราหฺมณาติ วา – เต สกฺกโรติ, ครุํ กโรติ [ครุกโรติ (สี. สฺยา. ปี.)], มาเนติ, ปูเชติ, อพฺภาคเต จ อาสโนทเกน ปฏิปูเชติฯ

‘‘เย เต ภตฺตุ อพฺภนฺตรา กมฺมนฺตา – อุณฺณาติ วา กปฺปาสาติ วา – ตตฺถ ทกฺขา โหติ อนลสา ตตฺรุปายาย [ตตฺรูปายาย (สี.), อ. นิ. ๔.๓๕; ๑๑.๑๔] วีมํสาย สมนฺนาคตา อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ

‘‘โย โส ภตฺตุ อพฺภนฺตโร อนฺโตชโน – ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา – เตสํ กตญฺจ กตโต ชานาติ อกตญฺจ อกตโต ชานาติ, คิลานกานญฺจ พลาพลํ ชานาติ ขาทนียํ โภชนียญฺจสฺส ปจฺจํเสน [ปจฺจเยน (สฺยา.), ปจฺจตฺตํเสน (ก.) อ. นิ. ๕.๓๓] สํวิภชติฯ

‘‘ยํ ภตฺตุ อาหรติ ธนํ วา ธญฺญํ วา ชาตรูปํ วา ตํ อารกฺเขน คุตฺติยา สมฺปาเทติ, ตตฺถ จ โหติ อธุตฺตี อเถนี อโสณฺฑี อวินาสิกาฯ

‘‘อุปาสิกา โข ปน โหติ พุทฺธํ สรณํ คตา ธมฺมํ สรณํ คตา สงฺฆํ สรณํ คตาฯ

‘‘สีลวตี โข ปน โหติ – ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา, อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา, มุสาวาทา ปฏิวิรตา, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตาฯ

‘‘จาควตี โข ปน โหติฯ วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาคา [มุตฺตจาคี (สฺยา.)] ปยตปาณินี [ปยตปาณิ (สี.), ปยตปาณี (สฺยา. ปี. ก.)] โวสฺสคฺครตา ยาจโยคา ทานสํวิภาครตาฯ

‘‘อิเมหิ โข, อนุรุทฺธ, อฏฺฐหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนาปกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตี’’ติฯ

‘‘โย นํ ภรติ สพฺพทา, นิจฺจํ อาตาปิ อุสฺสุโก;
ตํ สพฺพกามทํ [ตํ สพฺพกามหรํ (สี. สฺยา. ปี.) สพฺพกามหรํ (อ. นิ. ๕.๓๓] โปสํ, ภตฺตารํ นาติมญฺญติฯ

‘‘น จาปิ โสตฺถิ ภตฺตารํ, อิสฺสาวาเทน โรสเย;
ภตฺตุ จ ครุโน สพฺเพ, ปฏิปูเชติ ปณฺฑิตาฯ

‘‘อุฏฺฐาหิกา [อุฏฺฐายิกา (ก.)] อนลสา, สงฺคหิตปริชฺชนา;
ภตฺตุ มนาปํ จรติ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘ยา เอวํ วตฺตติ นารี, ภตฺตุ ฉนฺทวสานุคา;
มนาปา นาม เต [มนาปกายิกา (สี. ก.)] เทวา, ยตฺถ สา อุปปชฺชตี’’ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. ทุติยวิสาขาสุตฺตํ

๔๗. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ อถ โข วิสาขา มิคารมาตา…เป…. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข วิสาขํ มิคารมาตรํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อฏฺฐหิ โข, วิสาเข, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนาปกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม ยสฺส มาตาปิตโร ภตฺตุโน เทนฺติ อตฺถกามา หิเตสิโน อนุกมฺปกา อนุกมฺปํ อุปาทาย ตสฺส โหติ ปุพฺพุฏฺฐายินี ปจฺฉานิปาตินี กิงฺการปฏิสฺสาวินี มนาปจารินี ปิยวาทินี…เป….ฯ

‘‘จาควตี โข ปน โหติฯ วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาคา ปยตปาณินี โวสฺสคฺครตา ยาจโยคา ทานสํวิภาครตาฯ อิเมหิ โข, วิสาเข, อฏฺฐหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนาปกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตี’’ติฯ

‘‘โย นํ ภรติ สพฺพทา, นิจฺจํ อาตาปิ อุสฺสุโก;
ตํ สพฺพกามหํ โปสํ, ภตฺตารํ นาติมญฺญติฯ

‘‘น จาปิ โสตฺถิ ภตฺตารํ, อิสฺสาวาเทน โรสเย;
ภตฺตุ จ ครุโน สพฺเพ, ปฏิปูเชติ ปณฺฑิตาฯ

‘‘อุฏฺฐาหิกา อนลสา, สงฺคหิตปริชฺชนา;
ภตฺตุ มนาปํ จรติ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘ยา เอวํ วตฺตติ นารี, ภตฺตุ ฉนฺทวสานุคา;
มนาปา นาม เต [มนาปกายิกา (สี. ก.)] เทวา, ยตฺถ สา อุปปชฺชตี’’ติฯ สตฺตมํ;

๘. นกุลมาตาสุตฺตํ

๔๘. เอกํ สมยํ ภควา ภคฺเคสุ วิหรติ สุํสุมารคิเร [สุํสุมารคิเร (สี. สฺยา. ปี.)] เภสกฬาวเน มิคทาเยฯ อถ โข นกุลมาตา คหปตานี เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา…เป….ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข นกุลมาตรํ คหปตานิํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อฏฺฐหิ โข, นกุลมาเต, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนาปกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, นกุลมาเต, มาตุคาโม ยสฺส มาตาปิตโร ภตฺตุโน เทนฺติ อตฺถกามา หิเตสิโน อนุกมฺปกา อนุกมฺปํ อุปาทาย ตสฺส โหติ ปุพฺพุฏฺฐายินี ปจฺฉานิปาตินี กิงฺการปฏิสฺสาวินี มนาปจารินี ปิยวาทินีฯ

‘‘เย เต ภตฺตุ ครุโน โหนฺติ – มาตาติ วา ปิตาติ วา สมณพฺราหฺมณาติ วา – เต สกฺกโรติ ครุํ กโรติ มาเนติ ปูเชติ, อพฺภาคเต จ อาสโนทเกน ปฏิปูเชติฯ

‘‘เย เต ภตฺตุ อพฺภนฺตรา กมฺมนฺตา – อุณฺณาติ วา กปฺปาสาติ วา – ตตฺถ ทกฺขา โหติ อนลสา ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคตา อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ

‘‘โย โส ภตฺตุ อพฺภนฺตโร อนฺโตชโน – ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา – เตสํ กตญฺจ กตโต ชานาติ อกตญฺจ อกตโต ชานาติ, คิลานกานญฺจ พลาพลํ ชานาติ ขาทนียํ โภชนียญฺจสฺส ปจฺจํเสน สํวิภชติฯ

‘‘ยํ ภตฺตา อาหรติ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปํ วา ตํ อารกฺเขน คุตฺติยา สมฺปาเทติ, ตตฺถ จ โหติ อธุตฺตี อเถนี อโสณฺฑี อวินาสิกาฯ

‘‘อุปาสิกา โข ปน โหติ พุทฺธํ สรณํ คตา ธมฺมํ สรณํ คตา สงฺฆํ สรณํ คตาฯ

‘‘สีลวตี โข ปน โหติ – ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา…เป.…ฯ

‘‘จาควตี โข ปน โหติ วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาคา ปยตปาณินี โวสฺสคฺครตา ยาจโยคา ทานสํวิภาครตาฯ

‘‘อิเมหิ โข, นกุลมาเต, อฏฺฐหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนาปกายิกานํ เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตี’’ติฯ

‘‘โย นํ ภรติ สพฺพทา, นิจฺจํ อาตาปิ อุสฺสุโก;
ตํ สพฺพกามหํ โปสํ, ภตฺตารํ นาติมญฺญติฯ

‘‘น จาปิ โสตฺถิ ภตฺตารํ, อิสฺสาวาเทน โรสเย;
ภตฺตุ จ ครุโน สพฺเพ, ปฏิปูเชติ ปณฺฑิตาฯ

‘‘อุฏฺฐาหิกา อนลสา, สงฺคหิตปริชฺชนา;
ภตฺตุ มนาปํ จรติ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘ยา เอวํ วตฺตติ นารี, ภตฺตุ ฉนฺทวสานุคา;
มนาปา นาม เต [มนาปกายิกา (สี.)] เทวา, ยตฺถ สา อุปปชฺชตี’’ติฯ อฏฺฐมํ;

๙. ปฐมอิธโลกิกสุตฺตํ

๔๙. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุปาสาเทฯ อถ โข วิสาขา มิคารมาตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.…ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข วิสาขํ มิคารมาตรํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘จตูหิ โข, วิสาเข, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม อิธโลกวิชยาย ปฏิปนฺโน โหติ, อยํสฺส โลโก อารทฺโธ โหติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม สุสํวิหิตกมฺมนฺโต โหติ, สงฺคหิตปริชโน, ภตฺตุ มนาปํ จรติ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘กถญฺจ , วิสาเข, มาตุคาโม สุสํวิหิตกมฺมนฺโต โหติ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม เย เต ภตฺตุ อพฺภนฺตรา กมฺมนฺตา – อุณฺณาติ วา กปฺปาสาติ วา – ตตฺถ ทกฺขา โหติ อนลสา ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคตา อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ เอวํ โข, วิสาเข, มาตุคาโม สุสํวิหิตกมฺมนฺโต โหติฯ

‘‘กถญฺจ, วิสาเข, มาตุคาโม สงฺคหิตปริชโน โหติ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม โย โส ภตฺตุ อพฺภนฺตโร อนฺโตชโน – ทาสาติ วา เปสฺสาติ วา กมฺมกราติ วา – เตสํ กตญฺจ กตโต ชานาติ อกตญฺจ อกตโต ชานาติ, คิลานกานญฺจ พลาพลํ ชานาติ ขาทนียํ โภชนียญฺจสฺส ปจฺจํเสน สํวิภชติฯ เอวํ โข, วิสาเข, มาตุคาโม สงฺคหิตปริชโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, วิสาเข, มาตุคาโม ภตฺตุ มนาปํ จรติ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม ยํ ภตฺตุ อมนาปสงฺขาตํ ตํ ชีวิตเหตุปิ น อชฺฌาจรติฯ เอวํ โข, วิสาเข, มาตุคาโม ภตฺตุ มนาปํ จรติฯ

‘‘กถญฺจ, วิสาเข, มาตุคาโม สมฺภตํ อนุรกฺขติ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม ยํ ภตฺตา อาหรติ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปํ วา ตํ อารกฺเขน คุตฺติยา สมฺปาเทติ, ตตฺถ จ โหติ อธุตฺตี อเถนี อโสณฺฑี อวินาสิกาฯ เอวํ โข, วิสาเข, มาตุคาโม สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ อิเมหิ โข, วิสาเข, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม อิธโลกวิชยาย ปฏิปนฺโน โหติ, อยํส โลโก อารทฺโธ โหติฯ

‘‘จตูหิ โข , วิสาเข, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ปรโลกวิชยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ปรโลโก อารทฺโธ โหติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม สทฺธาสมฺปนฺโน โหติ, สีลสมฺปนฺโน โหติ, จาคสมฺปนฺโน โหติ, ปญฺญาสมฺปนฺโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ , วิสาเข, มาตุคาโม สทฺธาสมฺปนฺโน โหติ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา’ติฯ เอวํ โข, วิสาเข, มาตุคาโม สทฺธาสมฺปนฺโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, วิสาเข, มาตุคาโม สีลสมฺปนฺโน โหติ? อิธ , วิสาเข, มาตุคาโม ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ เอวํ โข, วิสาเข, มาตุคาโม สีลสมฺปนฺโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ , วิสาเข, มาตุคาโม จาคสมฺปนฺโน โหติ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาคา ปยตปาณินี โวสฺสคฺครตา ยาจโยคา ทานสํวิภาครตาฯ เอวํ โข, วิสาเข, มาตุคาโม จาคสมฺปนฺโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, วิสาเข, มาตุคาโม ปญฺญาสมฺปนฺโน โหติ? อิธ, วิสาเข, มาตุคาโม ปญฺญวา โหติ…เป.… เอวํ โข, วิสาเข, มาตุคาโม ปญฺญาสมฺปนฺโน โหติฯ อิเมหิ โข, วิสาเข, จตูหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ปรโลกวิชยาย ปฏิปนฺโน โหติ, ปรโลโก อารทฺโธ โหตี’’ติฯ

‘‘สุสํวิหิตกมฺมนฺตา, สงฺคหิตปริชฺชนา;
ภตฺตุ มนาปํ จรติ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘สทฺธา สีเลน สมฺปนฺนา, วทญฺญู วีตมจฺฉรา;
นิจฺจํ มคฺคํ วิโสเธติ, โสตฺถานํ สมฺปรายิกํฯ

‘‘อิจฺจเต อฏฺฐ ธมฺมา จ, ยสฺสา วิชฺชนฺติ นาริยา;
ตมฺปิ สีลวตึ อาหุ, ธมฺมฏฺฐํ สจฺจวาทินิํฯ

‘‘โสฬสาการสมฺปนฺนา, อฏฺฐงฺคสุสมาคตา;
ตาทิสี สีลวตี อุปาสิกา;
อุปปชฺชติ เทวโลกํ มนาป’’นฺติฯ นวมํ;

๑๐. ทุติยอิธโลกิกสุตฺตํ

๕๐. ‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม อิธโลกวิชยาย ปฏิปนฺโน โหติ, อยํส โลโก อารโทฺธ โหติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ , ภิกฺขเว, มาตุคาโม สุสํวิหิตกมฺมนฺโต โหติ, สงฺคหิตปริชโน, ภตฺตุ มนาปํ จรติ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สุสํวิหิตกมฺมโนฺต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม เย เต ภตฺตุ อพฺภนฺตรา กมฺมนฺตา…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สุสํวิหิตกมฺมโนฺต โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สงฺคหิตปริชโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม โย โส ภตฺตุ อพฺภนฺตโร อโนฺตชโน…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สงฺคหิตปริชโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, มาตุคาโม ภตฺตุ มนาปํ จรติ? อิธ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม ยํ ภตฺตุ อมนาปสงฺขาตํ ตํ ชีวิตเหตุปิ น อชฺฌาจรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, มาตุคาโม ภตฺตุ มนาปํ จรติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สมฺภตํ อนุรกฺขติ? อิธ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม ยํ ภตฺตา อาหรติ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม อิธโลกวิชยาย ปฏิปโนฺน โหติ, อยํส โลโก อารโทฺธ โหติฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ปรโลกวิชยาย ปฏิปโนฺน โหติ, ปรโลโก อารโทฺธ โหติฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สทฺธาสมฺปโนฺน โหติ, สีลสมฺปโนฺน โหติ, จาคสมฺปโนฺน โหติ, ปญฺญาสมฺปโนฺน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สทฺธาสมฺปโนฺน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สโทฺธ โหติ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สทฺธาสมฺปโนฺน โหติฯ

‘‘กถญฺจ , ภิกฺขเว, มาตุคาโม สีลสมฺปโนฺน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป…. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, มาตุคาโม สีลสมฺปโนฺน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม จาคสมฺปโนฺน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ…เป…. เอวํ โข , ภิกฺขเว, มาตุคาโม จาคสมฺปโนฺน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม ปญฺญาสมฺปโนฺน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, มาตุคาโม ปญฺญวา โหติ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, มาตุคาโม ปญฺญาสมฺปโนฺน โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ปรโลกวิชยาย ปฏิปโนฺน โหติ, ปรโลโก อารโทฺธ โหตี’’ติฯ

‘‘สุสํวิหิตกมฺมนฺตา, สงฺคหิตปริชฺชนา;
ภตฺตุ มนาปํ จรติ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘สทฺธา สีเลน สมฺปนฺนา, วทญฺญู วีตมจฺฉรา;
นิจฺจํ มคฺคํ วิโสเธติ, โสตฺถานํ สมฺปรายิกํฯ

‘‘อิเจฺจเต อฏฺฐ ธมฺมา จ, ยสฺสา วิชฺชนฺติ นาริยา;
ตมฺปิ สีลวตึ อาหุ, ธมฺมฏฺฐํ สจฺจวาทินิํฯ

‘‘โสฬสาการสมฺปนฺนา, อฏฺฐงฺคสุสมาคตา;

ตาทิสี สีลวตี อุปาสิกา, อุปฺปชฺชติ เทวโลกํ มนาป’’นฺติฯ ทสมํ;

อุโปสถวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สํขิเตฺต วิตฺถเต วิสาเข, วาเสโฎฺฐ โพชฺฌาย ปญฺจมํ;
อนุรุทฺธํ ปุน วิสาเข, นกุลา อิธโลกิกา เทฺวติฯ

ปฐมปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

๒. ทุติยปณฺณาสกํ

(๖) ๑. โคตมีวโคฺค

๑. โคตมีสุตฺตํ

๕๑. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข มหาปชาปตี [มหาปชาปติ (สฺยา.) จูฬว. ๔๐๒] โคตมี เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข มหาปชาปตี โคตมี ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ, ภเนฺต, ลเภยฺย มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติฯ ‘‘อลํ, โคตมิ! มา เต รุจฺจิ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชา’’ติฯ

ทุติยมฺปิ โข มหาปชาปตี โคตมี ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ, ภเนฺต, ลเภยฺย มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติฯ ‘‘อลํ, โคตมิ! มา เต รุจฺจิ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชา’’ติฯ ‘‘ตติยมฺปิ โข มหาปชาปตี โคตมี ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ ภเนฺต, ลเภยฺย มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติฯ ‘‘อลํ, โคตมิ! มา เต รุจฺจิ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชา’’ติฯ

อถ โข มหาปชาปตี โคตมี ‘‘น ภควา อนุชานาติ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติ ทุกฺขี ทุมฺมนา อสฺสุมุขี รุทมานา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ

อถ โข ภควา กปิลวตฺถุสฺมึ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน เวสาลี เตน จาริกํ ปกฺกามิ ฯ อนุปุเพฺพน จาริกํ จรมาโน เยน เวสาลี ตทวสริฯ ตตฺร สุทํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ ฯ อถ โข มหาปชาปตี โคตมี เกเส เฉทาเปตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา สมฺพหุลาหิ สากิยานีหิ สทฺธึ เยน เวสาลี เตน ปกฺกามิฯ อนุปุเพฺพน เยน เวสาลี มหาวนํ กูฏาคารสาลา เตนุปสงฺกมิฯ อถ โข มหาปชาปตี โคตมี สูเนหิ ปาเทหิ รโชกิเณฺณน คเตฺตน ทุกฺขี ทุมฺมนา อสฺสุมุขี รุทมานา พหิทฺวารโกฏฺฐเก อฏฺฐาสิฯ

อทฺทสา โข อายสฺมา อานโนฺท มหาปชาปตึ โคตมึ สูเนหิ ปาเทหิ รโชกิเณฺณน คเตฺตน ทุกฺขึ ทุมฺมนํ อสฺสุมุขึ รุทมานํ พหิทฺวารโกฏฺฐเก ฐิตํฯ ทิสฺวาน มหาปชาปตึ โคตมึ เอตทโวจ – ‘‘กึ นุ ตฺวํ, โคตมิ, สูเนหิ ปาเทหิ รโชกิเณฺณน คเตฺตน ทุกฺขี ทุมฺมนา อสฺสุมุขี รุทมานา พหิทฺวารโกฏฺฐเก ฐิตา’’ติ? ‘‘ตถา หิ ปน, ภเนฺต อานนฺท, น ภควา อนุชานาติ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติฯ ‘‘เตน หิ ตฺวํ, โคตมิ, มุหุตฺตํ อิเธว ตาว โหหิ, ยาวาหํ ภควนฺตํ ยาจามิ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เอสา, ภเนฺต, มหาปชาปตี โคตมี สูเนหิ ปาเทหิ รโชกิเณฺณน คเตฺตน ทุกฺขี ทุมฺมนา อสฺสุมุขี รุทมานา พหิทฺวารโกฏฺฐเก ฐิตา – ‘น ภควา อนุชานาติ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’นฺติฯ สาธุ, ภเนฺต, ลเภยฺย มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวิน

เย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติฯ ‘‘อลํ, อานนฺท! มา เต รุจฺจิ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชา’’ติฯ

ทุติยมฺปิ โข…เป…. ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ, ภเนฺต, ลเภยฺย มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติฯ ‘‘อลํ, อานนฺท! มา เต รุจฺจิ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ – ‘‘น ภควา อนุชานาติ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชํฯ ยํนูนาหํ อเญฺญนปิ ปริยาเยน ภควนฺตํ ยาเจยฺยํ มาตุคามสฺส ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ภโพฺพ นุ โข, ภเนฺต, มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา โสตาปตฺติผลํ วา สกทาคามิผลํ วา อนาคามิผลํ วา อรหตฺตผลํ วา สจฺฉิกาตุ’’นฺติ? ‘‘ภโพฺพ, อานนฺท, มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา โสตาปตฺติผลมฺปิ สกทาคามิผลมฺปิ อนาคามิผลมฺปิ อรหตฺตผลมฺปิ สจฺฉิกาตุ’’นฺติฯ ‘‘สเจ, ภเนฺต, ภโพฺพ มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา โสตาปตฺติผลมฺปิ…เป…. อรหตฺตผลมฺปิ สจฺฉิกาตุํ, พหุการา, ภเนฺต, มหาปชาปตี โคตมี ภควโต มาตุจฺฉา อาปาทิกา โปสิกา ขีรสฺส ทายิกา; ภควนฺตํ ชเนตฺติยา กาลงฺกตาย ถญฺญํ ปาเยสิฯ สาธุ, ภเนฺต, ลเภยฺย มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺช’’นฺติฯ

‘‘สเจ, อานนฺท, มหาปชาปตี โคตมี อฎฺฐ ครุธเมฺม ปฎิคฺคณฺหาติ, สาวสฺสา โหตุ อุปสมฺปทา –

[ปาจิ. ๑๔๙; จูฬว. ๔๐๓] ‘‘วสฺสสตูปสมฺปนฺนาย ภิกฺขุนิยา ตทหูปสมฺปนฺนสฺส ภิกฺขุโน อภิวาทนํ ปจฺจุฎฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ กตฺตพฺพํฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา [ครุกตฺวา (สี. สฺยา. ปี.)] มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโยฯ

‘‘น ภิกฺขุนิยา อภิกฺขุเก อาวาเส วสฺสํ อุปคนฺตพฺพํฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโยฯ

‘‘อนฺวฑฺฒมาสํ ภิกฺขุนิยา ภิกฺขุสงฺฆโต เทฺว ธมฺมา ปจฺจาสีสิตพฺพา [ปจฺจาสึสิตพฺพา (สี. สฺยา. ปี.)] – อุโปสถปุจฺฉกญฺจ, โอวาทูปสงฺกมนญฺจ ฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโยฯ

‘‘วสฺสํวุฎฺฐาย ภิกฺขุนิยา อุภโตสเงฺฆ ตีหิ ฐาเนหิ ปวาเรตพฺพํ – ทิเฎฺฐน วา สุเตน วา ปริสงฺกาย วาฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโยฯ

‘‘ครุธมฺมํ อชฺฌาปนฺนาย ภิกฺขุนิยา อุภโตสเงฺฆ ปกฺขมานตฺตํ จริตพฺพํฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโยฯ

‘‘เทฺว วสฺสานิ ฉสุ ธเมฺมสุ สิกฺขิตสิกฺขาย สิกฺขมานาย อุภโตสเงฺฆ อุปสมฺปทา ปริเยสิตพฺพาฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโยฯ

“น เกนจิ ปริยาเยน ภิกฺขุนิยา ภิกฺขุ อโกฺกสิตโพฺพ ปริภาสิตโพฺพฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโยฯ

“อชฺชตเคฺค โอวโฏ ภิกฺขุนีนํ ภิกฺขูสุ วจนปโถ, อโนวโฏ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีสุ วจนปโถฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโยฯ

“สเจ, อานนฺท, มหาปชาปตี โคตมี อิเม อฏฺฐ ครุธเมฺม ปฏิคฺคณฺหาติ, สาวสฺสา โหตุ อุปสมฺปทา”ติฯ

อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควโต สนฺติเก อิเม อฏฺฐ ครุธเมฺม อุคฺคเหตฺวา เยน มหาปชาปตี โคตมี เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มหาปชาปตึ โคตมึ เอตทโวจ –

“สเจ โข ตฺวํ, โคตมิ, อฏฺฐ ครุธเมฺม ปฏิคฺคเณฺหยฺยาสิ, สาว เต ภวิสฺสติ อุปสมฺปทา –

“วสฺสสตูปสมฺปนฺนาย ภิกฺขุนิยา ตทหูปสมฺปนฺนสฺส ภิกฺขุโน อภิวาทนํ ปจฺจุฏฺฐานํ อญฺชลิกมฺมํ สามีจิกมฺมํ กตฺตพฺพํฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโย…เป.…ฯ

“อชฺชตเคฺค โอวโฏ ภิกฺขุนีนํ ภิกฺขูสุ วจนปโถ, อโนวโฏ ภิกฺขูนํ ภิกฺขุนีสุ วจนปโถฯ อยมฺปิ ธโมฺม สกฺกตฺวา ครุํ กตฺวา มาเนตฺวา ปูเชตฺวา ยาวชีวํ อนติกฺกมนีโยฯ สเจ โข ตฺวํ, โคตมิ, อิเม อฏฺฐ ครุธเมฺม ปฏิคฺคเณฺหยฺยาสิ, สาว เต ภวิสฺสติ อุปสมฺปทา”ติฯ

“เสยฺยถาปิ , ภเนฺต อานนฺท, อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก [มณฺฑนกชาติโย (สี. ปี.)] สีสํนฺหาโต [สีสํนหาโต (สี. ปี.), สีสนหาโต (สฺยา.)] อุปฺปลมาลํ วา วสฺสิกมาลํ วา อธิมุตฺตกมาลํ [อติมุตฺตกมาลํ (สี.)] วา ลภิตฺวา อุโภหิ หเตฺถหิ ปฏิคฺคเหตฺวา อุตฺตมเงฺค สิรสฺมึ ปติฏฺฐาเปยฺย; เอวเมวํ โข อหํ, ภเนฺต อานนฺท, อิเม อฏฺฐ ครุธเมฺม ปฏิคฺคณฺหามิ ยาวชีวํ อนติกฺกมนีเย”ติฯ

อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – “ปฏิคฺคหิตา, ภเนฺต, มหาปชาปติยา โคตมิยา อฏฺฐ ครุธมฺมา ยาวชีวํ อนติกฺกมนียา”ติฯ

“สเจ, อานนฺท, นาลภิสฺส มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชํ, จิรฏฺฐิติกํ, อานนฺท, พฺรหฺมจริยํ อภวิสฺส, วสฺสสหสฺสเมว สทฺธโมฺม ติเฏฺฐยฺยฯ ยโต จ โข, อานนฺท, มาตุคาโม ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต, น ทานิ, อานนฺท, พฺรหฺมจริยํ จิรฏฺฐิติกํ ภวิสฺสติฯ ปเญฺจว ทานิ, อานนฺท, วสฺสสตานิ สทฺธโมฺม ฐสฺสติฯ

“เสยฺยถาปิ, อานนฺท, ยานิ กานิจิ กุลานิ พหุตฺถิกานิ [พหุกิตฺถิกานิ (สี. ปี.), พหุอิตฺถิกานิ (สฺยา.)] อปฺปปุริสกานิ, ตานิ สุปฺปธํสิยานิ โหนฺติ โจเรหิ กุมฺภเตฺถนเกหิ; เอวเมวํ โข, อานนฺท, ยสฺมึ ธมฺมวินเย ลภติ มาตุคาโม อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชํ, น ตํ พฺรหฺมจริยํ จิรฏฺฐิติกํ โหติฯ

“เสยฺยถาปิ , อานนฺท, สมฺปเนฺน สาลิเกฺขเตฺต เสตฏฺฐิกา นาม โรคชาติ นิปตติ, เอวํ ตํ สาลิเกฺขตฺตํ น จิรฏฺฐิติกํ โหติ; เอวเมวํ โข, อานนฺท, ยสฺมึ ธมฺมวินเย ลภติ มาตุคาโม อคารสฺ

มา อนคาริยํ ปพฺพชฺชํ, น ตํ พฺรหฺมจริยํ จิรฏฺฐิติกํ โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , อานนฺท, สมฺปนฺนํ อุจฺฉุกฺเขตฺตํ มญฺชิฏฺฐิกา [มเญฺชฏฺฐิกา (สี. สฺยา.)] นาม โรคชาติ นิปตติ, เอวํ ตํ อุจฺฉุกฺเขตฺตํ น จิรฏฺฐิติกํ โหติ; เอวเมวํ โข, อานนฺท, ยสฺมิํ ธมฺมวินเย ลภติ มาตุคาโม อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชํ, น ตํ พฺรหฺมจริยํ จิรฏฺฐิติกํ โหติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , อานนฺท, ปุริโส มหโต ตฬากสฺส ปฏิกเจฺจว [ปฏิคเจฺจว (สี. ปี.)] อาฬิํ พเนฺธยฺย ยาวเทว อุทกสฺส อนติกฺกมนาย; เอวเมวํ โข, อานนฺท, มยา ปฏิกเจฺจว ภิกฺขุนีนํ อฎฺฐ ครุธมฺมา ปญฺญตฺตา ยาวชีวํ อนติกฺกมนียา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. โอวาทสุตฺตํ

๕๒. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กติหิ นุ โข, ภเนฺต, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สมฺมนฺนิตโพฺพ’’ติ?

[ปาจิ. ๑๔๗] ‘‘อฎฺฐหิ โข, อานนฺท, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สมฺมนฺนิตโพฺพฯ กตเมหิ อฎฺฐหิ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป.… สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ…เป.… ทิฎฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา; อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส; กลฺยาณวาโจ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ, โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฎฺฐาย [วิสฎฺฐาย (ก.)] อเนลคฬาย [อเนฬคฬาย (สี. ก.)] อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; ปฏิพโล โหติ ภิกฺขุนิสงฺฆสฺส ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตุํ สมาทเปตุํ สมุเตฺตเชตุํ สมฺปหํเสตุํ; เยภุเยฺยน ภิกฺขุนีนํ ปิโย โหติ มนาโป; น โข ปเนตํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส ปพฺพชิตาย กาสายวตฺถนิวสนาย ครุธมฺมํ อชฺฌาปนฺนปุโพฺพ โหติ; วีสติวโสฺส วา โหติ อติเรกวีสติวโสฺส วาฯ อิเมหิ โข, อานนฺท, อฎฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ภิกฺขุโนวาทโก สมฺมนฺนิตโพฺพ’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สํขิตฺตสุตฺตํ

๕๓. [จูฬว. ๔๐๖] เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข มหาปชาปตี โคตมี เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา มหาปชาปตี โคตมี ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘สาธุ เม, ภเนฺต, ภควา สํขิเตฺตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอกา วูปกฎฺฐา อปฺปมตฺตา อาตาปินี ปหิตตฺตา วิหเรยฺย’’นฺติฯ ‘‘เย โข ตฺวํ, โคตมิ, ธเมฺม ชาเนยฺยาสิ – ‘อิเม ธมฺมา สราคาย สํวตฺตนฺติ, โน วิราคาย; สํโยคาย สํวตฺตนฺติ, โน วิสํโยคาย; อาจยาย สํวตฺตนฺติ, โน อปจยาย; มหิจฺฉตาย สํวตฺตนฺติ, โน อปฺปิจฺฉตาย; อสนฺตุฎฺฐิยา สํวตฺตนฺติ, โน สนฺตุฎฺฐิยา; สงฺคณิกาย สํวตฺตนฺติ, โน ปวิเวกาย; โกสชฺชาย สํวตฺตนฺติ, โน วีริยารมฺภาย; ทุพฺภรตาย สํวตฺตนฺติ, โน สุภรตายา’ติ, เอกํเสน, โคตมิ, ธาเรยฺยาสิ – ‘เนโส ธโมฺม, เนโส วินโย, เนตํ สตฺถุสาสน’’’นฺติ ฯ

‘‘เย จ โข ตฺวํ, โคตมิ, ธเมฺม ชาเนยฺยาสิ – ‘อิเม ธมฺมา วิราคาย สํวตฺตนฺติ, โน สราคาย; วิสํโยคาย สํวตฺตนฺติ, โน สํโยคาย; อปจยาย สํวตฺตนฺติ, โน อาจยาย; อปฺปิจฺฉตาย สํวตฺตนฺติ,

โน มหิจฺฉตาย; สนฺตุฏฺฐิยา สํวตฺตนฺติ, โน อสนฺตุฏฺฐิยา; ปวิเวกาย สํวตฺตนฺติ, โน สงฺคณิกาย ; วีริยารมฺภาย สํวตฺตนฺติ, โน โกสชฺชาย; สุภรตาย สํวตฺตนฺติ, โน ทุพฺภรตายา’ติ, เอกํเสน, โคตมิ, ธาเรยฺยาสิ – ‘เอโส ธมฺโม, เอโส วินโย, เอตํ สตฺถุสาสน’’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. ทีฆชาณุสุตฺตํ

๕๔. เอกํ สมยํ ภควา โกลิเยสุ วิหรติ กกฺกรปตฺตํ นาม โกลิยานํ นิคโมฯ อถ โข ทีฆชาณุ โกลิยปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ทีฆชาณุ โกลิยปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘มยํ, ภนฺเต, คิหี กามโภคิโน [กามโภคี (สี. สฺยา. ปี.)] ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสาม, กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุโภม , มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยาม, ชาตรูปรชตํ สาทิยามฯ เตสํ โน, ภนฺเต, ภควา อมฺหากํ ตถา ธมฺมํ เทเสตุ เย อมฺหากํ อสฺสุ ธมฺมา ทิฏฺฐธมฺมหิตาย ทิฏฺฐธมฺมสุขาย, สมฺปรายหิตาย สมฺปรายสุขายา’’ติฯ

‘‘จตฺตาโรเม, พฺยคฺฆปชฺช, ธมฺมา กุลปุตฺตสฺส ทิฏฺฐธมฺมหิตาย สํวตฺตนฺติ ทิฏฺฐธมฺมสุขายฯ กตเม จตฺตาโร? อุฏฺฐานสมฺปทา, อารกฺขสมฺปทา, กลฺยาณมิตฺตตา, สมชีวิตา [สมชีวิกตา (สี.) อ. นิ. ๘.๗๕]ฯ กตมา จ, พฺยคฺฆปชฺช, อุฏฺฐานสมฺปทา? อิธ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต เยน กมฺมฏฺฐาเนน ชีวิกํ [ชีวิตํ (ก.)] กปฺเปติ – ยทิ กสิยา, ยทิ วณิชฺชาย, ยทิ โครกฺเขน, ยทิ อิสฺสตฺเถน [อิสฺสตฺถเน (สี. สฺยา. ปี.)], ยทิ ราชโปริเสน, ยทิ สิปฺปญฺญตเรน – ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส, ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺช, อุฏฺฐานสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, พฺยคฺฆปชฺช, อารกฺขสมฺปทา? อิธ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺตสฺส โภคา โหนฺติ อุฏฺฐานวีริยาธิคตา พาหาพลปริจิตา, เสทาวกฺขิตฺตา, ธมฺมิกา ธมฺมลทฺธาฯ เต อารกฺเขน คุตฺติยา สมฺปาเทติ – ‘กินฺติ เม อิเม โภเค เนว ราชาโน หเรยฺยุํ, น โจรา หเรยฺยุํ, น อคฺคิ ฑเหยฺย, น อุทกํ วเหยฺย, น อปฺปิยา ทายาทา หเรยฺยุ’นฺติ! อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺช, อารกฺขสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, พฺยคฺฆปชฺช, กลฺยาณมิตฺตตา? อิธ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต ยสฺมึ คาเม วา นิคเม วา ปฏิวสติ, ตตฺถ เย เต โหนฺติ – คหปตี วา คหปติปุตฺตา วา ทหรา วา วุทฺธสีลิโน, วุทฺธา วา วุทฺธสีลิโน, สทฺธาสมฺปนฺนา, สีลสมฺปนฺนา, จาคสมฺปนฺนา, ปญฺญาสมฺปนฺนา – เตหิ สทฺธึ สนฺติฏฺฐติ สลฺลปติ สากจฺฉํ สมาปชฺชติ; ยถารูปานํ สทฺธาสมฺปนฺนานํ สทฺธาสมฺปทํ อนุสิกฺขติ, ยถารูปานํ สีลสมฺปนฺนานํ สีลสมฺปทํ อนุสิกฺขติ, ยถารูปานํ จาคสมฺปนฺนานํ จาคสมฺปทํ อนุสิกฺขติ, ยถารูปานํ ปญฺญาสมฺปนฺนานํ ปญฺญาสมฺปทํ อนุสิกฺขติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺช, กลฺยาณมิตฺตตาฯ

‘‘กตมา จ, พฺยคฺฆปชฺช, สมชีวิตา? อิธ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา, วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา, สมํ ชีวิกํ [สมชีวิกํ (สฺยา.), สมชีวิตํ (ก.)] กปฺเปติ นาจฺโจคาฬฺหํ นาติหีนํ – ‘เอวํ เม อาโย วยํ ปริยาทาย ฐสฺสติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย ฐสฺสตี’ติฯ เสยฺยถาปิ , พฺยคฺฆปชฺช, ตุลาธาโร วา ตุลาธารนฺเตวาสี วา ตุลํ ปคฺคเหตฺวา ชานาติ – ‘เอตฺตเกน วา โอนตํ [โอณตํ (ก.)], เอตฺตเกน วา อุนฺนต’นฺติ [อุณฺณตนฺติ (ก.)]; เอวเมวํ โข, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา, วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา, สมํ ชีวิกํ กปฺเปติ นาจฺโจคาฬฺหํ นาติหีนํ – ‘เอวํ เม อาโย วยํ ปริยาทาย ฐสฺสติ , น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย ฐสฺสตี’ติฯ สจายํ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต อปฺปาโย สมาโน อุฬารํ ชีวิกํ [ชีวิตํ (ก.)] กปฺเปติ,

ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อุทุมฺพรขาทีวายํ [อุทุมฺพรขาทิกํ วายํ (สี. ปี.), อุทุมฺพรขาทกํ จายํ (สฺยา.)] กุลปุตฺโต โภเค ขาทตี’ติฯ สเจ ปนายํ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต มหาโย สมาโน กสิรํ ชีวิกํ [ชีวิตํ (ก.)] กเปฺปติ, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อเชฎฺฐมรณํวายํ [อชทฺธุมาริกํ วายํ (สี. ปี.), อทฺธมารกํ จายํ (สฺยา.), เอตฺถ ชทฺธูติ อสนํ = ภตฺตภุญฺชนํ, ตสฺมา อชทฺธุมาริกนฺติ อนสนมรณนฺติ วุตฺตํ โหติฯ ม. นิ. ๑.๓๗๙ อโธลิปิยา ''อชทฺธุก''นฺติ ปทํ ทสฺสิตํ] กุลปุตฺโต มริสฺสตี’ติฯ ยโต จ โขยํ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา, วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา, สมํ ชีวิกํ กเปฺปติ นาจฺจคาฬฺหํ นาติหีนํ – ‘เอวํ เม อาโย วยํ ปริยาทาย ฐสฺสติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย ฐสฺสตี’ติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺช, สมชีวิตาฯ

''เอวํ สมุปฺปนฺนานํ, พฺยคฺฆปชฺช, โภคานํ จตฺตาริ อปายมุขานิ โหนฺติ – อิตฺถิธุตฺโต, สุราธุตฺโต, อกฺขธุตฺโต, ปาปมิตฺโต ปาปสหาโย ปาปสมฺปวงฺโกฯ เสยฺยถาปิ, พฺยคฺฆปชฺช, มหโต ตฬากสฺส จตฺตาริ เจว อายมุขานิ, จตฺตาริ จ อปายมุขานิฯ ตสฺส ปุริโส ยานิ เจว อายมุขานิ ตานิ ปิทเหยฺย, ยานิ จ อปายมุขานิ ตานิ วิวเรยฺย; เทโว จ น สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวจฺเฉยฺยฯ เอวญฺหิ ตสฺส, พฺยคฺฆปชฺช, มหโต ตฬากสฺส ปริหานิเยว ปาฏิกงฺขา, โน วุทฺธิ; เอวเมวํ, พฺยคฺฆปชฺช, เอวํ สมุปฺปนฺนานํ โภคานํ จตฺตาริ อปายมุขานิ โหนฺติ – อิตฺถิธุตฺโต, สุราธุตฺโต, อกฺขธุตฺโต, ปาปมิตฺโต ปาปสหาโย ปาปสมฺปวงฺโกฯ

''เอวํ สมุปฺปนฺนานํ, พฺยคฺฆปชฺช, โภคานํ จตฺตาริ อายมุขานิ โหนฺติ – น อิตฺถิธุตฺโต, น สุราธุตฺโต, น อกฺขธุตฺโต , กลฺยาณมิตฺโต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโกฯ เสยฺยถาปิ, พฺยคฺฆปชฺช, มหโต ตฬากสฺส จตฺตาริ เจว อายมุขานิ, จตฺตาริ จ อปายมุขานิฯ ตสฺส ปุริโส ยานิ เจว อายมุขานิ ตานิ วิวเรยฺย, ยานิ จ อปายมุขานิ ตานิ ปิทเหยฺย; เทโว จ สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวจฺเฉยฺยฯ เอวญฺหิ ตสฺส, พฺยคฺฆปชฺช, มหโต ตฬากสฺส วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิ; เอวเมวํ โข, พฺยคฺฆปชฺช, เอวํ สมุปฺปนฺนานํ โภคานํ จตฺตาริ อายมุขานิ โหนฺติ – น อิตฺถิธุตฺโต , น สุราธุตฺโต, น อกฺขธุตฺโต, กลฺยาณมิตฺโต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโกฯ อิเม โข, พฺยคฺฆปชฺช, จตฺตาโร ธมฺมา กุลปุตฺตสฺส ทิฏฺฐธมฺมหิตาย สํวตฺตนฺติ ทิฏฺฐธมฺมสุขายฯ

''จตฺตาโรเม, พฺยคฺฆปชฺช, ธมฺมา กุลปุตฺตสฺส สมฺปรายหิตาย สํวตฺตนฺติ สมฺปรายสุขายฯ กตเม จตฺตาโร? สทฺธาสมฺปทา, สีลสมฺปทา , จาคสมฺปทา, ปญฺญาสมฺปทาฯ กตมา จ, พฺยคฺฆปชฺช, สทฺธาสมฺปทา? อิธ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – ‘อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา’ติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺช, สทฺธาสมฺปทาฯ

''กตมา จ, พฺยคฺฆปชฺช, สีลสมฺปทา? อิธ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺช, สีลสมฺปทาฯ

''กตมา จ, พฺยคฺฆปชฺช, จาคสมฺปทา? อิธ, พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อยํ วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺช, จาคสมฺปทาฯ

''กตมา จ, พฺยคฺฆปชฺช, ปญฺญาสมฺปทา? อิธ , พฺยคฺฆปชฺช, กุลปุตฺโต ปญฺญวา โหติ, อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ อยํ

วุจฺจติ, พฺยคฺฆปชฺช, ปญฺญาสมฺปทาฯ อิเม โข, พฺยคฺฆปชฺช, จตฺตาโร ธมฺมา กุลปุตฺตสฺส สมฺปรายหิตาย สํวตฺตนฺติ สมฺปรายสุขายา''ติฯ

''อุฏฺฐาตา กมฺมเธยฺเยสุ, อปฺปมตฺโต วิธานวา;
สมํ กเปฺปติ ชีวิกํ [ชีวิตํ (ก.)], สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

''สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน, วทญฺญู วีตมจฺฉโร;
นิจฺจํ มคฺคํ วิโสเธติ, โสตฺถานํ สมฺปรายิกํฯ

''อิเจฺจเต อฏฺฐ ธมฺมา จ, สทฺธสฺส ฆรเมสิโน;
อกฺขาตา สจฺจนาเมน, อุภยตฺถ สุขาวหาฯ

''ทิฏฺฐธมฺมหิตตฺถาย, สมฺปรายสุขาย จ;
เอวเมตํ คหฏฺฐานํ, จาโค ปุญฺญํ ปวฑฺฒตี''ติฯ จตุตฺถํ;

๕. อุชฺชยสุตฺตํ

๕๕. อถ โข อุชฺชโย พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อุชฺชโย พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''มยํ, โภ โคตม, ปวาสํ คนฺตุกามาฯ เตสํ โน ภวํ โคตโม อมฺหากํ ตถา ธมฺมํ เทเสตุ – เย อมฺหากํ อสฺสุ ธมฺมา ทิฏฺฐธมฺมหิตาย, ทิฏฺฐธมฺมสุขาย, สมฺปรายหิตาย, สมฺปรายสุขายา''ติฯ

''จตฺตาโรเม, พฺราหฺมณ, ธมฺมา กุลปุตฺตสฺส ทิฏฺฐธมฺมหิตาย สํวตฺตนฺติ, ทิฏฺฐธมฺมสุขายฯ กตเม จตฺตาโร? อุฏฺฐานสมฺปทา , อารกฺขสมฺปทา, กลฺยาณมิตฺตตา, สมชีวิตาฯ กตมา จ, พฺราหฺมณ, อุฏฺฐานสมฺปทา? อิธ, พฺราหฺมณ, กุลปุตฺโต เยน กมฺมฏฺฐาเนน ชีวิกํ กเปฺปติ – ยทิ กสิยา, ยทิ วณิชฺชาย, ยทิ โครกฺเขน, ยทิ อิสฺสตฺเตน, ยทิ ราชโปริเสน, ยทิ สิปฺปญฺญตเรน – ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส, ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, อุฏฺฐานสมฺปทาฯ

''กตมา จ, พฺราหฺมณ, อารกฺขสมฺปทา? อิธ, พฺราหฺมณ, กุลปุตฺตสฺส โภคา โหนฺติ อุฏฺฐานวีริยาธิคตา, พาหาพลปริจิตา, เสทาวกฺขิตฺตา, ธมฺมิกา ธมฺมลทฺธาฯ เต อารกฺเขน คุตฺติยา สมฺปาเทติ – 'กินฺติ เม อิเม โภเค เนว ราชาโน หเรยฺยุํ, น โจรา หเรยฺยุํ, น อคฺคิ ฑเหยฺย, น อุทกํ วเหยฺย, น อปฺปิยา ทายาทา หเรยฺยุ'นฺติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, อารกฺขสมฺปทาฯ

''กตมา จ, พฺราหฺมณ, กลฺยาณมิตฺตตา? อิธ, พฺราหฺมณ, กุลปุตฺโต ยสฺมึ คาเม วา นิคเม วา ปฏิวสติ ตตฺร เย เต โหนฺติ – คหปตี วา คหปติปุตฺตา วา ทหรา วา วุทฺธสีลิโน, วุทฺธา วา วุทฺธสีลิโน, สทฺธาสมฺปนฺนา, สีลสมฺปนฺนา, จาคสมฺปนฺนา, ปญฺญาสมฺปนฺนา – เตหิ สทฺธึ สนฺติฏฺฐติ สลฺลปติ สากจฺฉํ สมาปชฺชติ; ยถารูปานํ สทฺธาสมฺปนฺนานํ สทฺธาสมฺปทํ อนุสิกฺขติ, ยถารูปานํ สีลสมฺปนฺนานํ สีลสมฺปทํ อนุสิกฺขติ, ยถารูปานํ จาคสมฺปนฺนานํ จาคสมฺปทํ อนุสิกฺขติ, ยถารูปานํ ปญฺญาสมฺปนฺนานํ ปญฺญาสมฺปทํ อนุสิกฺขติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, กลฺยาณมิตฺตตาฯ

‘‘กตมา จ, พฺราหฺมณ, สมชีวิตา? อิธ, พฺราหฺมณ, กุลปุโตฺต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา สมํ ชีวิกํ กเปฺปติ นาโจฺจคาฬฺหํ นาติหีนํ – ‘เอวํ เม อาโย วยํ ปริยาทาย ฐสฺสติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย ฐสฺสตี’ติฯ เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, ตุลาธาโร วา ตุลาธารเนฺตวาสี วา ตุลํ ปคฺคเหตฺวา ชานาติ – ‘เอตฺตเกน วา โอนตํ, เอตฺตเกน วา อุนฺนต’นฺติ; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, กุลปุโตฺต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา สมํ ชีวิกํ กเปฺปติ นาโจฺจคาฬฺหํ นาติหีนํ – ‘เอวํ เม อาโย วยํ ปริยาทาย ฐสฺสติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย ฐสฺสตี’ติฯ สจายํ, พฺราหฺมณ, กุลปุโตฺต อปฺปาโย สมาโน อุฬารํ ชีวิกํ กเปฺปติ, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อุทุมฺพรขาทีวายํ กุลปุโตฺต โภเค ขาทตี’ติฯ สเจ ปนายํ, พฺราหฺมณ, กุลปุโตฺต มหาโย สมาโน กสิรํ ชีวิกํ กเปฺปติ, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อเชฏฺฐมรณํวายํ กุลปุโตฺต มริสฺสตี’ติฯ ยโต จ โขยํ, พฺราหฺมณ, กุลปุโตฺต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา สมํ ชีวิกํ กเปฺปติ นาโจฺจคาฬฺหํ นาติหีนํ – ‘เอวํ เม อาโย วยํ ปริยาทาย ฐสฺสติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย ฐสฺสตี’ติ, อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, สมชีวิตาฯ

‘‘เอวํ สมุปฺปนฺนานํ, พฺราหฺมณ, โภคานํ จตฺตาริ อปายมุขานิ โหนฺติ – อิตฺถิธุโตฺต, สุราธุโตฺต, อกฺขธุโตฺต, ปาปมิโตฺต ปาปสหาโย ปาปสมฺปวโงฺกฯ เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, มหโต ตฬากสฺส จตฺตาริ เจว อายมุขานิ, จตฺตาริ จ อปายมุขานิฯ ตสฺส ปุริโส ยานิ เจว อายมุขานิ ตานิ ปิทเหยฺย, ยานิ จ อปายมุขานิ ตานิ วิวเรยฺย; เทโว จ น สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวเจฺฉยฺยฯ เอวญฺหิ ตสฺส พฺราหฺมณ , มหโต ตฬากสฺส ปริหานิเยว ปาฏิกงฺขา, โน วุทฺธิ ; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, เอวํ สมุปฺปนฺนานํ โภคานํ จตฺตาริ อปายมุขานิ โหนฺติ – อิตฺถิธุโตฺต, สุราธุโตฺต, อกฺขธุโตฺต, ปาปมิโตฺต ปาปสหาโย ปาปสมฺปวโงฺกฯ

‘‘เอวํ สมุปฺปนฺนานํ, พฺราหฺมณ, โภคานํ จตฺตาริ อายมุขานิ โหนฺติ – น อิตฺถิธุโตฺต, น สุราธุโตฺต, น อกฺขธุโตฺต, กลฺยาณมิโตฺต กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺกฯ เสยฺยถาปิ, พฺราหฺมณ, มหโต ตฬากสฺส จตฺตาริ เจว อายมุขานิ จตฺตาริ จ อปายมุขานิฯ ตสฺส ปุริโส ยานิ เจว อายมุขานิ ตานิ วิวเรยฺย, ยานิ จ อปายมุขานิ ตานิ ปิทเหยฺย; เทโว จ สมฺมา ธารํ อนุปฺปเวเจฺฉยฺยฯ เอวญฺหิ ตสฺส, พฺราหฺมณ, มหโต ตฬากสฺส วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา, โน ปริหานิ; เอวเมวํ โข, พฺราหฺมณ, เอวํ สมุปฺปนฺนานํ โภคานํ จตฺตาริ อายมุขานิ โหนฺติ – น อิตฺถิธุโตฺต…เป.… กลฺยาณสมฺปวโงฺกฯ อิเม โข, พฺราหฺมณ, จตฺตาโร ธมฺมา กุลปุตฺตสฺส ทิฏฺฐธมฺมหิตาย สํวตฺตนฺติ ทิฏฺฐธมฺมสุขายฯ

‘‘จตฺตาโรเม, พฺราหฺมณ, กุลปุตฺตสฺส ธมฺมา สมฺปรายหิตาย สํวตฺตนฺติ สมฺปรายสุขายฯ กตเม จตฺตาโร? สทฺธาสมฺปทา, สีลสมฺปทา, จาคสมฺปทา, ปญฺญาสมฺปทาฯ กตมา จ, พฺราหฺมณ, สทฺธาสมฺปทา? อิธ, พฺราหฺมณ, กุลปุโตฺต สโทฺธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – ‘อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา’ติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, สทฺธาสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, พฺราหฺมณ, สีลสมฺปทา? อิธ, พฺราหฺมณ, กุลปุโตฺต ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, สีลสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, พฺราหฺมณ, จาคสมฺปทา? อิธ , พฺราหฺมณ, กุลปุโตฺต วิคตมลมเจฺฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ มุตฺตจาโค ปยตปาณิ โวสฺสคฺครโต ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, จาคสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, พฺราหฺมณ, ปญฺญาสมฺปทา? อิธ, พฺราหฺมณ, กุลปุตฺโต ปญฺญวา โหติ…เป. … สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ อยํ วุจฺจติ, พฺราหฺมณ, ปญฺญาสมฺปทาฯ อิเม โข, พฺราหฺมณ, จตฺตาโร ธมฺมา กุลปุตฺตสฺส สมฺปรายหิตาย สํวตฺตนฺติ สมฺปรายสุขายา’’ติฯ

‘‘อุฏฺฐาตา กมฺมเธยฺเยสุ, อปฺปมตฺโต วิธานวา;
สมํ กเปฺปติ ชีวิกํ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน, วทญฺญู วีตมจฺฉโร;
นิจฺจํ มคฺคํ วิโสเธติ, โสตฺถานํ สมฺปรายิกํฯ

‘‘อิเจฺจเต อฏฺฐ ธมฺมา จ, สทฺธสฺส ฆรเมสิโน;
อกฺขาตา สจฺจนาเมน, อุภยตฺถ สุขาวหาฯ

‘‘ทิฏฺฐธมฺมหิตตฺถาย, สมฺปรายสุขาย จ;
เอวเมตํ คหฏฺฐานํ, จาโค ปุญฺญํ ปวฑฺฒตี’’ติฯ ปญฺจมํ;

๖. ภยสุตฺตํ

๕๖. ‘‘‘ภย’นฺติ [จูฬนิ. ขคฺควิสาณสุตฺตนิทฺเทส ๑๓๗], ภิกฺขเว, กามานเมตํ อธิวจนํฯ ‘ทุกฺข’นฺติ, ภิกฺขเว, กามานเมตํ อธิวจนํฯ ‘โรโค’ติ, ภิกฺขเว, กามานเมตํ อธิวจนํฯ ‘คโณฺฑ’ติ, ภิกฺขเว, กามานเมตํ อธิวจนํฯ ‘สลฺล’นฺติ, ภิกฺขเว, กามานเมตํ อธิวจนํฯ ‘สโงฺค’ติ, ภิกฺขเว, กามานเมตํ อธิวจนํฯ ‘ปโงฺก’ติ, ภิกฺขเว, กามานเมตํ อธิวจนํ ฯ ‘คโพฺภ’ติ, ภิกฺขเว, กามานเมตํ อธิวจนํฯ กสฺมา จ, ภิกฺขเว, ‘ภย’นฺติ กามานเมตํ อธิวจนํ? ยสฺมา จ กามราครตฺตายํ, ภิกฺขเว, ฉนฺทราควินิพโทฺธ ทิฏฺฐธมฺมิกาปิ ภยา น ปริมุจฺจติ, สมฺปรายิกาปิ ภยา น ปริมุจฺจติ, ตสฺมา ‘ภย’นฺติ กามานเมตํ อธิวจนํฯ กสฺมา จ, ภิกฺขเว, ‘ทุกฺข’นฺติ…เป.… ‘โรโค’ติ… ‘คโณฺฑ’ติ… ‘สลฺล’นฺติ… ‘สโงฺค’ติ… ‘ปโงฺก’ติ… ‘คโพฺภ’ติ กามานเมตํ อธิวจนํ? ยสฺมา จ กามราครตฺตายํ, ภิกฺขเว, ฉนฺทราควินิพโทฺธ ทิฏฺฐธมฺมิกาปิ คพฺภา น ปริมุจฺจติ, สมฺปรายิกาปิ คพฺภา น ปริมุจฺจติ, ตสฺมา ‘คโพฺภ’ติ กามานเมตํ อธิวจนํ’’ฯ

‘‘ภยํ ทุกฺขญฺจ โรโค จ, คโณฺฑ สลฺลญฺจ สโงฺค จ;
ปโงฺก คโพฺภ จ อุภยํ, เอเต กามา ปวุจฺจนฺติ;
ยตฺถ สตฺโต ปุถุชฺชโนฯ

‘‘โอติโณฺณ สาตรูเปน, ปุน คพฺภาย คจฺฉติ;
ยโต จ ภิกฺขุ อาตาปี, สมฺปชญฺญํ [สมฺปชโญฺญ (สฺยา. ก.) สํ. นิ. ๔.๒๕๑ ปสฺสิตพฺพํ] น ริญฺจติฯ

‘‘โส อิมํ ปลิปถํ ทุคฺคํ, อติกฺกมฺม ตถาวิโธ;
ปชํ ชาติชรูเปตํ, ผนฺทมานํ อเวกฺขตี’’ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. ปฐมอาหุเนยฺยสุตฺตํ

๕๗. ‘‘อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนโยฺย โหติ ปาหุเนโยฺย ทกฺขิเณโยฺย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว,

ภิกฺขุ สีลวา โหติ …เป…. สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ…เป…. ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา; กลฺยาณมิโตฺต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก ; สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาทสฺสเนน สมนฺนาคโต; จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี; อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาติํ เทฺวปิ ชาติโย…เป…. อิติ สาการํ สอุเทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ; ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป…. ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติ; อาสวานํ ขยา…เป…. สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนโยฺย โหติ…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยอาหุเนยฺยสุตฺตํ

๕๘. ‘‘อฎฺฐหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนโยฺย โหติ…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเมหิ อฎฺฐหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ …เป…. สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ…เป…. ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา; อารทฺธวีริโย วิหรติ ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุ; อารญฺญิโก โหติ ปนฺตเสนาสโน; อรติรติสโห โหติ, อุปฺปนฺนํ อรติํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหรติ; ภยเภรวสโห โหติ, อุปฺปนฺนํ ภยเภรวํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหรติ ; จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี; อาสวานํ ขยา…เป…. สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนโยฺย…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. ปฐมปุคฺคลสุตฺตํ

๕๙. ‘‘อฎฺฐิเม ภิกฺขเว, ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส? กตเม อฎฺฐ? โสตาปโนฺน, โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน, สกทาคามี, สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน, อนาคามี, อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน, อรหา, อรหตฺตาย ปฏิปโนฺนฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ

‘‘จตฺตาโร จ ปฏิปนฺนา, จตฺตาโร จ ผเล ฐิตา;
เอส สโงฺฆ อุชุภูโต, ปญฺญาสีลสมาหิโตฯ

‘‘ยชมานานํ มนุสฺสานํ, ปุญฺญเปกฺขาน ปาณินํ;
กโรตํ โอปธิกํ ปุญฺญํ, สเงฺฆ ทินฺนํ มหปฺผล’’นฺติฯ นวมํ;

๑๐. ทุติยปุคฺคลสุตฺตํ

๖๐. ‘‘อฎฺฐิเม, ภิกฺขเว, ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเม อฎฺฐ? โสตาปโนฺน , โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปโนฺน…เป…. อรหา, อรหตฺตาย ปฏิปโนฺนฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา…เป…. อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ

‘‘จตฺตาโร จ ปฏิปนฺนา, จตฺตาโร จ ผเล ฐิตา;
เอส สโงฺฆ สมุกฺกโฏฺฐ, สตฺตานํ อฎฺฐ ปุคฺคลาฯ

‘‘ยชมานานํ มนุสฺสานํ, ปุญฺญเปกฺขาน ปาณินํ;
กโรตํ โอปธิกํ ปุญฺญํ, เอตฺถ ทินฺนํ มหปฺผล’’นฺติฯ ทสมํ;

โคตมีวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

โคตมี โอวาทํ สํขิตฺตํ, ทีฆชาณุ จ อุชฺชโย;
ภยา เทฺว อาหุเนยฺยา จ, เทฺว จ อฎฺฐ ปุคฺคลาติฯ

(๗) ๒. ภูมิจาลวโคฺค

๑. อิจฺฉาสุตฺตํ

๖๑. [อ. นิ. ๘.๗๗] ‘‘อฏฺฐิเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ กตเม อฏฺฐ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อุฏฺฐหโต ฆฏโต วายมโต ลาภาย ลาโภ นุปฺปชฺชติฯ โส เตน อลาเภน โสจติ กิลมติ ปริเทวติ, อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว – ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย , อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภาย, น จ ลาภี, โสจี จ ปริเทวี จ, จุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อุฏฺฐหโต ฆฏโต วายมโต ลาภาย ลาโภ อุปฺปชฺชติฯ โส เตน ลาเภน มชฺชติ ปมชฺชติ ปมาทมาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว – ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภาย, ลาภี จ มที จ ปมาที จ, จุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส น อุฏฺฐหติ น ฆฏติ น วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อนุฏฺฐหโต อฆฏโต อวายมโต ลาภาย ลาโภ นุปฺปชฺชติฯ โส เตน อลาเภน โสจติ, กิลมติ, ปริเทวติ, อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว – ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, น อุฏฺฐหติ น ฆฏติ น วายมติ ลาภาย, น จ ลาภี, โสจี จ ปริเทวี จ, จุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส น อุฏฺฐหติ, น ฆฏติ, น วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อนุฏฺฐหโต, อฆฏโต, อวายมโต ลาภาย ลาโภ อุปฺปชฺชติฯ โส เตน ลาเภน มชฺชติ, ปมชฺชติ, ปมาทมาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว – ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, น อุฏฺฐหติ น ฆฏติ น วายมติ ลาภาย, ลาภี จ มที จ, ปมาที จ, จุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อุฏฺฐหโต ฆฏโต วายมโต ลาภาย ลาโภ นุปฺปชฺชติฯ โส เตน อลาเภน น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, น สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว – ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภาย, น จ ลาภี, น จ โสจี น จ ปริเทวี, อจฺจุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อุฏฺฐหโต ฆฏโต วายมโต ลาภาย ลาโภ อุปฺปชฺชติฯ โส เตน ลาเภน น มชฺชติ, น ปมชฺชติ, น ปมาทมาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว – ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภาย, ลาภี จ, น จ มที น จ ปมาที, อจฺจุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส น อุฏฺฐหติ, น ฆฏติ, น วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อนุฏฺฐหโต, อฆฏโต, อวายมโต ลาภาย ลาโภ นุปฺปชฺชติฯ โส เตน อลาเภน น โสจติ, น กิลมติ, น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ,

น สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว – ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, น อุฎฺฐหติ, น ฆฎติ, น วายมติ ลาภาย , น จ ลาภี, น จ โสจี น จ ปริเทวี, อจฺจุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส น อุฎฺฐหติ, น ฆฎติ, น วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อนุฎฺฐหโต อฆฎโต อวายมโต ลาภาย ลาโภ อุปฺปชฺชติฯ โส เตน ลาเภน น มชฺชติ, น ปมชฺชติ, น ปมาทมาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว – ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, น อุฎฺฐหติ, น ฆฎติ, น วายมติ ลาภาย, ลาภี จ, น จ มที น จ ปมาที, อจฺจุโต จ สทฺธมฺมา ’ฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. อลํสุตฺตํ

๖๒. ‘‘ฉหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน อลํ ปเรสํฯ กตเมหิ ฉหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก [ธารกชาติโก (สี. สฺยา. ปี.) อ. นิ. ๘.๗๘] โหติ; ธาตานญฺจ [ธตานญฺจ (สี. สฺยา. ปี.)] ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา [อตฺถูปวริกฺขี (สี. สฺยา. ปี.)] โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฎิปโนฺน จ โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ, โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฎฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก [สมาทาปโก (?)] สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน อลํ ปเรสํฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน อลํ ปเรสํฯ กตเมหิ ปญฺจหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฎิปโนฺน จ โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ…เป.… อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน อลํ ปเรสํฯ

‘‘จตูหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน นาลํ ปเรสํฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ ; ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฎิปโนฺน จ โหติ; โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ, โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฎฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; โน จ สนฺทสฺสโก โหติ สมาทปโก สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน นาลํ ปเรสํฯ

‘‘จตูหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ นาลํ อตฺตโนฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; น จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฎิปโนฺน โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ…เป.… อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; สนฺทสฺสโก จ โหติ…เป.… สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโนฯ

‘‘ตีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน นาลํ ปเรสํฯ กตเมหิ ตีหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน จ โหติ; โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ, โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; โน จ สนฺทสฺสโก โหติ สมาทปโก สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ตีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, นาลํ ปเรสํฯ

‘‘ตีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโนฯ กตเมหิ ตีหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ…เป.… อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ตีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโนฯ

‘‘ทฺวีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, นาลํ ปเรสํฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; โน จ สุตานํ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน จ โหติ; โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ…เป.… อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; โน จ สนฺทสฺสโก โหติ…เป.… สพฺรหฺมจารีนํ ฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, นาลํ ปเรสํฯ

‘‘ทฺวีหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโนฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; โน จ สุตานํ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ, โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว , ทฺวีหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโน’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สํขิตฺตสุตฺตํ

๖๓. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป.… เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ เม, ภเนฺต, ภควา สํขิเตฺตน ธมฺมํ เทเสตุ, ยมหํ ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา เอโก วูปกโฎฺฐ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหเรยฺย’’นฺติฯ ‘‘เอวเมวํ ปนิเธกเจฺจ โมฆปุริสา มมเญฺญว อเชฺฌสนฺติฯ ธเมฺม จ ภาสิเต มมเญฺญว อนุพนฺธิตพฺพํ มญฺญนฺตี’’ติฯ ‘‘เทเสตุ เม, ภเนฺต, ภควา สํขิเตฺตน ธมฺมํ, เทเสตุ สุคโต สํขิเตฺตน ธมฺมํฯ อเปฺปว นามาหํ ภควโต ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชาเนยฺยํ, อเปฺปว นามาหํ ภควโต ภาสิตสฺส ทายาโท อสฺส’’นฺติฯ ‘‘ตสฺมาติห เต, ภิกฺขุ เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘อชฺฌตฺตํ เม จิตฺตํ ฐิตํ ภวิสฺสติ สุสณฺฐิตํ, น จ อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา จิตฺตํ ปริยาทาย ฐสฺสนฺตี’ติฯ เอวญฺหิ เต, ภิกฺขุ, สิกฺขิตพฺพํ’’ฯ

‘‘ยโต โข เต, ภิกฺขุ, อชฺฌตฺตํ จิตฺตํ ฐิตํ โหติ สุสณฺฐิตํ, น จ อุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฎฺฐนฺติ, ตโต เต, ภิกฺขุ, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘เมตฺตา เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิ

ตา ภวิสฺสติ พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา’ติฯ เอวญฺหิ เต, ภิกฺขุ, สิกฺขิตพฺพํฯ

“ยโต โข เต, ภิกฺขุ, อยํ สมาธิ เอวํ ภาวิโต โหติ พหุลีกโต, ตโต ตฺวํ, ภิกฺขุ, อิมํ สมาธึ สวิตกฺกมฺปิ สวิจารํ [สวิตกฺกสวิจารมฺปิ (ก.)] ภาเวยฺยาสิ, อวิตกฺกมฺปิ วิจารมตฺตํ [อวิตกฺกวิจารมตฺตมฺปิ (ก.) วิสุทฺธิ. ๑.๒๗๑ ปสฺสิตพฺพํ] ภาเวยฺยาสิ, อวิตกฺกมฺปิ อวิจารํ [อวิตกฺกอวิจารมฺปิ (ก.)] ภาเวยฺยาสิ, สปฺปีติกมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, นิปฺปีติกมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, สาตสหคตมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, อุเปกฺขาสหคตมฺปิ ภาเวยฺยาสิฯ

“ยโต โข, เต ภิกฺขุ, อยํ สมาธิ เอวํ ภาวิโต โหติ สุภาวิโต, ตโต เต, ภิกฺขุ, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘กรุณา เม เจโตวิมุตฺติ… มุทิตา เม เจโตวิมุตฺติ… อุเปกฺขา เม เจโตวิมุตฺติ ภาวิตา ภวิสฺสติ พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา’ติฯ เอวญฺหิ เต, ภิกฺขุ, สิกฺขิตพฺพํฯ

“ยโต โข เต, ภิกฺขุ, อยํ สมาธิ เอวํ ภาวิโต โหติ สุภาวิโต, ตโต ตฺวํ, ภิกฺขุ, อิมํ สมาธึ สวิตกฺกสวิจารมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, อวิตกฺกวิจารมตฺตมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, อวิตกฺกอวิจารมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, สปฺปีติกมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, นิปฺปีติกมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, สาตสหคตมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, อุเปกฺขาสหคตมฺปิ ภาเวยฺยาสิฯ

“ยโต โข เต, ภิกฺขุ, อยํ สมาธิ เอวํ ภาวิโต โหติ สุภาวิโต, ตโต เต, ภิกฺขุ, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘กาเย กายานุปสฺสี วิหริสฺสามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส’นฺติฯ เอวญฺหิ เต, ภิกฺขุ, สิกฺขิตพฺพํฯ

“ยโต โข เต, ภิกฺขุ, อยํ สมาธิ เอวํ ภาวิโต โหติ พหุลีกโต, ตโต ตฺวํ, ภิกฺขุ, อิมํ สมาธึ สวิตกฺกสวิจารมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, อวิตกฺกวิจารมตฺตมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, อวิตกฺกอวิจารมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, สปฺปีติกมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, นิปฺปีติกมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, สาตสหคตมฺปิ ภาเวยฺยาสิ , อุเปกฺขาสหคตมฺปิ ภาเวยฺยาสิฯ

“ยโต โข เต, ภิกฺขุ, อยํ สมาธิ เอวํ ภาวิโต โหติ สุภาวิโต, ตโต เต, ภิกฺขุ , เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหริสฺสามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส’นฺติ; จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหริสฺสามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส’นฺติ; ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหริสฺสามิ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา, วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺส’นฺติฯ เอวญฺหิ เต, ภิกฺขุ, สิกฺขิตพฺพํฯ

“ยโต โข เต, ภิกฺขุ, อยํ สมาธิ เอวํ ภาวิโต โหติ พหุลีกโต, ตโต ตฺวํ, ภิกฺขุ, อิมํ สมาธึ สวิตกฺกสวิจารมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, อวิตกฺกวิจารมตฺตมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, อวิตกฺกอวิจารมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, สปฺปีติกมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, นิปฺปีติกมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, สาตสหคตมฺปิ ภาเวยฺยาสิ, อุเปกฺขาสหคตมฺปิ ภาเวยฺยาสิฯ

“ยโต โข เต, ภิกฺขุ, อยํ สมาธิ เอวํ ภาวิโต โหติ สุภาวิโต, ตโต ตฺวํ, ภิกฺขุ, เยน เยเนว คจฺฉสิ ผาสุํเยว คจฺฉสิ, ยตฺถ ยตฺถ ฐสฺสสิ ผาสุํเยว ฐสฺสสิ, ยตฺถ ยตฺถ นิสีทิสฺสสิ ผาสุํเยว นิสีทิสฺสสิ, ยตฺถ ยตฺถ เสยฺยํ กปฺเปสฺสสิ ผาสุํเยว เสยฺยํ กปฺเปสฺสสี’’ติฯ

อถ โข โส ภิกฺขุ ภควตา อิมินา โอวาเทน โอวทิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข โส ภิกฺขุ เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิฯ ‘‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’’ติ อพฺภญฺญาสิฯ อญฺญตโร จ ปน โส ภิกฺขุ อรหตํ อโหสีติฯ ตติยํฯ

๔. คยาสีสสุตฺตํ

๖๔. เอกํ สมยํ ภควา คยายํ วิหรติ คยาสีเสฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ…เป.… ‘‘ปุพฺพาหํ, ภิกฺขเว, สโมฺพธา อนภิสมฺพุโทฺธ โพธิสโตฺตว สมาโน โอภาสเญฺญว โข สญฺชานามิ, โน จ รูปานิ ปสฺสามิ’’ฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ โอภาสเญฺจว สญฺชาเนยฺยํ รูปานิ จ ปเสฺสยฺยํ; เอวํ เม อิทํ ญาณทสฺสนํ ปริสุทฺธตรํ อสฺสา’’’ติฯ

‘‘โส โข อหํ, ภิกฺขเว, อปเรน สมเยน อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต โอภาสเญฺจว สญฺชานามิ, รูปานิ จ ปสฺสามิ; โน จ โข ตาหิ เทวตาหิ สทฺธิํ สนฺติฎฺฐามิ สลฺลปามิ สากจฺฉํ สมาปชฺชามิฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ โอภาสเญฺจว สญฺชาเนยฺยํ, รูปานิ จ ปเสฺสยฺยํ, ตาหิ จ เทวตาหิ สทฺธิํ สนฺติเฎฺฐยฺยํ สลฺลเปยฺยํ สากจฺฉํ สมาปเชฺชยฺยํ; เอวํ เม อิทํ ญาณทสฺสนํ ปริสุทฺธตรํ อสฺสา’’’ติฯ

‘‘โส โข อหํ, ภิกฺขเว, อปเรน สมเยน อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต โอภาสเญฺจว สญฺชานามิ, รูปานิ จ ปสฺสามิ, ตาหิ จ เทวตาหิ สทฺธิํ สนฺติฎฺฐามิ สลฺลปามิ สากจฺฉํ สมาปชฺชามิ; โน จ โข ตา เทวตา ชานามิ – อิมา เทวตา อมุกมฺหา วา อมุกมฺหา วา เทวนิกายาติฯ

‘‘ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ โอภาสเญฺจว สญฺชาเนยฺยํ, รูปานิ จ ปเสฺสยฺยํ, ตาหิ จ เทวตาหิ สทฺธิํ สนฺติเฎฺฐยฺยํ สลฺลเปยฺยํ สากจฺฉํ สมาปเชฺชยฺยํ, ตา จ เทวตา ชาเนยฺยํ – อิมา เทวตา อมุกมฺหา วา อมุกมฺหา วา เทวนิกายา’ติ; เอวํ เม อิทํ ญาณทสฺสนํ ปริสุทฺธตรํ อสฺสา’’’ติฯ

‘‘โส โข อหํ, ภิกฺขเว, อปเรน สมเยน อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต โอภาสเญฺจว สญฺชานามิ, รูปานิ จ ปสฺสามิ, ตาหิ จ เทวตาหิ สทฺธิํ สนฺติฎฺฐามิ สลฺลปามิ สากจฺฉํ สมาปชฺชามิ, ตา จ เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา อมุกมฺหา วา อมุกมฺหา วา เทวนิกายา’ติ; โน จ โข ตา เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา อิมสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน อิโต จุตา ตตฺถ อุปปนฺนา’ติ…เป.… ตา จ เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา อิมสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน อิโต จุตา ตตฺถ อุปปนฺนา’ติ; โน จ โข ตา เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา อิมสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน เอวมาหารา เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวทินิโย’ติ …เป.… ตา จ เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา อิมสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน เอวมาหารา เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวทินิโย’ติ; โน จ โข ตา เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา เอวํทีฆายุกา เอวํจิรฏฺฐิติกา’ติ…เป.… ตา จ เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา

เอวํทีฆายุกา เอวํจิรฏฺฐิติกา’ติ; โน จ โข ตา เทวตา ชานามิ ยทิ วา เม อิมาหิ เทวตาหิ สทฺธึ สนฺนิวุตฺถปุพฺพํ ยทิ วา น สนฺนิวุตฺถปุพฺพนฺติฯ

“ตสฺส มยฺหํ, ภิกฺขเว, เอตทโหสิ – ‘สเจ โข อหํ โอภาสญฺเจว สญฺชาเนยฺยํ, รูปานิ จ ปสฺเสยฺยํ, ตาหิ จ เทวตาหิ สทฺธึ สนฺติฏฺเฐยฺยํ สลฺลเปยฺยํ สากจฺฉํ สมาปชฺเชยฺยํ , ตา จ เทวตา ชาเนยฺยํ – ‘อิมา เทวตา อมุกมฺหา วา อมุกมฺหา วา เทวนิกายา’ติ, ตา จ เทวตา ชาเนยฺยํ – ‘อิมา เทวตา อิมสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน อิโต จุตา ตตฺถ อุปปนฺนา’ติ, ตา จ เทวตา ชาเนยฺยํ – ‘อิมา เทวตา เอวมาหารา เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวทินิโย’ติ, ตา จ เทวตา ชาเนยฺยํ – ‘อิมา เทวตา เอวํทีฆายุกา เอวํจิรฏฺฐิติกา’ติ, ตา จ เทวตา ชาเนยฺยํ ยทิ วา เม อิมาหิ เทวตาหิ สทฺธึ สนฺนิวุตฺถปุพฺพํ ยทิ วา น สนฺนิวุตฺถปุพฺพนฺติ; เอวํ เม อิทํ ญาณทสฺสนํ ปริสุทฺธตรํ อสฺสา’’’ติฯ

“โส โข อหํ, ภิกฺขเว, อปเรน สมเยน อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต โอภาสญฺเจว สญฺชานามิ, รูปานิ จ ปสฺสามิ, ตาหิ จ เทวตาหิ สทฺธึ สนฺติฏฺฐามิ สลฺลปามิ สากจฺฉํ สมาปชฺชามิ, ตา จ เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา อมุกมฺหา วา อมุกมฺหา วา เทวนิกายา’ติ, ตา จ เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา อิมสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน อิโต จุตา ตตฺถ อุปปนฺนา’ติ, ตา จ เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา เอวมาหารา เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวทินิโย’ติ , ตา จ เทวตา ชานามิ – ‘อิมา เทวตา เอวํทีฆายุกา เอวํจิรฏฺฐิติกา’ติ, ตา จ เทวตา ชานามิ ยทิ วา เม เทวตาหิ สทฺธึ สนฺนิวุตฺถปุพฺพํ ยทิ วา น สนฺนิวุตฺถปุพฺพนฺติฯ

“ยาวกีวญฺจ เม, ภิกฺขเว, เอวํ อฏฺฐปริวฏฺฏํ อธิเทวญาณทสฺสนํ น สุวิสุทฺธํ อโหสิ, เนว ตาวาหํ, ภิกฺขเว, ‘สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ’ติ [อภิสมฺพุทฺโธ (สี. สฺยา. ปี.)] ปจฺจญฺญาสิํฯ ยโต จ โข เม , ภิกฺขเว, เอวํ อฏฺฐปริวฏฺฏํ อธิเทวญาณทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ, อถาหํ, ภิกฺขเว, ‘สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ’ติ ปจฺจญฺญาสิํ; ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ; อกุปฺปา เม เจโตวิมุตฺติ [วิมุตฺติ (ก. สี. ก.)]; อยมนฺติมา ชาติ นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อภิภายตนสุตฺตํ

๖๕. [ที. นิ. ๓.๓๓๘, ๓๕๘; อ. นิ. ๑๐.๒๙] “อฏฺฐิมานิ, ภิกฺขเว, อภิภายตนานิฯ กตมานิ อฏฺฐ? อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิฯ ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ปฐมํ อภิภายตนํฯ

“อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิฯ ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ทุติยํ อภิภายตนํฯ

“อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิฯ ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ตติยํ อภิภายตนํฯ

“อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิฯ ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ จตุตฺถํ อภิภายตนํฯ

“อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนิทสฺสนานิ นีลนิภาสานิฯ ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ปญฺจมํ อภิภายตนํฯ

“อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปีตานิ ปีตวณฺณานิ ปีตนิทสฺสนานิ ปีตนิภาสานิฯ ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ฉฏฺฐํ อภิภายตนํฯ

“อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ โลหิตกนิทสฺสนานิ โลหิตกนิภาสานิฯ ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ สตฺตมํ อภิภายตนํฯ

“อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โอทาตานิ โอทาตวณฺณานิ โอทาตนิทสฺสนานิ โอทาตนิภาสานิฯ ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ อฏฺฐมํ อภิภายตนํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ อภิภายตนานี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. วิโมกฺขสุตฺตํ

๖๖. “อฏฺฐิเม, ภิกฺขเว, วิโมกฺขาฯ กตเม อฏฺฐ? รูปี รูปานิ ปสฺสติฯ อยํ ปฐโม วิโมกฺโขฯ

“อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี, พหิทฺธา [อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา (สฺยา. ปี. ก.) ที. นิ. ๒.๑๒๙; ที. นิ. ๓.๓๓๘, ๓๕๘; อ. นิ. ๘.๑๑๙; ม. นิ. ๒.๒๔๘ ปสฺสิตพฺพํ] รูปานิ ปสฺสติฯ อยํ ทุติโย วิโมกฺโขฯ

“สุภนฺเตว อธิมุตฺโต โหติฯ อยํ ตติโย วิโมกฺโขฯ

“สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนนฺโต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ จตุตฺโถ วิโมกฺโขฯ

“สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ ปญฺจโม วิโมกฺโขฯ

“สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ ฉฏฺโฐ วิโมกฺโขฯ

“สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ สตฺตโม วิโมกฺโขฯ

“สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อยํ อฏฺฐโม วิโมกฺโขฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ วิโมกฺขา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อนริยโวหารสุตฺตํ

๖๗. “อฏฺฐิเม , ภิกฺขเว, อนริยโวหาราฯ กตเม อฏฺฐ? อทิฏฺเฐ ทิฏฺฐวาทิตา, อสุเต สุตวาทิตา, อมุเต มุตวาทิตา, อวิญฺญาเต วิญฺญาตวาทิตา, ทิฏฺเฐ อทิฏฺฐวาทิตา, สุเต อสุตวาทิตา, มุเต อมุตวาทิตา, วิญฺญาเต อวิญฺญาตวาทิตาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ อนริยโวหารา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อริยโวหารสุตฺตํ

๖๘. ‘‘อฏฺฐิเม, ภิกฺขเว, อริยโวหาราฯ กตเม อฏฺฐ? อทิฏฺเฐ อทิฏฺฐวาทิตา, อสุเต อสุตวาทิตา, อมุเต อมุตวาทิตา, อวิญฺญาเต อวิญฺญาตวาทิตา, ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐวาทิตา, สุเต สุตวาทิตา, มุเต มุตวาทิตา, วิญฺญาเต วิญฺญาตวาทิตาฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ อริยโวหารา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปริสาสุตฺตํ

๖๙. ‘‘อฏฺฐิมา, ภิกฺขเว, ปริสาฯ กตมา อฏฺฐ? ขตฺติยปริสา , พฺราหฺมณปริสา, คหปติปริสา, สมณปริสา, จาตุมหาราชิกปริสา, ตาวตึสปริสา, มารปริสา, พฺรหฺมปริสาฯ อภิชานามิ โข ปนาหํ, ภิกฺขเว, อเนกสตํ ขตฺติยปริสํ อุปสงฺกมิตาฯ ตตฺรปิ มยา สนฺนิสินฺนปุพฺพเญฺจว สลฺลปิตปุพฺพญฺจ สากจฺฉา จ สมาปนฺนปุพฺพาฯ ตตฺถ ยาทิสโก เตสํ วโณฺณ โหติ ตาทิสโก มยฺหํ วโณฺณ โหติ, ยาทิสโก เตสํ สโร โหติ ตาทิสโก มยฺหํ สโร โหติฯ ธมฺมิยา จ กถาย สนฺทเสฺสมิ สมาทเปมิ สมุเตฺตเชมิ สมฺปหํเสมิ ฯ ภาสมานญฺจ มํ น ชานนฺติ – ‘โก นุ โข อยํ ภาสติ เทโว วา มนุโสฺส วา’ติฯ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุเตฺตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อนฺตรธายามิฯ อนฺตรหิตญฺจ มํ น ชานนฺติ – ‘โก นุ โข อยํ อนฺตรหิโต เทโว วา มนุโสฺส วา’’’ติฯ

‘‘อภิชานามิ โข ปนาหํ, ภิกฺขเว, อเนกสตํ พฺราหฺมณปริสํ…เป.… คหปติปริสํ… สมณปริสํ… จาตุมหาราชิกปริสํ… ตาวตึสปริสํ… มารปริสํ… พฺรหฺมปริสํ อุปสงฺกมิตาฯ ตตฺรปิ มยา สนฺนิสินฺนปุพฺพเญฺจว สลฺลปิตปุพฺพญฺจ สากจฺฉา จ สมาปนฺนปุพฺพาฯ ตตฺถ ยาทิสโก เตสํ วโณฺณ โหติ ตาทิสโก มยฺหํ วโณฺณ โหติ, ยาทิสโก เตสํ สโร โหติ ตาทิสโก มยฺหํ สโร โหติฯ ธมฺมิยา จ กถาย สนฺทเสฺสมิ สมาทเปมิ สมุเตฺตเชมิ สมฺปหํเสมิฯ ภาสมานญฺจ มํ น ชานนฺติ – ‘โก นุ โข อยํ ภาสติ เทโว วา มนุโสฺส วา’ติฯ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุเตฺตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อนฺตรธายามิฯ อนฺตรหิตญฺจ มํ น ชานนฺติ – ‘โก นุ โข อยํ อนฺตรหิโต เทโว วา มนุโสฺส วา’ติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ ปริสา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ภูมิจาลสุตฺตํ

๗๐. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เวสาลึ ปิณฺฑาย ปาวิสิฯ เวสาลิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกโนฺต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามเนฺตสิ – ‘‘คณฺหาหิ, อานนฺท, นิสีทนํฯ เยน จาปาลํ เจติยํ [ปาวาลเจติยํ (สฺยา.), จาปาลเจติยํ (ปี. ก.)] เตนุปสงฺกมิสฺสาม ทิวาวิหารายา’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นิสีทนํ อาทาย ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิฯ

อถ โข ภควา เยน จาปาลํ เจติยํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามเนฺตสิ – ‘‘รมณียา , อานนฺท, เวสาลี, รมณียํ อุเทนํ เจติยํ, รมณียํ โคตมกํ เจติยํ, รมณียํ สตฺตมฺพํ เจติยํ, รมณียํ พหุปุตฺตกํ เจติยํ; รมณียํ สารนฺททํ เจติยํ, รมณียํ จาปาลํ เจติยํฯ ยสฺส กสฺสจิ , อานนฺท, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, อากงฺขมาโน โส, อานนฺท, กปฺปํ วา ติฏฺฐเยฺย กปฺปาวเสสํ วาฯ ตถาคตสฺส โข, อานนฺท, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธาฯ อากงฺขมาโน, อานนฺท, ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเยฺย กปฺปาวเสสํ วา’’ติฯ เอวมฺปิ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควตา โอฬาริเก นิมิเตฺต กยิ

รมาเน โอฬาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุํ; น ภควนฺตํ ยาจิ – ‘‘ติฏฺฐตุ, ภนฺเต, ภควา กปฺปํ, ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสาน’’นฺติ, ยถา ตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโตฯ

ทุติยมฺปิ โข ภควา…เป.… ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ‘‘รมณียา, อานนฺท, เวสาลี, รมณียํ อุเทนํ เจติยํ, รมณียํ โคตมกํ เจติยํ, รมณียํ สตฺตมฺพํ เจติยํ, รมณียํ พหุปุตฺตกํ เจติยํ, รมณียํ สารนฺททํ เจติยํ, รมณียํ จาปาลํ เจติยํฯ ยสฺส กสฺสจิ, อานนฺท, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, อากงฺขมาโน โส, อานนฺท, กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาฯ ตถาคตสฺส โข, อานนฺท, จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา…เป.… อากงฺขมาโน, อานนฺท, ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา’’ติฯ เอวมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอฬาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอฬาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุํ; น ภควนฺตํ ยาจิ – ‘‘ติฏฺฐตุ, ภนฺเต, ภควา กปฺปํ, ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสาน’’นฺติ, ยถา ตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโตฯ

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ‘‘คจฺฉ ตฺวํ [คจฺฉ โข ตฺวํ (สํ. นิ. ๕.๘๒๒) อุทา. ๕๑ ปสฺสิตพฺพํ], อานนฺท, ยสฺส ทานิ กาลํ มญฺญสี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ภควโต อวิทูเร อญฺญตรสฺมิํ รุกฺขมูเล นิสีทิฯ อถ โข มาโร ปาปิมา อจิรปกฺกนฺเต อายสฺมนฺเต อานนฺเท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘ปรินิพฺพาตุ ทานิ, ภนฺเต, ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโตฯ ปรินิพฺพานกาโล ทานิ, ภนฺเต , ภควโตฯ ภาสิตา โข ปเนสา, ภนฺเต, ภควตา วาจา – ‘น ตาวาหํ, ปาปิม, ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขู น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา ปตฺตโยคเกฺขมา [อิทํ ปทํ ที. นิ. ๒.๑๖๘ จ สํ. นิ. ๕.๘๒๒ จ น ทิสฺสติ] พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตี’ติฯ เอตรหิ, ภนฺเต, ภิกฺขู ภควโต สาวกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา ปตฺตโยคเกฺขมา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติฯ

‘‘ปรินิพฺพาตุ ทานิ, ภนฺเต, ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโตฯ ปรินิพฺพานกาโล ทานิ, ภนฺเต, ภควโตฯ ภาสิตา โข ปเนสา, ภนฺเต, ภควตา วาจา – ‘น ตาวาหํ, ปาปิม, ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขุนิโย น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ…เป.… ยาว เม อุปาสกา น สาวกา ภวิสฺสนฺติ…เป.… ยาว เม อุปาสิกา น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา ปตฺตโยคเกฺขมา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตี’ติฯ เอตรหิ, ภนฺเต, อุปาสิกา ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา ปตฺตโยคเกฺขมา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย, สกํ อาจริยกํ

อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติฯ

‘‘ปรินิพฺพาตุ ทานิ, ภนฺเต, ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโตฯ ปรินิพฺพานกาโล ทานิ, ภนฺเต, ภควโตฯ ภาสิตา โข ปเนสา, ภนฺเต, ภควตา วาจา – ‘น ตาวาหํ, ปาปิม, ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม อิทํ พฺรหฺมจริยํ น อิทฺธเญฺจว ภวิสฺสติ ผีตญฺจ วิตฺถาริกํ พาหุชญฺญํ ปุถุภูตํ, ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิต’นฺติฯ เอตรหิ, ภนฺเต, ภควโต พฺรหฺมจริยํ อิทฺธเญฺจว ผีตญฺจ วิตฺถาริกํ พาหุชญฺญํ ปุถุภูตํ, ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตํฯ

‘‘ปรินิพฺพาตุ ทานิ, ภนฺเต, ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโตฯ ปรินิพฺพานกาโล ทานิ, ภนฺเต, ภควโต’’ติฯ ‘‘อปฺโปสฺสุกฺโก ตฺวํ, ปาปิม, โหหิฯ นจิรํ ตถาคตสฺส ปรินิพฺพานํ ภวิสฺสติฯ อิโต ติณฺณํ มาสานํ อจฺจเยน ตถาคโต ปรินิพฺพายิสฺสตี’’ติฯ

อถ โข ภควา จาปาเล เจติเย สโต สมฺปชาโน อายุสงฺขารํ โอสฺสชิฯ โอสฺสเฏฺฐ จ ภควตา อายุสงฺขาเร มหาภูมิจาโล อโหสิ ภึสนโก สโลมหํโส, เทวทุนฺทุภิโย จ ผลึสุฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

‘‘ตุลมตุลญฺจ สมฺภวํ, ภวสงฺขารมวสฺสชิ มุนิ;
อชฺฌตฺตรโต สมาหิโต, อภินฺทิ กวจมิวตฺตสมฺภว’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มหา วตายํ ภูมิจาโล; สุมหา วตายํ ภูมิจาโล ภึสนโก สโลมหํโส, เทวทุนฺทุภิโย จ ผลึสุฯ โก นุ โข เหตุ, โก ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายา’’ติ?

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘มหา วตายํ, ภนฺเต, ภูมิจาโล ; สุมหา วตายํ, ภนฺเต, ภูมิจาโล ภึสนโก สโลมหํโส, เทวทุนฺทุภิโย จ ผลึสุฯ โก นุ โข, ภนฺเต, เหตุ, โก ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายา’’ติ?

‘‘อฏฺฐิเม, อานนฺท, เหตู, อฏฺฐ ปจฺจยา มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายฯ กตเม อฏฺฐ? อยํ, อานนฺท, มหาปถวี อุทเก ปติฏฺฐิตา; อุทกํ วาเต ปติฏฺฐิตํ; วาโต อากาสฏฺโฐ โหติฯ โส, อานนฺท, สมโย ยํ มหาวาตา วายนฺติ; มหาวาตา วายนฺตา อุทกํ กมฺเปนฺติ; อุทกํ กมฺปิตํ ปถวึ กมฺเปติฯ อยํ, อานนฺท, ปฐโม เหตุ, ปฐโม ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา อิทฺธิมา เจโตวสิปฺปตฺโต เทวตา วา มหิทฺธิกา มหานุภาวาฯ ตสฺส ปริตฺตา ปถวีสญฺญา ภาวิตา โหติ, อปฺปมาณา อาโปสญฺญาฯ โส อิมํ ปถวึ กมฺเปติ สงฺกมฺเปติ สมฺปกมฺเปติ สมฺปเวเธติฯ อยํ, อานนฺท, ทุติโย เหตุ, ทุติโย ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ยทา โพธิสตฺโต ตุสิตา กายา จวิตฺวา สโต สมฺปชาโน มาตุกุจฺฉึ โอกฺกมติ, ตทายํ ปถวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ สมฺปกมฺปติ สมฺปเวธติฯ อยํ, อานนฺท, ตติโย เหตุ; ตติโย ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ยทา โพธิสตฺโต สโต สมฺปชาโน มาตุกุจฺฉิสฺมา นิกฺขมติ, ตทายํ ปถวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ สมฺปกมฺปติ สมฺปเวธติฯ อยํ, อานนฺท, จตุตฺโถ เหตุ, จตุตฺโถ ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ยทา ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุชฺฌติ, ตทายํ ปถวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ สมฺปกมฺปติ สมฺปเวธติฯ อยํ, อานนฺท, ปญฺจโม เหตุ, ปญฺจโม ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ยทา ตถาคโต อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺเตติ, ตทายํ ปถวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ สมฺปกมฺปติ สมฺปเวธติฯ อยํ, อานนฺท, ฉฏฺโฐ เหตุ, ฉฏฺโฐ ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ยทา ตถาคโต สโต สมฺปชาโน อายุสงฺขารํ โอสฺสชฺชติ, ตทายํ ปถวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ สมฺปกมฺปติ สมฺปเวธติฯ อยํ, อานนฺท, สตฺตโม เหตุ, สตฺตโม ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ยทา ตถาคโต อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายติ, ตทายํ ปถวี กมฺปติ สงฺกมฺปติ สมฺปกมฺปติ สมฺปเวธติฯ อยํ, อานนฺท, อฏฺฐโม เหตุ, อฏฺฐโม ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายฯ อิเม โข, อานนฺท, อฏฺฐ เหตู, อฏฺฐ ปจฺจยา มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวายา’’ติฯ ทสมํฯ

ภูมิจาลวคฺโค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อิจฺฉา อลญฺจ สํขิตฺตํ, คยา อภิภุนา สห;
วิโมกฺข เทฺว จ โวหารา, ปริสา ภูมิจาเลนาติฯ

(๘) ๓. ยมกวโคฺค

๑. ปฐมสทฺธาสุตฺตํ

๗๑. “สโทฺธ จ [สโทฺธ (สฺยา.) เอเตฺถวฯ อ. นิ. ๙.๔], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ, โน จ [โน (สฺยา.) เอวมุปริปิ “โน”เตฺวว ทิสฺสติ] สีลวาฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ สีลวา จา’ติฯ ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ, เอวํ โส เตนเงฺคน ปริปูโร โหติฯ

“สโทฺธ จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ, โน จ พหุสฺสุโตฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จา’ติฯ ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ พหุสฺสุโต จ, เอวํ โส เตนเงฺคน ปริปูโร โหติฯ

“สโทฺธ จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ พหุสฺสุโต จ, โน จ ธมฺมกถิโก…เป.… ธมฺมกถิโก จ, โน จ ปริสาวจโร…เป.… ปริสาวจโร จ, โน จ วิสารโท ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ…เป.… วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, โน จ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี…เป.… จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, โน จ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ; เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสยฺยํ, จตุนฺนญฺจ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อสฺสํ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’’’นฺติฯ

“ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, จตุนฺนญฺจ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ; เอวํ โส เตนเงฺคน ปริปูโร โหติฯ อิเมหิ, โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สมนฺตปาสาทิโก จ โหติ สพฺพาการปริปูโร จา”ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยสทฺธาสุตฺตํ

๗๒. “สโทฺธ จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ, โน จ สีลวาฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ สีลวา จา’ติฯ ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ, เอวํ โส เตนเงฺคน ปริปูโร โหติฯ

“สโทฺธ จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ, โน จ พหุสฺสุโต…เป.… พหุสฺสุโต จ, โน จ ธมฺมกถิโก…เป.… ธมฺมกถิโก จ, โน จ ปริสาวจโร…เป.… ปริสาวจโร จ, โน จ วิสารโท ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ …เป.… วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, โน จ เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา เต กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ…เป.… เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา เต กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, โน จ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ; เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ

เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสยฺยํ, เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา เต กาเยน ผุสิตฺวา วิหเรยฺยํ, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’’’นฺติฯ

‘‘ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติฯ เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา เต จ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, อาสวานญฺจ ขยา...เป.... สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ; เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สมนฺตปาสาทิโก จ โหติ สพฺพาการปริปูโร จา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมมรณสฺสติสุตฺตํ

๗๓. เอกํ สมยํ ภควา นาติเก [นาทิเก (สี. สฺยา.), นาฎิเก (ปี.) อ. นิ. ๖.๑๙] วิหรติ คิญฺชกาวสเถฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติ ฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ – ‘‘มรณสฺสติ, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาฯ ภาเวถ โน ตุเมฺห, ภิกฺขเว, มรณสฺสติ’’นฺติฯ

เอวํ วุเตฺต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหํ โข, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ภาเวสิ มรณสฺสติ’’นฺติ? ‘‘อิธ มยฺหํ, ภเนฺต, เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ รตฺตินฺทิวํ ชีเวยฺยํ , ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ [พหุํ (สี. ปี.)] วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ เอวํ โข อหํ, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ

อญฺญตโรปิ โข ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหมฺปิ โข, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ภาเวสิ มรณสฺสติ’’นฺติ? ‘‘อิธ มยฺหํ, ภเนฺต, เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ ทิวสํ ชีเวยฺยํ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ เอวํ โข อหํ, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ

อญฺญตโรปิ โข ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหมฺปิ โข, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ภาเวสิ มรณสฺสติ’’นฺติ? ‘‘อิธ มยฺหํ, ภเนฺต, เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ อุปฑฺฒทิวสํ ชีเวยฺยํ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ เอวํ โข อหํ, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ

อญฺญตโรปิ โข ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหมฺปิ โข, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติ ฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ภาเวสิ มรณสฺสติ’’นฺติ? ‘‘อิธ มยฺหํ, ภเนฺต, เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ เอกปิณฺฑปาตํ ภุญฺชามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ เอวํ โข อหํ, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ

อญฺญตโรปิ โข ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหมฺปิ โข, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ภาเวสิ มรณสฺสติ’’นฺติ? ‘‘อิธ มยฺหํ , ภเนฺต, เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ อุปฑฺฒปิณฺฑปาตํ ภุญฺชามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ เอวํ โข อหํ, ภเนฺต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ

อญฺญตโรปิ โข ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหมฺปิ โข, ภนฺเต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ภาเวสิ มรณสฺสติ’’นฺติ? ‘‘อิธ มยฺหํ, ภนฺเต, เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ จตฺตาโร ปญฺจ อาโลเป สงฺขาทิตฺวา [สงฺขริตฺวา (ก.)] อชฺโฌหรามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ เอวํ โข อหํ, ภนฺเต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ

อญฺญตโรปิ โข ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหมฺปิ โข, ภนฺเต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ภาเวสิ มรณสฺสติ’’นฺติ? ‘‘อิธ มยฺหํ, ภนฺเต, เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ เอกํ อาโลปํ สงฺขาทิตฺวา [สงฺขริตฺวา (ก.)] อชฺโฌหรามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ เอวํ โข อหํ, ภนฺเต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ

อญฺญตโรปิ โข ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหมฺปิ โข, ภนฺเต, ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน ตฺวํ, ภิกฺขุ, ภาเวสิ มรณสฺสติ’’นฺติ? ‘‘อิธ มยฺหํ ภนฺเต, เอวํ โหติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ อสฺสสิตฺวา วา ปสฺสสามิ, ปสฺสสิตฺวา วา อสฺสสามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ เอวํ โข อหํ, ภนฺเต ภาเวมิ มรณสฺสติ’’นฺติฯ

เอวํ วุตฺเต ภควา เต ภิกฺขู เอตทโวจ – ‘‘ยฺวายํ [โย จายํ (ก. สี.)], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ มรณสฺสตึ ภาเวติ – ‘อโห วตาหํ รตฺตินฺทิวํ ชีเวยฺยํ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ โย จายํ [โย ปายํ (ก.) อ. นิ. ๖.๑๙ ปสฺสิตพฺพํ], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ มรณสฺสตึ ภาเวติ – ‘อโห วตาหํ ทิวสํ ชีเวยฺยํ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติ; โย จายํ [โย ปายํ (ก.) อ. นิ. ๖.๑๙ ปสฺสิตพฺพํ], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ มรณสฺสตึ ภาเวติ – ‘อโห วตาหํ อุปฑฺฒทิวสํ ชีเวยฺยํ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ โย จายํ [โย ปายํ (ก.) อ. นิ. ๖.๑๙ ปสฺสิตพฺพํ], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ มรณสฺสตึ ภาเวติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ เอกปิณฺฑปาตํ ภุญฺชามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติ; โย จายํ [โย ปายํ (ก.) อ. นิ. ๖.๑๙ ปสฺสิตพฺพํ], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ มรณสฺสตึ ภาเวติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ อุปฑฺฒปิณฺฑปาตํ ภุญฺชามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ โย จายํ [โย ปายํ (ก.) อ. นิ. ๖.๑๙ ปสฺสิตพฺพํ], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ มรณสฺสตึ ภาเวติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ จตฺตาโร ปญฺจ อาโลเป สงฺขาทิตฺวา อชฺโฌหรามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติ – อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขู ปมตฺตา วิหรนฺติ, ทนฺธํ มรณสฺสตึ ภาเวนฺติ อาสวานํ ขยาย’’’ฯ

‘‘โย จ ขฺวายํ [โย จายํ (สฺยา.), โย จ โข ยํ (ก.)], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ มรณสฺสตึ ภาเวติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ เอกํ อาโลปํ สงฺขาทิตฺวา อชฺโฌหรามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติฯ โย จายํ [โย ปายํ (ก.)], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอวํ มรณสฺสตึ ภาเวติ – ‘อโห วตาหํ ตทนฺตรํ ชีเวยฺยํ ยทนฺตรํ อสฺสสิตฺวา วา ปสฺสสามิ, ปสฺสสิตฺวา วา อสฺสสามิ, ภควโต สาสนํ มนสิ กเรยฺยํ, พหุ วต เม กตํ อสฺสา’ติ – อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, ‘ภิกฺขู อปฺปมตฺตา วิหรนฺติ, ติกฺขํ มรณสฺสตึ ภาเวนฺติ อาสวานํ ขยาย’’’ฯ

‘‘ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – ‘อปฺปมตฺตา วิหริสฺสาม, ติกฺขํ มรณสฺสตึ ภาวยิสฺสาม อาสวานํ ขยายา’ติฯ เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพ’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยมรณสฺสติสุตฺตํ

๗๔. เอกํ สมยํ ภควา นาติเก วิหรติ คิญฺชกาวสเถฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ... เป.... มรณสฺสติ, ภิกฺขเว, ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาฯ

‘‘กถํ ภาวิตา จ, ภิกฺขเว, มรณสฺสติ กถํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ทิวเส นิกฺขเนฺต รตฺติยา ปติหิตาย [ปฏิหิตาย (ปี.), (อ. นิ. ๖.๒๐ ปสฺสิตพฺพํ)] อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘พหุกา โข เม ปจฺจยา มรณสฺส – อหิ วา มํ ฑํเสยฺย, วิจฺฉิโก วา มํ ฑํเสยฺย, สตปที วา มํ ฑํเสยฺย; เตน เม อสฺส กาลกิริยาฯ โส มม อสฺส [มมสฺส (อ. นิ. ๖.๒๐)] อนฺตราโยฯ อุปกฺขลิตฺวา วา ปปเตยฺยํ, ภตฺตํ วา เม ภุตฺตํ พฺยาปเชฺชยฺย, ปิตฺตํ วา เม กุเปฺปยฺย, เสมฺหํ วา เม กุเปฺปยฺย, สตฺถกา วา เม วาตา กุเปฺปยฺยุํ , มนุสฺสา วา มํ อุปกฺกเมยฺยุํ, อมนุสฺสา วา มํ อุปกฺกเมยฺยุํ; เตน เม อสฺส กาลกิริยาฯ โส มม อสฺส อนฺตราโย’ติฯ เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขิตพฺพํ – ‘อตฺถิ นุ โข เม ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปฺปหีนา เย เม อสฺสุ รตฺตึ กาลํ กโรนฺตสฺส อนฺตรายายา’’’ติฯ

‘‘สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อตฺถิ เม ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปฺปหีนา เย เม อสฺสุ รตฺตึ กาลํ กโรนฺตสฺส อนฺตรายายา’ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วา ตเสฺสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุโสฺสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เตน ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ

‘‘สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘นตฺถิ เม ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปฺปหีนา เย เม อสฺสุ รตฺตึ กาลํ กโรนฺตสฺส อนฺตรายายา’ติ , เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตเนว ปีติปาโมเชฺชน วิหาตพฺพํ อโหรตฺตานุสิกฺขินา กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ รตฺติยา นิกฺขนฺตาย ทิวเส ปติหิเต อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘พหุกา โข เม ปจฺจยา มรณสฺส – อหิ วา มํ ฑํเสยฺย, วิจฺฉิโก วา มํ ฑํเสยฺย, สตปที วา มํ ฑํเสยฺย; เตน เม อสฺส กาลกิริยาฯ โส มม อสฺส อนฺตราโยฯ อุปกฺขลิตฺวา วา ปปเตยฺยํ, ภตฺตํ วา เม ภุตฺตํ พฺยาปเชฺชยฺย, ปิตฺตํ วา เม กุเปฺปยฺย, เสมฺหํ วา เม กุเปฺปยฺย, สตฺถกา วา เม วาตา กุเปฺปยฺยุํ, มนุสฺสา วา มํ อุปกฺกเมยฺยุํ, อมนุสฺสา วา มํ อุปกฺกเมยฺยุํ; เตน เม อสฺส กาลกิริยาฯ โส มม อสฺส อนฺตราโย’ติฯ เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขิตพฺพํ – ‘อตฺถิ นุ โข เม ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปฺปหีนา เย เม อสฺสุ ทิวา กาลํ กโรนฺตสฺส อนฺตรายายา’’’ติฯ

‘‘สเจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อตฺถิ เม ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปฺปหีนา เย เม อสฺสุ ทิวา กาลํ กโรนฺตสฺส อนฺตรายายา’ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วา ตเสฺสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุโสฺสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เตน ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ

‘‘สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘นตฺถิ เม ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อปฺปหีนา เย เม อสฺสุ ทิวา กาลํ กโรนฺตสฺส อนฺตรายายา’ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตเนว ปีติปาโมเชฺชน วิหาตพฺพํ อโหรตฺตานุสิกฺขินา กุสเลสุ ธเมฺมสุฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, มรณสฺสติ เอวํ พหุลีกตา มหปฺผลา โหติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมสมฺปทาสุตฺตํ

๗๕. ‘‘อฎฺฐิมา , ภิกฺขเว, สมฺปทาฯ กตมา อฎฺฐ? [อ. นิ. ๘.๕๔] อุฎฺฐานสมฺปทา, อารกฺขสมฺปทา, กลฺยาณมิตฺตตา, สมชีวิตา, สทฺธาสมฺปทา, สีลสมฺปทา, จาคสมฺปทา, ปญฺญาสมฺปทา – อิมา โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ สมฺปทา’’ติฯ

‘‘อุฎฺฐาตา กมฺมเธเยฺยสุ, อปฺปมโตฺต วิธานวา;
สมํ กเปฺปติ ชีวิกํ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘สโทฺธ สีเลน สมฺปโนฺน, วทญฺญู วีตมจฺฉโร;
นิจฺจํ มคฺคํ วิโสเธติ, โสตฺถานํ สมฺปรายิกํฯ

‘‘อิเจฺจเต อฎฺฐ ธมฺมา จ, สทฺธสฺส ฆรเมสิโน;
อกฺขาตา สจฺจนาเมน, อุภยตฺถ สุขาวหาฯ

‘‘ทิฎฺฐธมฺมหิตตฺถาย, สมฺปรายสุขาย จ;
เอวเมตํ คหฎฺฐานํ, จาโค ปุญฺญํ ปวฑฺฒตี’’ติฯ ปญฺจมํ;

๖. ทุติยสมฺปทาสุตฺตํ

๗๖. ‘‘อฎฺฐิมา , ภิกฺขเว, สมฺปทาฯ กตมา อฎฺฐ? อุฎฺฐานสมฺปทา, อารกฺขสมฺปทา, กลฺยาณมิตฺตตา, สมชีวิตา, สทฺธาสมฺปทา, สีลสมฺปทา, จาคสมฺปทา, ปญฺญาสมฺปทาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, อุฎฺฐานสมฺปทา? อิธ, ภิกฺขเว, กุลปุโตฺต เยน กมฺมฎฺฐาเนน ชีวิตํ กเปฺปติ – ยทิ กสิยา ยทิ วณิชฺชาย ยทิ โครเกฺขน ยทิ อิสฺสเตฺถน ยทิ ราชโปริเสน ยทิ สิปฺปญฺญตเรน – ตตฺถ ทโกฺข โหติ อนลโส, ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุนฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อุฎฺฐานสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, อารกฺขสมฺปทา? อิธ, ภิกฺขเว, กุลปุตฺตสฺส โภคา โหนฺติ อุฎฺฐานวีริยาธิคตา พาหาพลปริจิตา เสทาวกฺขิตฺตา ธมฺมิกา ธมฺมลทฺธา เต อารเกฺขน คุตฺติยา สมฺปาเทติ – ‘กินฺติ เม โภเค เนว ราชาโน หเรยฺยุํ, น โจรา หเรยฺยุํ, น อคฺคิ ฑเหยฺย, น อุทกํ วเหยฺย, น อปฺปิยา ทายาทา หเรยฺยุ’นฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อารกฺขสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, กลฺยาณมิตฺตตา? อิธ, ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต ยสฺมิํ คาเม วา นิคเม วา ปฏิวสติ, ตตฺถ เย เต โหนฺติ คหปตี วา คหปติปุตฺตา วา ทหรา วา วุทฺธสีลิโน วุทฺธา วา วุทฺธสีลิโน สทฺธาสมฺปนฺนา สีลสมฺปนฺนา จาคสมฺปนฺนา ปญฺญาสมฺปนฺนา, เตหิ สทฺธิํ สนฺติฏฺฐติ สลฺลปติ สากจฺฉํ สมาปชฺชติ; ยถารูปานํ สทฺธาสมฺปนฺนานํ สทฺธาสมฺปทํ อนุสิกฺขติ, ยถารูปานํ สีลสมฺปนฺนานํ สีลสมฺปทํ อนุสิกฺขติ, ยถารูปานํ จาคสมฺปนฺนานํ จาคสมฺปทํ อนุสิกฺขติ, ยถารูปานํ ปญฺญาสมฺปนฺนานํ ปญฺญาสมฺปทํ อนุสิกฺขติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กลฺยาณมิตฺตตาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สมชีวิตา? อิธ, ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา สมํ ชีวิกํ กปฺเปติ นาจฺโจคาฬฺหํ นาติหีนํ – ‘เอวํ เม อาโย วยํ ปริยาทาย ฐสฺสติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย ฐสฺสตี’ติฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ตุลาธาโร วา ตุลาธารเนฺตวาสี วา ตุลํ ปคฺคเหตฺวา ชานาติ – ‘เอตฺตเกน วา โอนตํ, เอตฺตเกน วา อุนฺนต’นฺติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา สมํ ชีวิกํ กปฺเปติ นาจฺโจคาฬฺหํ นาติหีนํ – ‘เอวํ เม อาโย วยํ ปริยาทาย ฐสฺสติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย ฐสฺสตี’ติฯ สจายํ, ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต อปฺปาโย สมาโน อุฬารํ ชีวิกํ กปฺเปติ, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร ‘อุทุมฺพรขาที วายํ กุลปุตฺโต โภเค ขาทตี’ติฯ สเจ ปนายํ, ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต มหาโย สมาโน กสิรํ ชีวิกํ กปฺเปติ, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อเชฏฺฐมรณํ วายํ กุลปุตฺโต มริสฺสตี’ติฯ ยโต จ โขยํ, ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต อายญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา วยญฺจ โภคานํ วิทิตฺวา สมํ ชีวิกํ กปฺเปติ นาจฺโจคาฬฺหํ นาติหีนํ – ‘เอวํ เม อาโย วยํ ปริยาทาย ฐสฺสติ, น จ เม วโย อายํ ปริยาทาย ฐสฺสตี’ติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สมชีวิตาฯ

‘‘กตมา จ ภิกฺขเว, สทฺธาสมฺปทา? อิธ, ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต สทฺโธ โหติ, สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธิํ – ‘อิติปิ โส ภควา…เป.… สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา’ติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สทฺธาสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, สีลสมฺปทา? อิธ, ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สีลสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, จาคสมฺปทา? อิธ, ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต วิคตมลมจฺเฉเรน เจตสา อคารํ อชฺฌาวสติ…เป.… ยาจโยโค ทานสํวิภาครโตฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, จาคสมฺปทาฯ

‘‘กตมา จ, ภิกฺขเว, ปญฺญาสมฺปทา? อิธ , ภิกฺขเว, กุลปุตฺโต ปญฺญวา โหติ…เป.… สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปญฺญาสมฺปทาฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ สมฺปทา’’ติฯ

‘‘อุฏฺฐาตา กมฺมเธยฺเยสุ, อปฺปมตฺโต วิธานวา;
สมํ กปฺเปติ ชีวิกํ, สมฺภตํ อนุรกฺขติฯ

‘‘สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน, วทญฺญู วีตมจฺฉโร;
นิจฺจํ มคฺคํ วิโสเธติ, โสตฺถานํ สมฺปรายิกํฯ

‘‘อิเจฺจเต อฏฺฐ ธมฺมา จ, สทฺธสฺส ฆรเมสิโน;
อกฺขาตา สจฺจนาเมน, อุภยตฺถ สุขาวหาฯ

‘‘ทิฎฺฐธมฺมหิตตฺถาย, สมฺปรายสุขาย จ;
เอวเมตํ คหฏฺฐานํ, จาโค ปุญฺญํ ปวฑฺฒตี’’ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. อิจฺฉาสุตฺตํ

๗๗. ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อาวุโส ภิกฺขโว’’ติ! ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํฯ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ –

[อ. นิ. ๘.๖๑] ‘‘อฏฺฐิเม, อาวุโส, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม อฏฺฐ? อิธาวุโส, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส อุฏฺฐหติ, ฆฏติ, วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อุฏฺฐหโต, ฆฏโต, วายมโต ลาภาย ลาโภ นุปฺปชฺชติฯ โส เตน อลาเภน โสจติ กิลมติ ปริเทวติ, อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจตาวุโส, ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, อุฏฺฐหติ, ฆฏติ , วายมติ ลาภาย, น จ ลาภี, โสจี จ ปริเทวี จ, จุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปนาวุโส, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส อุฏฺฐหติ, ฆฏติ, วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อุฏฺฐหโต ฆฏโต วายมโต ลาภาย ลาโภ อุปฺปชฺชติฯ โส เตน ลาเภน มชฺชติ ปมชฺชติ ปมาทมาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจตาวุโส, ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภาย, ลาภี จ, มที จ ปมาที จ, จุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปนาวุโส, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส น อุฏฺฐหติ, น ฆฏติ, น วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อนุฏฺฐหโต, อฆฏโต, อวายมโต ลาภาย ลาโภ นุปฺปชฺชติฯ โส เตน อลาเภน โสจติ กิลมติ ปริเทวติ, อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจตาวุโส, ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, น อุฏฺฐหติ, น ฆฏติ, น วายมติ ลาภาย, น จ ลาภี, โสจี จ ปริเทวี จ, จุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปนาวุโส, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส น อุฏฺฐหติ, น ฆฏติ, น วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อนุฏฺฐหโต, อฆฏโต, อวายมโต ลาภาย ลาโภ อุปฺปชฺชติฯ โส เตน ลาเภน มชฺชติ ปมชฺชติ ปมาทมาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจตาวุโส, ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, น อุฏฺฐหติ น ฆฏติ น วายมติ ลาภาย, ลาภี จ, มที จ ปมาที จ, จุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปนาวุโส, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส อุฏฺฐหติ, ฆฏติ, วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อุฏฺฐหโต, ฆฏโต, วายมโต ลาภาย, ลาโภ นุปฺปชฺชติฯ โส เตน อลาเภน น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬิํ กนฺทติ, น สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจตาวุโส, ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, อุฏฺฐหติ ฆฏติ วายมติ ลาภาย, น จ ลาภี, น จ โสจี น จ ปริเทวี, อจฺจุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

‘‘อิธ ปนาวุโส, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส อุฏฺฐหติ, ฆฏติ, วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อุฏฺฐหโต, ฆฏโต, วายมโต ลาภาย, ลาโภ อุปฺปชฺชติฯ โส เตน ลาเภน น มชฺชติ น ปมชฺชติ น ปมาทมาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจตาวุโส, ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, อุฏฺฐหติ, ฆฏติ, วายมติ ลาภาย, ลาภี จ, น จ มที น จ ปมาที, อจฺจุโต จ สทฺธมฺมา’’’ฯ

“อิธ ปนาวุโส, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส น อุฏฺฐหติ, น ฆฏติ, น วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อนุฏฺฐหโต, อฆฏโต, อวายมโต ลาภาย, ลาโภ นุปฺปชฺชติฯ โส เตน อลาเภน น โสจติ น กิลมติ น ปริเทวติ, น อุรตฺตาฬึ กนฺทติ, น สโมฺมหํ อาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจตาวุโส, ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, น อุฏฺฐหติ, น ฆฏติ, น วายมติ ลาภาย, น จ ลาภี, น จ โสจี น จ ปริเทวี, อจฺจุโต จ สทฺธมฺมา’”ฯ

“อิธ ปนาวุโส, ภิกฺขุโน ปวิวิตฺตสฺส วิหรโต นิรายตฺตวุตฺติโน อิจฺฉา อุปฺปชฺชติ ลาภายฯ โส น อุฏฺฐหติ, น ฆฏติ, น วายมติ ลาภายฯ ตสฺส อนุฏฺฐหโต, อฆฏโต, อวายมโต ลาภาย, ลาโภ อุปฺปชฺชติฯ โส เตน ลาเภน น มชฺชติ น ปมชฺชติ น ปมาทมาปชฺชติฯ อยํ วุจฺจตาวุโส , ‘ภิกฺขุ อิโจฺฉ วิหรติ ลาภาย, น อุฏฺฐหติ, น ฆฏติ , น วายมติ ลาภาย, ลาภี จ, น จ มที น จ ปมาที, อจฺจุโต จ สทฺธมฺมา’ฯ อิเม โข, อาวุโส, อฏฺฐ ปุคฺคลา สโนฺต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิ”นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. อลํสุตฺตํ

๗๘. [อ. นิ. ๘.๖๒] ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภิกฺขู อามเนฺตสิ…เป…. ฉหาวุโส, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, อลํ ปเรสํฯ กตเมหิ ฉหิ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน จ โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ, โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, อาวุโส, ฉหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, อลํ ปเรสํฯ

“ปญฺจหาวุโส, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, อลํ ปเรสํฯ กตเมหิ ปญฺจหิ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน จ โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ…เป…. สนฺทสฺสโก จ โหติ…เป…. สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, อาวุโส, ปญฺจหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, อลํ ปเรสํฯ

“จตูหาวุโส, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, นาลํ ปเรสํ ฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน จ โหติ; โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ…เป…. โน จ สนฺทสฺสโก โหติ…เป…. สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, อาวุโส, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, นาลํ ปเรสํฯ

“จตูหาวุโส , ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโนฯ กตเมหิ จตูหิ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ…เป…. สนฺทสฺสโก จ โหติ…เป…. สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, อาวุโส, จตูหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโนฯ

“ตีหาวุโส, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, นาลํ ปเรสํฯ กตเมหิ ตีหิ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ;

ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน จ โหติ; โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ…เป.… โน จ สนฺทสฺสโก โหติ…เป.… สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, อาวุโส, ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, นาลํ ปเรสํฯ

‘‘ตีหาวุโส , ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโนฯ กตเมหิ ตีหิ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ; สุตานญฺจ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ…เป.… อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา, สนฺทสฺสโก จ โหติ…เป.… สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, อาวุโส, ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโนฯ

‘‘ทฺวีหาวุโส, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, นาลํ ปเรสํฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ; โน จ สุตานํ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน จ โหติ; โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ…เป.… โน จ สนฺทสฺสโก โหติ…เป.… สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, อาวุโส, ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ อตฺตโน, นาลํ ปเรสํฯ

‘‘ทฺวีหาวุโส , ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโนฯ กตเมหิ ทฺวีหิ? อิธาวุโส, ภิกฺขุ น เหว โข ขิปฺปนิสนฺติ จ โหติ กุสเลสุ ธมฺเมสุ; โน จ สุตานํ ธมฺมานํ ธารณชาติโก โหติ; โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถูปปริกฺขิตา โหติ; โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺโน โหติ; กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ , โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฏฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา; สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก สมุตฺเตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํฯ อิเมหิ โข, อาวุโส, ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อลํ ปเรสํ, นาลํ อตฺตโน’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปริหานสุตฺตํ

๗๙. ‘‘อฏฺฐิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม อฏฺฐ? กมฺมารามตา, ภสฺสารามตา, นิทฺทารามตา, สงฺคณิการามตา, อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตา, โภชเน อมตฺตญฺญุตา, สํสคฺคารามตา, ปปญฺจารามตา – อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ

‘‘อฏฺฐิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม อฏฺฐ? น กมฺมารามตา, น ภสฺสารามตา, น นิทฺทารามตา, น สงฺคณิการามตา, อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตา, โภชเน มตฺตญฺญุตา, อสํสคฺคารามตา, นิปฺปปญฺจารามตา – อิเม โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. กุสีตารมฺภวตฺถุสุตฺตํ

๘๐. [ที. นิ. ๓.๓๓๔, ๓๕๘] ‘‘อฏฺฐิมานิ , ภิกฺขเว, กุสีตวตฺถูนิฯ กตมานิ อฏฺฐ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา กมฺมํ กตฺตพฺพํ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘กมฺมํ โข เม กตฺตพฺพํ ภวิสฺสติฯ กมฺมํ โข ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย กิลมิสฺสติฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’ติฯ โส นิปชฺชติ, น วีริยํ อารภติ

อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ปฐมํ กุสีตวตฺถุฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา กมฺมํ กตํ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข กมฺมํ อกาสิํฯ กมฺมํ โข ปน เม กโรนฺตสฺส กาโย กิลนฺโตฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’ติฯ โส นิปชฺชติ, น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ทุติยํ กุสีตวตฺถุฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา มโคฺค คนฺตโพฺพ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘มโคฺค เม คนฺตโพฺพ ภวิสฺสติฯ มคฺคํ โข ปน เม คจฺฉนฺตสฺส กาโย กิลมิสฺสติฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’ติฯ โส นิปชฺชติ, น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ตติยํ กุสีตวตฺถุฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา มโคฺค คโต โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข มคฺคํ อคมาสิํฯ มคฺคํ โข ปน เม คจฺฉนฺตสฺส กาโย กิลนฺโตฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’ติฯ โส นิปชฺชติ, น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ ภิกฺขเว, จตุตฺถํ กุสีตวตฺถุฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรโนฺต น ลภติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูริํฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรโนฺต นาลตฺถํ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูริํฯ ตสฺส เม กาโย กิลโนฺต อกมฺมโญฺญฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’ติฯ โส นิปชฺชติ, น วีริยํ อารภติ…เป.… อิทํ, ภิกฺขเว, ปญฺจมํ กุสีตวตฺถุฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรโนฺต ลภติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูริํฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรโนฺต อลตฺถํ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูริํฯ ตสฺส เม กาโย ครุโก อกมฺมโญฺญ มาสาจิตํ มเญฺญฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’ติฯ โส นิปชฺชติ, น วีริยํ อารภติ…เป.… อิทํ, ภิกฺขเว, ฉฎฺฐํ กุสีตวตฺถุฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฺปโนฺน โหติ อปฺปมตฺตโก อาพาโธฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อุปฺปโนฺน โข เม อยํ อปฺปมตฺตโก อาพาโธ อตฺถิ กโปฺป นิปชฺชิตุํฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’ติฯ โส นิปชฺชติ, น วีริยํ อารภติ…เป.… อิทํ, ภิกฺขเว, สตฺตมํ กุสีตวตฺถุฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ คิลานา วุฎฺฐิโต [อ. นิ. ๖.๑๖ สุตฺตวณฺณนา ฎีกา โอโลเกตพฺพา] โหติ อจิรวุฎฺฐิโต เคลญฺญาฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข คิลานา วุฎฺฐิโต อจิรวุฎฺฐิโต เคลญฺญาฯ ตสฺส เม กาโย ทุพฺพโล อกมฺมโญฺญฯ หนฺทาหํ นิปชฺชามี’ติ ฯ โส นิปชฺชติ, น วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ, ภิกฺขเว, อฎฺฐมํ กุสีตวตฺถุฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ กุสีตวตฺถูนิฯ

[ที. นิ. ๓.๓๓๕, ๓๕๘] “อฎฺฐิมานิ , ภิกฺขเว, อารมฺภวตฺถูนิฯ กตมานิ อฎฺฐ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา กมฺมํ กตฺตพฺพํ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘กมฺมํ โข เม กตฺตพฺพํ ภวิสฺสติฯ กมฺมํ โข มยา กโรเนฺตน น สุกรํ พุทฺธานํ สาสนํ มนสิ กาตุํฯ หนฺทาหํ ปฎิกเจฺจว วีริยํ อารภามิ อปฺปตฺตสฺส

ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายา’ติฯ โส วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ปฐมํ อารมฺภวตฺถุฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา กมฺมํ กตํ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข กมฺมํ อกาสึฯ กมฺมํ โข ปนาหํ กโรนฺโต นาสกฺขึ พุทฺธานํ สาสนํ มนสิ กาตุํฯ หนฺทาหํ วีริยํ อารภามิ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายา’ติฯ โส วีริยํ อารภติฯ อิทํ, ภิกฺขเว, ทุติยํ อารมฺภวตฺถุฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา มโคฺค คนฺตโพฺพ โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – มโคฺค โข เม คนฺตโพฺพ ภวิสฺสติฯ มคฺคํ โข ปน เม คจฺฉเนฺตน น สุกรํ พุทฺธานํ สาสนํ มนสิ กาตุํฯ หนฺทาหํ วีริยํ…เป.… อิทํ, ภิกฺขเว, ตติยํ อารมฺภวตฺถุฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา มโคฺค คโต โหติฯ ตสฺส เอวํ โหติ – อหํ โข มคฺคํ อคมาสึฯ มคฺคํ โข ปนาหํ คจฺฉโนฺต นาสกฺขึ พุทฺธานํ สาสนํ มนสิ กาตุํฯ หนฺทาหํ วีริยํ อารภามิ…เป.… อิทํ, ภิกฺขเว, จตุตฺถํ อารมฺภวตฺถุฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรโนฺต น ลภติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูรึฯ ตสฺส เอวํ โหติ – อหํ โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรโนฺต นาลตฺถํ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูรึฯ ตสฺส เม กาโย ลหุโก กมฺมโญฺญฯ หนฺทาหํ วีริยํ อารภามิ…เป.… อิทํ, ภิกฺขเว, ปญฺจมํ อารมฺภวตฺถุฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรโนฺต ลภติ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูรึฯ ตสฺส เอวํ โหติ – อหํ โข คามํ วา นิคมํ วา ปิณฺฑาย จรโนฺต อลตฺถํ ลูขสฺส วา ปณีตสฺส วา โภชนสฺส ยาวทตฺถํ ปาริปูรึฯ ตสฺส เม กาโย พลวา กมฺมโญฺญฯ หนฺทาหํ วีริยํ อารภามิ…เป.… อิทํ, ภิกฺขเว, ฉฎฺฐํ อารมฺภวตฺถุฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุปฺปโนฺน โหติ อปฺปมตฺตโก อาพาโธฯ ตสฺส เอวํ โหติ – อุปฺปโนฺน โข เม อยํ อปฺปมตฺตโก อาพาโธฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม อาพาโธ ปวเฑฺฒยฺยฯ หนฺทาหํ ปฎิกเจฺจว วีริยํ อารภามิ…เป.… อิทํ, ภิกฺขเว, สตฺตมํ อารมฺภวตฺถุฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ คิลานา วุฎฺฐิโต โหติ อจิรวุฎฺฐิโต เคลญฺญาฯ ตสฺส เอวํ โหติ – ‘อหํ โข คิลานา วุฎฺฐิโต อจิรวุฎฺฐิโต เคลญฺญาฯ ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ เม อาพาโธ ปจฺจุทาวเตฺตยฺยฯ หนฺทาหํ ปฎิกเจฺจว วีริยํ อารภามิ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายา’ติฯ โส วีริยํ อารภติ อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา อนธิคตสฺส อธิคมาย อสจฺฉิกตสฺส สจฺฉิกิริยายฯ อิทํ, ภิกฺขเว, อฎฺฐมํ อารมฺภวตฺถุฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐ อารมฺภวตฺถูนี’’ติฯ ทสมํฯ

ยมกวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เทฺว สทฺธา เทฺว มรณสฺสตี, เทฺว สมฺปทา อถาปเร;
อิจฺฉา อลํ ปริหานํ, กุสีตารมฺภวตฺถูนีติฯ

(๙) ๔. สติวโคฺค

๑. สติสมฺปชญฺญสุตฺตํ

๘๑. ‘‘สติสมฺปชเญฺญ , ภิกฺขเว, อสติ สติสมฺปชญฺญวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ หิโรตฺตปฺปํฯ หิโรตฺตเปฺป อสติ หิโรตฺตปฺปวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อินฺทฺริยสํวโรฯ อินฺทฺริยสํวเร อสติ อินฺทฺริยสํวรวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สีลํฯ สีเล อสติ สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิฯ สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํฯ ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ นิพฺพิทาวิราโคฯ นิพฺพิทาวิราเค อสติ นิพฺพิทาวิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รุกฺโข สาขาปลาสวิปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, สติสมฺปชเญฺญ อสติ สติสมฺปชญฺญวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ หิโรตฺตปฺปํ; หิโรตฺตเปฺป อสติ หิโรตฺตปฺปวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ…เป.… วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

‘‘สติสมฺปชเญฺญ, ภิกฺขเว, สติ สติสมฺปชญฺญสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ หิโรตฺตปฺปํฯ หิโรตฺตเปฺป สติ หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อินฺทฺริยสํวโรฯ อินฺทฺริยสํวเร สติ อินฺทฺริยสํวรสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สีลํฯ สีเล สติ สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ สมฺมาสมาธิฯ สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํฯ ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ นิพฺพิทาวิราโค ฯ นิพฺพิทาวิราเค สติ นิพฺพิทาวิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รุกฺโข สาขาปลาสสมฺปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, สติสมฺปชเญฺญ สติ สติสมฺปชญฺญสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ หิโรตฺตปฺปํ; หิโรตฺตเปฺป สติ หิโรตฺตปฺปสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ…เป.… วิมุตฺติญาณทสฺสน’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. ปุณฺณิยสุตฺตํ

๘๒. อถ โข อายสฺมา ปุณฺณิโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา ปุณฺณิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, ภเนฺต, เหตุ โก ปจฺจโย เยน อเปฺปกทา ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติ, อเปฺปกทา น ปฏิภาตี’’ติ? ‘‘สโทฺธ จ, ปุณฺณิย, ภิกฺขุ โหติ, โน จุปสงฺกมิตา; เนว ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติฯ ยโต จ โข , ปุณฺณิย, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ, อุปสงฺกมิตา จ; เอวํ ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติฯ สโทฺธ จ, ปุณฺณิย, ภิกฺขุ โหติ, อุปสงฺกมิตา จ, โน จ ปยิรุปาสิตา…เป.… ปยิรุปาสิตา จ, โน จ ปริปุจฺฉิตา… ปริปุจฺฉิตา จ, โน จ โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ… โอหิตโสโต จ ธมฺมํ สุณาติ, โน จ สุตฺวา ธมฺมํ ธาเรติ… สุตฺวา จ ธมฺมํ ธาเรติ, โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ… ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ, โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน โหติฯ เนว ตาว ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติฯ

‘‘ยโต จ โข, ปุณฺณิย, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ, อุปสงฺกมิตา จ, ปยิรุปาสิตา จ, ปริปุจฺฉิตา จ, โอหิตโสโต จ ธมฺมํ สุณาติ, สุตฺวา จ ธมฺมํ ธาเรติ, ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ, อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน จ โหติ; เอวํ ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติฯ

อิเมหิ โข, ปุณฺณิย, อฏฺฐหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคตา [สมนฺนาคโต (สี. ปี.), สมนฺนาคตํ (สฺยา. ก.)] เอกนฺตปฏิภานา [เอกนฺตปฏิภานํ (สพฺพตฺถ) อ. นิ. ๑๐.๘๓ ปน ปสฺสิตพฺพํ] ตถาคตํ ธมฺมเทสนา โหตี''ติฯ ทุติยํฯ

๓. มูลกสุตฺตํ

๘๓. [อ. นิ. ๑๐.๕๘ ปสฺสิตพฺพํ] ''สเจ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – 'กึมูลกา, อาวุโส, สพฺเพ ธมฺมา, กึสมฺภวา สพฺเพ ธมฺมา, กึสมุทยา สพฺเพ ธมฺมา, กึสโมสรณา สพฺเพ ธมฺมา, กึปมุขา สพฺเพ ธมฺมา, กึอธิปเตยฺยา สพฺเพ ธมฺมา, กึอุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา, กึสารา สพฺเพ ธมฺมา'ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ กินฺติ พฺยากเรยฺยาถา''ติ? ''ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา, ภควํเนตฺติกา ภควํปฏิสรณาฯ สาธุ, ภนฺเต , ภควนฺตํเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถฯ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี''ติฯ

''เตน หิ, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี''ติ ฯ ''เอวํ, ภนฺเต''ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํฯ ภควา เอตทโวจ – ''สเจ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – 'กึมูลกา, อาวุโส, สพฺเพ ธมฺมา, กึสมฺภวา สพฺเพ ธมฺมา, กึสมุทยา สพฺเพ ธมฺมา, กึสโมสรณา สพฺเพ ธมฺมา, กึปมุขา สพฺเพ ธมฺมา , กึอธิปเตยฺยา สพฺเพ ธมฺมา, กึอุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา, กึสารา สพฺเพ ธมฺมา'ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – 'ฉนฺทมูลกา, อาวุโส, สพฺเพ ธมฺมา, มนสิการสมฺภวา สพฺเพ ธมฺมา, ผสฺสสมุทยา สพฺเพ ธมฺมา, เวทนาสโมสรณา สพฺเพ ธมฺมา, สมาธิปฺปมุขา สพฺเพ ธมฺมา, สตาธิปเตยฺยา สพฺเพ ธมฺมา, ปญฺญุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา, วิมุตฺติสารา สพฺเพ ธมฺมา'ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถา''ติฯ ตติยํฯ

๔. โจรสุตฺตํ

๘๔. ''อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต มหาโจโร ขิปฺปํ ปริยาปชฺชติ, น จิรฏฺฐิติโก โหติฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? อปฺปหรนฺตสฺส ปหรติ, อนวเสสํ อาทิยติ, อิตฺถึ หนติ, กุมารึ ทูเสติ, ปพฺพชิตํ วิลุมฺปติ, ราชโกสํ วิลุมฺปติ, อจฺจาสเนฺน กมฺมํ กโรติ, น จ นิธานกุสโล โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหงฺเคหิ สมนฺนาคโต มหาโจโร ขิปฺปํ ปริยาปชฺชติ, น จิรฏฺฐิติโก โหติฯ

''อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต มหาโจโร น ขิปฺปํ ปริยาปชฺชติ, จิรฏฺฐิติโก โหติฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? น อปฺปหรนฺตสฺส ปหรติ , น อนวเสสํ อาทิยติ, น อิตฺถึ หนติ, น กุมารึ ทูเสติ, น ปพฺพชิตํ วิลุมฺปติ, น ราชโกสํ วิลุมฺปติ, น อจฺจาสเนฺน กมฺมํ กโรติ, นิธานกุสโล จ โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหงฺเคหิ สมนฺนาคโต มหาโจโร น ขิปฺปํ ปริยาปชฺชติ, จิรฏฺฐิติโก โหตี''ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. สมณสุตฺตํ

๘๕. '''สมโณ'ติ , ภิกฺขเว, ตถาคตเสฺสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ 'พฺราหฺมโณ'ติ, ภิกฺขเว, ตถาคตเสฺสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ 'เวทคู'ติ, ภิกฺขเว, ตถาคตเสฺสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ 'ภิสโกฺก'ติ, ภิกฺขเว, ตถาคตเสฺสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ 'นิมฺมโล'ติ, ภิกฺขเว, ตถาคตเสฺสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺ

พุทฺธสฺสฯ ‘วิมโล’ติ, ภิกฺขเว, ตถาคตเสฺสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ ‘ญาณี’ติ, ภิกฺขเว, ตถาคตเสฺสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ ‘วิมุโตฺต’ติ, ภิกฺขเว, ตถาคตเสฺสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสา’’ติฯ

“ยํ สมเณน ปตฺตพฺพํ, พฺราหฺมเณน วุสีมตา;
ยํ เวทคุนา ปตฺตพฺพํ, ภิสเกฺกน อนุตฺตรํฯ

“ยํ นิมฺมเลน ปตฺตพฺพํ, วิมเลน สุจีมตา;
ยํ ญาณินา จ ปตฺตพฺพํ, วิมุเตฺตน อนุตฺตรํฯ

“โสหํ วิชิตสงฺคาโม, มุโตฺต โมเจมิ พนฺธนา;
นาโคมฺหิ ปรมทโนฺต, อเสโข ปรินิพฺพุโต’’ติฯ ปญฺจมํ;

๖. ยสสุตฺตํ

๘๖. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธิํ เยน อิจฺฉานงฺคลํ นาม โกสลานํ พฺราหฺมณคาโม ตทวสริฯ ตตฺร สุทํ ภควา อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคลวนสเณฺฑฯ อโสฺสสุํ โข อิจฺฉานงฺคลกา พฺราหฺมณคหปติกา – ‘‘สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุโตฺต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต อิจฺฉานงฺคลํ อนุปฺปโตฺต อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคลวนสเณฺฑ ฯ ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสโทฺท อพฺภุคฺคโต – ‘อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ…เป.… สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตี’’’ติฯ

อถ โข อิจฺฉานงฺคลกา พฺราหฺมณคหปติกา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปหุตํ ขาทนียํ โภชนียํ อาทาย เยน อิจฺฉานงฺคลวนสโณฺฑ เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา พหิทฺวารโกฎฺฐเก อฎฺฐํสุ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทาฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา นาคิโต ภควโต อุปฎฺฐาโก โหติฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ นาคิตํ อามเนฺตสิ – ‘‘เก ปน เต, นาคิต, อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา เกวฎฺฎา มเญฺญ มจฺฉวิโลเป’’ติ? ‘‘เอเต, ภเนฺต, อิจฺฉานงฺคลกา พฺราหฺมณคหปติกา ปหุตํ ขาทนียํ โภชนียํ อาทาย พหิทฺวารโกฎฺฐเก ฐิตา ภควนฺตํเยว อุทฺทิสฺส ภิกฺขุสงฺฆญฺจา’’ติฯ ‘‘มาหํ, นาคิต, ยเสน สมาคมํ, มา จ มยา ยโส฿ โย โข, นาคิต, นยิมสฺส เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภี อสฺส อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ ยสฺสาหํ เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภี [นิกามลาภี อสฺสํ (พหูสุ) อ. นิ. ๕.๓๐ ปสฺสิตพฺพํฯ ตตฺถ หิ อยํ ปาฐเภทา นตฺถิ] อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, โส ตํ มีฬฺหสุขํ มิทฺธสุขํ ลาภสกฺการสิโลกสุขํ สาทิเยยฺยา’’ติฯ

‘‘อธิวาเสตุ ทานิ, ภเนฺต, ภควาฯ อธิวาเสตุ สุคโตฯ อธิวาสนกาโล ทานิ, ภเนฺต, ภควโตฯ เยน เยเนว ทานิ, ภเนฺต, ภควา คมิสฺสติ ตนฺนินฺนาว ภวิสฺสนฺติ พฺราหฺมณคหปติกา เนคมา เจว ชานปทา จฯ เสยฺยถาปิ , ภเนฺต, ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสเนฺต ยถานินฺนํ อุทกานิ ปวตฺตนฺติ; เอวเมวํ โข, ภเนฺต, เยน เยเนว ทานิ ภควา คมิสฺสติ ตนฺนินฺนาว ภวิสฺสนฺติ พฺราหฺมณคหปติกา เนคมา เจว ชานปทา จฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ, ภเนฺต, ภควโต สีลปญฺญาณ’’นฺติฯ

‘‘มาหํ, นาคิต, ยเสน สมาคมํ, มา จ มยา ยโส฿ โย โข, นาคิต, นยิมสฺส เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภี อสฺส อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ ยสฺสาหํ

เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, โส ตํ มีฬฺหสุขํ มิทฺธสุขํ ลาภสกฺการสิโลกสุขํ สาทิเยยฺยฯ

“เทวตาปิ โข, นาคิต, เอกจฺจา นยิมสฺส [เอกจฺจา อิมสฺส (?)] เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภินิโย อสฺสุ [อิทํ ปทํ กตฺถจิ นตฺถิ] อกิจฺฉลาภินิโย [นิกามลาภินิโย อกิจฺฉลาภินิโย (?)] อกสิรลาภินิโย, ยสฺสาหํ เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ ตุมฺหากมฺปิ [ตาสมฺปิ (?)] โข, นาคิต, สงฺคมฺม สมาคมฺม สงฺคณิกวิหารํ อนุยุตฺตานํ วิหรตํ [อนุยุเตฺต วิหรเนฺต ทิสฺวา (?)] เอวํ โหติ – ‘น หิ นูนเม [น หนูนเม (สี. สฺยา. ปี.)] อายสฺมโนฺต อิมสฺส เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภิโน อสฺสุ [อิทํ ปทํ กตฺถจิ นตฺถิ] อกิจฺฉลาภิโน อกสิรลาภิโนฯ ยสฺสาหํ เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ ตถา หิ ปน เม อายสฺมโนฺต สงฺคมฺม สมาคมฺม สงฺคณิกวิหารํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ’”ฯ

“อิธาหํ , นาคิต, ภิกฺขู ปสฺสามิ อญฺญมญฺญํ องฺคุลิปโตทเกน [องฺคุลิปโตทเกหิ (สี. ปี. ก.)] สญฺชคฺฆเนฺต สงฺกีฬเนฺตฯ ตสฺส มยฺหํ, นาคิต, เอวํ โหติ – ‘น หิ นูนเม อายสฺมโนฺต อิมสฺส เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภิโน อสฺสุ อกิจฺฉลาภิโน อกสิรลาภิโนฯ ยสฺสาหํ เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ ตถา หิ ปน เม อายสฺมโนฺต อญฺญมญฺญํ องฺคุลิปโตทเกน สญฺชคฺฆนฺติ สงฺกีฬนฺติ’”ฯ

“อิธ ปนาหํ [อิธาหํ (สี. ปี. ก.)], นาคิต, ภิกฺขู ปสฺสามิ ยาวทตฺถํ อุทราวเทหกํ ภุญฺชิตฺวา เสยฺยสุขํ ปสฺสสุขํ มิทฺธสุขํ อนุยุเตฺต วิหรเนฺตฯ ตสฺส มยฺหํ, นาคิต, เอวํ โหติ – ‘น หิ นูนเม อายสฺมโนฺต อิมสฺส เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภิโน อสฺสุ อกิจฺฉลาภิโน อกสิรลาภิโนฯ ยสฺสาหํ เนกฺขมฺมสุขสฺส ปวิเวกสุขสฺส อุปสมสุขสฺส สโมฺพธสุขสฺส นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ ตถา หิ ปน เม อายสฺมโนฺต ยาวทตฺถํ อุทราวเทหกํ ภุญฺชิตฺวา เสยฺยสุขํ ปสฺสสุขํ มิทฺธสุขํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ’”ฯ

“อิธาหํ [อิธ ปนาหํ (?)], นาคิต, ภิกฺขุํ ปสฺสามิ คามนฺตวิหารึ สมาหิตํ นิสินฺนํฯ ตสฺส มยฺหํ, นาคิต, เอวํ โหติ – ‘อิทานิ อิมํ [อิทานิมํ (กตฺถจิ) อ. นิ. ๖.๔๒] อายสฺมนฺตํ อารามิโก วา อุปฏฺฐหิสฺสติ [ปเจฺจสฺสติ (สี. ปี.), อุปฏฺฐหติ (ก.)] สมณุเทฺทโส วา ฯ ตํ ตมฺหา [โส ตมฺหา (ก. สี.), โส ตํ ตมฺหา (?)] สมาธิมฺหา จาเวสฺสตี’ติฯ เตนาหํ , นาคิต, ตสฺส ภิกฺขุโน น อตฺตมโน โหมิ คามนฺตวิหาเรนฯ

“อิธ ปนาหํ, นาคิต, ภิกฺขุํ ปสฺสามิ อารญฺญิกํ อรเญฺญ ปจลายมานํ นิสินฺนํฯ ตสฺส มยฺหํ, นาคิต, เอวํ โหติ – ‘อิทานิ อยมายสฺมา อิมํ นิทฺทากิลมถํ ปฏิวิโนเทตฺวา อรญฺญสญฺญํเยว มนสิ กริสฺสติ เอกตฺต’นฺติ ฯ เตนาหํ , นาคิต, ตสฺส ภิกฺขุโน อตฺตมโน โหมิ อรญฺญวิหาเรนฯ

“อิธ ปนาหํ, นาคิต, ภิกฺขุํ ปสฺสามิ อารญฺญิกํ อรเญฺญ อสมาหิตํ นิสินฺนํฯ ตสฺส มยฺหํ, นาคิต, เอวํ โหติ – ‘อิทานิ อยมายสฺมา อสมาหิตํ วา จิตฺตํ สมาทหิสฺสติ [สมาทเหสฺสติ (กตฺถจิ)], สมาหิตํ วา จิตฺตํ อนุรกฺขิสฺสตี’ติฯ เตนาหํ, นาคิต, ตสฺส ภิกฺขุโน อตฺตมโน โหมิ อรญฺญวิหาเรนฯ

“อิธ ปนาหํ, นาคิต, ภิกฺขุํ ปสฺสามิ อารญฺญิกํ อรเญฺญ สมาหิตํ นิสินฺนํฯ ตสฺส มยฺหํ, นาคิต, เอวํ โหติ – ‘อิทานิ อยมายสฺมา อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุจฺจิสฺสติ, วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ อนุรกฺขิสฺสตี’ติฯ เตนาหํ, นาคิต, ตสฺส ภิกฺขุโน อตฺตมโน โหมิ อรญฺญวิหาเรนฯ

“อิธ ปนาหํ, นาคิต, ภิกฺขุํ ปสฺสามิ คามนฺตวิหารึ ลาภึ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ โส ตํ ลาภสกฺการสิโลกํ นิกามยมาโน ริญฺจติ ปฏิสลฺลานํ, ริญฺจติ อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ; คามนิคมราชธานึ โอสริตฺวา วาสํ กปฺเปติฯ เตนาหํ, นาคิต, ตสฺส ภิกฺขุโน น อตฺตมโน โหมิ คามนฺตวิหาเรนฯ

“อิธ ปนาหํ, นาคิต, ภิกฺขุํ ปสฺสามิ อารญฺญิกํ ลาภึ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ โส ตํ ลาภสกฺการสิโลกํ ปฏิปฺปณาเมตฺวา น ริญฺจติ ปฏิสลฺลานํ, น ริญฺจติ อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิฯ เตนาหํ, นาคิต, ตสฺส ภิกฺขุโน อตฺตมโน โหมิ อรญฺญวิหาเรนฯ [[ ] เอตฺถนฺตเร ปาโฐ อ. นิ. ๖.๔๒ ฉกฺกนิปาเตเยว ทิสฺสติ, น เอตฺถ อฏฺฐกนิปาเต]

“ยสฺมาหํ [ยสฺมึหํ (กตฺถจิ)], นาคิต, สมเย อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺโน น กญฺจิ ปสฺสามิ ปุรโต วา ปจฺฉโต วา, ผาสุ เม, นาคิต, ตสฺมึ สมเย โหติ อนฺตมโส อุจฺจารปสฺสาวกมฺมายา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ปตฺตนิกุชฺชนสุตฺตํ

๘๗. [จูฬว. ๒๖๕] “อฏฺฐหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส อุปาสกสฺส อากงฺขมาโน สโงฺฆ ปตฺตํ นิกฺกุชฺเชยฺย [นิกฺกุชฺเชยฺย (ก.)]ฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? ภิกฺขูนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขูนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขูนํ อวาสาย [อนาวาสาย (สี. สฺยา.)] ปริสกฺกติ, ภิกฺขู อโกฺกสติ ปริภาสติ, ภิกฺขู ภิกฺขูหิ เภเทติ [วิเภเทติ (พหูสุ)], พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส อวณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส อวณฺณํ ภาสติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหงฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส อุปาสกสฺส อากงฺขมาโน สโงฺฆ ปตฺตํ นิกฺกุชฺเชยฺยฯ

“อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส อุปาสกสฺส อากงฺขมาโน สโงฺฆ ปตฺตํ อุกฺกุชฺเชยฺยฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? น ภิกฺขูนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, น ภิกฺขูนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ, น ภิกฺขูนํ อวาสาย ปริสกฺกติ, น ภิกฺขู อโกฺกสติ ปริภาสติ, น ภิกฺขู ภิกฺขูหิ เภเทติ, พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหงฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส อุปาสกสฺส อากงฺขมาโน สโงฺฆ ปตฺตํ อุกฺกุชฺเชยฺยา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อปฺปสาทปเวทนียสุตฺตํ

๘๘. “อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส ภิกฺขุโน อากงฺขมานา อุปาสกา อปฺปสาทํ ปเวเทยฺยุํฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? คิหีนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, คิหีนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ, คิหี อโกฺกสติ ปริภาสติ, คิหี คิหีหิ เภเทติ, พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส อวณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส อวณฺณํ ภาสติ, อโคจเร จ นํ ปสฺสนฺติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส ภิกฺขุโน อากงฺขมานา อุปาสกา อปฺปสาทํ ปเวเทยฺยุํฯ

“อฏฺฐหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตสฺส ภิกฺขุโน อากงฺขมานา อุปาสกา ปสาทํ ปเวเทยฺยุํฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? น คิหีนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, น คิหีนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ, น คิหี อ

โกฺกสติ ปริภาสติ, น คิหี คิหีหิ เภเทติ, พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสติ, โคจเร จ นํ ปสฺสนฺติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว , อฏฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตสฺส ภิกฺขุโน อากงฺขมานา อุปาสกา ปสาทํ ปเวเทยฺยุ’’นฺติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฏิสารณียสุตฺตํ

๘๙. [จูฬว. ๓๙ โถกํ วิสทิสํ] ‘‘อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคตสฺส ภิกฺขุโน อากงฺขมาโน สโงฺฆ ปฏิสารณียกมฺมํ กเรยฺยฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? คิหีนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, คิหีนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ, คิหี อโกฺกสติ ปริภาสติ, คิหี คิหีหิ เภเทติ, พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส อวณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส อวณฺณํ ภาสติ, ธมฺมิกญฺจ คิหิปฏิสฺสวํ น สจฺจาเปติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตสฺส ภิกฺขุโน อากงฺขมาโน สโงฺฆ ปฏิสารณียํ กมฺมํ กเรยฺยฯ

‘‘อฏฺฐหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคตสฺส ภิกฺขุโน อากงฺขมาโน สโงฺฆ ปฏิสารณียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ กตเมหิ อฏฺฐหิ? น คิหีนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, น คิหีนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ, น คิหี อโกฺกสติ ปริภาสติ, น คิหี คิหีหิ เภเทติ, พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส วณฺณํ ภาสติ, ธมฺมิกญฺจ คิหิปฏิสฺสวํ สจฺจาเปติ ฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตสฺส ภิกฺขุโน อากงฺขมาโน สโงฺฆ ปฏิสารณียกมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. สมฺมาวตฺตนสุตฺตํ

๙๐. [จูฬว. ๒๑๑] ‘‘ตสฺสปาปิยสิกกมฺมกเตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา อฏฺฐสุ ธเมฺมสุ สมฺมา วตฺติตพฺพํ – น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพ, น ภิกฺขุโนวาทกสมฺมุติ สาทิตพฺพา, สมฺมเตนปิ ภิกฺขุนิโย น โอวทิตพฺพา, น กาจิ สงฺฆสมฺมุติ สาทิตพฺพา, น กิสฺมิญฺจิ ปเจฺจกฏฺฐาเน ฐเปตโพฺพ, น จ เตน มูเลน วุฏฺฐาเปตโพฺพฯ ตสฺสปาปิยสิกกมฺมกเตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา อิเมสุ อฏฺฐสุ ธเมฺมสุ สมฺมา วตฺติตพฺพ’’นฺติฯ ทสมํฯ

สติวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สติปุณฺณิยมูเลน , โจรสมเณน ปญฺจมํ;
ยโส ปตฺตปฺปสาเทน, ปฏิสารณียญฺจ วตฺตนนฺติฯ

(๑๐) ๕. สามญฺญวโคฺค

๙๑-๑๑๖. อถ โข [เอตฺถ ‘‘อถ โข’’ติ จ, ‘‘อุปาสิกา’’ติ จ อิทํ อฏฺฐกถายเมว ทิสฺสติ, น ปาฬิโปตฺถเกสุ] โพชฺฌา [โพชฺฌงฺคา (ก. สี.)] อุปาสิกา [เอตฺถ ‘‘อถ โข’’ติ จ, อุปาสิกา’’ติ จ อิทํ อฏฺฐกถายเมว ทิสฺสติ, น ปาฬิโปตฺถเกสุ], สิรีมา, ปทุมา, สุตนา [สุธนา (สี. ปี.), สุธมฺมา (สฺยา.)], มนุชา, อุตฺตรา, มุตฺตา, เขมา, รุจี [รูปี (สี. ปี.)], จุนฺที, พิมฺพี, สุมนา, มลฺลิกา , ติสฺสา, ติสฺสมาตา [ติสฺสาย มาตา (สี. ปี.)], โสณา, โสณาย มาตา [โสณมาตา (สฺยา.)], กาณา, กาณมาตา [กาณาย มาตา (สี. ปี.)], อุตฺตรา นนฺทมาตา, วิสาขา มิคารมาตา, ขุชฺชุตฺตรา อุปาสิกา, สามาวตี อุปาสิกา, สุปฺปวาสา โกลิยธีตา [โกฬิยธีตา (สฺยา. ปี.)], สุปฺปิยา อุปาสิกา, นกุลมาตา คหปตานีฯ

สามญฺญวโคฺค ปญฺจโมฯ

ทุติยปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

(๑๑). ราคเปยฺยาลํ

๑๑๗. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อฏฺฐ ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม อฏฺฐ? สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม อฏฺฐ ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๑๑๘. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อฏฺฐ ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม อฏฺฐ? อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามี’ติ เอวํสญฺญี โหติฯ อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามี’ติ เอวํสญฺญี โหติฯ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามี’ติ เอวํสญฺญี โหติฯ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามี’ติ เอวํสญฺญี โหติฯ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนิทสฺสนานิ นีลนิภาสานิ ปีตานิ ปีตวณฺณานิ…เป.… โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ…เป.… โอทาตานิ โอทาตวณฺณานิ…เป.… โอทาตนิภาสานิ, ตานิ อภิภุยฺย ‘ชานามิ ปสฺสามี’ติ เอวํสญฺญี โหติ – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม อฏฺฐ ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ฯ

๑๑๙. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อฏฺฐ ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม อฏฺฐ? รูปี รูปานิ ปสฺสติ, อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ, สุภนฺเตว อธิมุตฺโต โหติ, สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนนฺโต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ, สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม อฏฺฐ ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ฯ

๑๒๐-๑๔๖. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, ปริญฺญาย…เป.… ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย…เป.… อิเม อฏฺฐ ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ฯ

๑๔๗-๖๒๖. ‘‘โทสสฺส…เป.… โมหสฺส… โกธสฺส… อุปนาหสฺส… มกฺขสฺส… ปฬาสสฺส… อิสฺสาย… มจฺฉริยสฺส … มายาย… สาเฐยฺยสฺส… ถมฺภสฺส… สารมฺภสฺส… มานสฺส… อติมานสฺส… มทสฺส… ปมาทสฺส อภิญฺญาย…เป.… ปริญฺญาย… ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย…เป.… อิเม อฏฺฐ ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

ราคเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

อฏฺฐกนิปาตปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ